

Lasten kirjoittamat päiväkirjat ja arkistojen hiljaisuus

Tuberkuloosin sairastaminen kahden tytön kirjoittamissa päiväkirjoissa
vuosilta 1926–1930 ja 1939–1944

Mari Kuismanen

Pro gradu -tutkielma

Asiakirjahallinnan ja arkistoalan tutkinto-ohjelma, kulttuurihistoria

Historian, taiteiden, kulttuurin tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Syyskuu 2025

Pro gradu -tutkielma

Asiakirjahallinnan ja arkistoalan tutkinto-ohjelma, kulttuurihistoria

Mari Kuismanen

Lasten kirjoittamat päiväkirjat ja arkistojen hiljaisuus – Tuberkuloosin sairastaminen kahden tytön kirjoittamissa päiväkirjoissa vuosilta 1926-1930 ja 1939-1944

Sivumäärät: 63, 2

Tutkin kahden nuorena kuolleen tytön päiväkirja-aineistoja. Molemmat tytöt sairastivat tuberkuloosia ja menehtyivät siihen. Toinen sairasti 1920-luvulla ja toinen toisen maailmansodan aikaan. Yhteensä heidän päiväkirjojaan on kolmetoista, ja ne ovat osa SKS:n kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelman *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön keruuta*, joka järjestettiin vuonna 1992. Tutkin, miten nämä tytöt käsittelivät sairastumistaan päiväkirjoissaan ja toisaalta, miten he sopivat arkistojen hiljaisuuden käsitteen alle. He ovat myös osa 2000-luvulla nousutta kiinnostusta käyttää lasten tuottamia aineistoja lähdeaineistona. Kaksi keskeisintä tutkimuskirjallisuutta tässä tutkielmassani on *Archival Silences – Missing, Lost and, Uncreated Archives* (2021) ja *Matkaopas lapsuuden historiaan – Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä* (2022). Käytän lähiluvun menetelmää tutkiessani päiväkirjoja kronologisesti. Tytöt kirjoittavat sairastumisestaan, mutta myös paljon muusta elämästään. Päiväkirjoihin kirjoittaminen auttoi heitä kohdatessaan sairastumisen ja kuolemiseen liittyviä ajatuksia. Lasten tuottamien aineistojen vähyys liittyy sekä niiden aineistojen vähyteen että näkemykseen siitä, ovatko ne tutkimisen arvoisia.

Tuberkuloosin suhtautuminen ja sen hoito 1920-luvulta 1940-luvulle ei näytä juurikaan muutuneen näiden tutkimieni päiväkirjojen perusteella. Hygieniaan ja eristäytymiseen keskityttiin melko samalla tavalla. Molemmat tytöt käsittelivät suruaan ja epätietoisuutta parantumisestaan kirjoittamalla päiväkirjoihinsa. He uskoutuivat eri tasoin, toisaalta myös jättämällä liiallisen sairauden käsittelemisen pois. Lasten tuottamat arkistoaineistot ovat melko vähälle jäänyt tutkimuksen aihe sekä kiistanalainen. Arkistojen hiljaisuuden teemaan tutkimani päiväkirja-aineistot sopivat siten, että päiväkirjat piti valikoida naisten ja miesten päiväkirjoihin jaotellusta päiväkirjakeruusta itse. Tutkimassani *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruussa* ei siis tuoda varsinaisesti näitä lapsuudessa kirjoitettuja päiväkirjoja esiin. Toisaalta keruun järjestävät toivat aikansa aikaus- ja sanomalehdissä toiveensa siitä, että myös lapsuudessa kirjoitettuja päiväkirjoja lahjoitettaisiin.

Avainsanat: päiväkirjat, arkistot, arkistojen hiljaisuus, lapset, toinen maailmansota, tuberkuloosi, kuolema, sairastaminen, 1920-luku, 1930-luku, 1940-luku, Suomi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Aihe	4
1.2	Alkuperäislähteet ja tutkimuskysymykset	5
1.3	Tutkimusmenetelmät ja aiempi tutkimus	7
2	Tuberkuloosiin sairastuneiden lasten kokemukset päiväkirjoissa	10
2.1	Tuberkuloosin sairastaminen parantolan suojissa	11
2.2	Tuberkuloosin sairastaminen toisen maailmansodan aikana tytön päiväkirjoissa	29
3	Lasten kirjoittamat päiväkirjat arkistojen hiljaisuuden näkökulmasta	45
3.1	Sairaskertomukset päiväkirja-aineistona	46
3.2	Lasten kirjoittamat päiväkirjat osana päiväkirjakeruuta	53
4	Loppupäätelmät	65
	Lähteet	67
	Liitteet	72

1 Johdanto

1.1 Aihe

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassa kahden suomalaisen tytön kirjoittamia päiväkirjoja, joista ensimmäinen päiväkirja-aineisto on kirjoitettu vuosina 1926–1930 ja toinen päiväkirja-aineisto on kirjoitettu vuosina 1939–1944. Päiväkirjat sijaitsevat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelmissa Helsingissä. Molemmat tytöt kirjoittivat päiväkirjojaan sekä lapsuudessa että nuoruudessa. He myös molemmat sairastuivat tuberkuloosiin ja menehtyivät siihen. Viittaen tyttöihin anonymisoiduilla etunimillä, koska SKS suositteli sitä, jotta henkilöt pysyisivät tunnistamattomina. Valitsin nimet Anna ja Marjatta, koska ne ovat vuosien 1926–1930 ja 1939–1944 yleisimpiä tyttöjen nimiä.

Päiväkirja-aineistoja yhdistävät se, että ne lahjoitettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle 1990-luvun alussa osana laajempaa kiinnostusta naisten tuottamiin kirjallisiin tuotoksiin. SKS on vuonna 1831 perustettu tieteellinen järjestö ja kulttuuriseura. Se on järjestänyt muistitietoon liittyviä keruita toimintansa alusta saakka nykypäivään.¹ Tutkimani päiväkirjat ovat osa *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruuta, joka toteutettiin vuonna 1992 SKS:n ja Helsingin yliopiston Kristiina-instituutin yhteistyönä. SKS:ään lahjoitettiin 1990-luvun alussa useita päiväkirjoja, joista valitsin nämä kaksi päiväkirja-aineistoa. Koin mielenkiintoiseksi valita nimenomaan tyttöjen kirjoittamia päiväkirjoja, vaikka keräykseen kuului myös poikien kirjoittamia päiväkirjoja.

Päiväkirjoja yhdistävät kirjoittajien sairastuminen tuberkuloosiin mutta myös se, että ne ovat lasten omia tuotoksia, eikä siis vain muistelmia lapsuudesta. Halusin myös keskittyä nimenomaan tyttöjen kirjoittamiin päiväkirjoihin sekä tällaisiin kirjoittajiin, joiden elämään liittyy niin sanotusti vaikeita asioita kuten sairastelua. Lasten omat kokemukset sairastamisesta sekä mahdollisen kuoleman kohtaaminen ovat mielenkiintoisia tutkimusaiheita, joita ei ole tutkittu paljoa suomalaisessa historiantutkimuksessa. Toisaalta viime vuosina on myös julkaistu paljon lapsuuden historiaan liittyviä julkaisuja sekä nähty tärkeänä, että käytetään lasten tuottamia aineistoja alkuperäislähteinä tutkimuksissa.

¹ Suomalaisen kirjallisuuden seura. www.Finlit.fi.

1.2 Alkuperäislähteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimani kaksi päiväkirja-aineistoa kuuluvat marraskuussa 1992 SKS:n kirjallisuusarkiston käynnistämään ja yhteistyössä Helsingin yliopiston Kristiina-instituutin kanssa *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keräykseen. Keräyksen takana oli FT Anna Makkosen (nykyisin Kuismen) ja toimittaja Suvi Aholan SKS:n hallitukselle tekemä aloite. Tarkoituksena oli tallentaa ja tuoda tutkijoiden saataville varjoon jäänyttä kirjallista perinnettä, yksityisiä päiväkirjoja. Kirjallisuusarkistonaineiston on luetteloanut ja järjestänyt FM Tero Norkola. Tähän päiväkirjakeräyksen kokoelmaan oli 22.8.1994 mennessä kertynyt aineistoa 58 naiselta ja 19 mieheltä. Naiset ja miehet on aakkostettu erikseen *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keräyksen luettelosta, josta löytyvät tiedot aineistoista. Osa päiväkirjoista on arkistoitu mikrokortin muodossa. Nämä 56:n lainaksi lähetetyn päiväkirjan mikrokorttien numerot löytyvät edellä mainitusta luettelosta ja varsinaisesta mikrofilmiluettelosta. Kirjallisuusarkisto lähetti päiväkirjojen lähettäjiille kaksi kyselyä: ensimmäisessä pyydettiin kirjoittajan henkilötietoja. Toinen kysely koski päiväkirjan kirjoittamista.² Tutkimiani päiväkirjoja ei ole mikrofilmattu.³

SKS:n arkistotutkija Mervi Pirhonen vastasi sähköpostiviestiini kertoen, ettei *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu enää kartu. Varsinainen keräysaika kesti vuodesta 1992 vuoteen 1994, minkä jälkeen SKS on saanut joitain lisäyksiä aineistoon. Viimeisimmät lisäykset ovat tulleet 2000-luvun alkuvuosilta. Päiväkirjoja lahjoitetaan SKS:lle edelleen, mutta niitä ei liitetä tähän keräykseen, vaan niistä muodostetaan omia kokoelmiaan.⁴

Päiväkirjansa lähetti lainaksi 23 henkilöä. Kaikkia päiväkirja-aineistoja ei pystytty mikrokuvaamaan, sillä siihen tarkoitetut määrärahat eivät riittäneet. Karsinta suoritettiin viidestä suurimmasta aineistosta. Keräysaineiston joukossa on myös tekstejä, joita ulkopuolinen ei kenties pitäisi päiväkirjoina. Ne liitettiin päiväkirjakeräyksen kokoelmiin, jotta voitaisiin osoittaa, kuinka erilaisia tekstejä ihmiset luokittelevat päiväkirjoiksi.⁵ Marjatan sisko, joka lahjoitti päiväkirjat ei myöskään halunnut antaa isänsä päiväkirjoja kokonaan SKS:lle, vaan ne ilmeisesti mikrofilmattiin. Sisko kirjoitti Marjatan päiväkirja-aineiston saatekirjeessä, kuinka perheen isä kirjoitti myös päiväkirjaa vuosien 1939-1944 aikana 50-

² Risto Blomsterin (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 6.4.2023.

³ Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 20.3.2024.

⁴ Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 20.3.2024.

⁵ Risto Blomsterin (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 6.4.2023.

vuotiaana siviilimiehenä. Sisko pohtii kirjeessä, että hän voisi antaa isänsä päiväkirjat kopiaitaviksi, jos ne kelpaavat arkistolle.⁶ Annan päiväkirjat on lahjoittanut myös omainen.⁷

Tutkin, miten lasten kokemukset tuberkuloosista erosivat heidän kasvaessaan eri vuosikymmeninä sekä erilaisissa kasvuympäristöissä? Anna kirjoitti ja sairasti pääosin 1920-luvulla kun taas Marjatta 1940-luvulla. Miten paljon hygieenisyyteen ja eristäytymiseen suhtauduttiin näinä eri vuosikymmeninä? Miten parantolan eristyneisyys sekä toisaalta sota vaikuttivat Annan ja Marjatan kokemuksiin sairastumisesta? Tämän lisäksi tutkin lasten päiväkirjojen roolia osana arkistoaineistoa sekä päiväkirjakeruuta. Miten arkistojen hiljaisuuden käsite sopi näihin päiväkirjoihin sekä lasten tuottamiin arkistoaineistoihin?

Anna kirjoitti päiväkirjansa vuosina 1926–1930 eli 12-vuotiaasta 16-vuotiaaseen saakka. Hän kuoli 18-vuotiaana. Hänen päiväkirjojensa sisältö keskittyy Marjattaa enemmän sairaalaan, sillä hän sairasti tulirokon ennen tuberkuloosiin sairastumistaan. Annan päiväkirja-aineistoon kuuluu kahdeksan päiväkirjaa. Aineistossa on myös muutama valokuva Annasta sekä hänen perheestä. Näitä en sen kummemmin analysoi, vaan pelkästään kuvailen. Päiväkirjojen lisäksi aineistossa on yksittäinen A4:n kokoinen paperi, johon on lyijykynällä kirjoitettu päiväkirjoissa esiintyvien ihmisten kokonimet. Tämän lisäksi pienelle paperille kenties aineiston lahjoittajan nimi, osoitetiedot sekä puhelinnumero.⁸ Marjatta aloitti päiväkirjojen kirjoittamisen vuonna 1939 ollessaan 11-vuotias ja kirjoitti niitä kuolinvuoteensa saakka 1944 ollessaan 15-vuotias. Siihen kuuluu viisi kappaletta päiväkirjoja. Marjatan päiväkirja-aineistoon kuuluu lisäksi kirjeitä, mutta päätin keskittyä vain päiväkirjoihin, sillä kirjeet ovat lähetetty Marjatalle eli ne eivät ole hänen itsensä kirjoittamia. Nämä kirjeet on jaoteltu: kirjeenvaihtoa vanhempien ja sisaren kanssa sekä muu kirjeenvaihto.⁹

SKS:n *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruusta ei ole julkaistu virallista keräysesitettä.¹⁰ Tämän vuoksi hyödynnän tässä pro gradu -tutkielmassa aikakaus- ja sanomalehtiartikkeleita, joissa keruuta esiteltiin yleisölle. Tutkin näitä tekstejä osana alkuperäislähteitä, sillä ne valottavat sitä, miten osallistujia pyrittiin houkuttelemaan mukaan.

⁶ KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹ KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁰ Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 19.8.2025.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja aiempi tutkimus

Tutkin päiväkirjoja sekä kulttuurihistorian tutkimuksen näkökulmasta että arkistoteorian pohjalta. Pro graduni liittyy osittain kulttuurihistoriassa käytettyyn käsitteeseen ”uusi sotahistoria”. Kuten kulttuurihistorioitsija Anna-Leena Perämäki on kirjoittanut väitöskirjassaan *Kirjoitettu vaino. Selviytymiskeinot juutalaisvainoista nuorten naisten päiväkirjoissa 1940-luvun Ranskassa ja Alankomaissa* (2020) päiväkirjat voivat olla selviytymiskeinoja ahdistaviin kokemuksiin.¹¹ Käytän lähiluvun menetelmää pohtiessani päiväkirjojen sisältöä.

Lapsuuden historiaa on tutkittu paljon viime aikoina suomalaisissa julkaisuissa. Yksi laaja antologiateos on tässä pro gradu- tutkielmassanikin laajasti käytetty Kaisa Vehkalahten, Essi Jouhkin, Sanna Lipkinin, Johanna Sitomaniemi-Sanin ja Tiina Kuokkasen toimittama teos *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen* (2022). Teos sisältää pohdintoja lapsuuden historian toimijuudesta ja kokemuksesta, marginaaliin jääneiden arkistoaineistojen kohtalosta sekä uusmateriaalisuuden näkökulmista. Teoksessa huomautetaan, kuinka lapsuuden historian tutkimiseen liittyy erityispiirteitä, jotka ohjaavat menetelmällisiä valintoja sekä asettavat tutkimukselle omanlaisensa haasteet. Lapsuuden määrittelyyn liittyvät kysymykset tutkimuskohteena ja käsitteenä voivat olla tällaisia. On huomattava, kuinka yhden lapsuuden sijaan on olemassa useita erilaisia ”lapsuuksia, jotka ovat ajassa muuttuvia ja sosiaalisesti ja kulttuurisesti muovautuvia rakennelmia”.¹² ”Historiantutkimuksessa on lähtökohtaisesti käsitelty lapsuuden historiaa sekä nuoruuden historiaa yhdessä, sillä eronteko ei ole ollut tarpeen suhteellisen pienen tutkimusalan sisällä. Tämän lisäksi lapsuuden ja nuoruuden välille on ollut hankala piirtää rajaa historiallisesti.”¹³

Lapsuuden historian tutkimukseen liittyviä teoksia on julkaistu 2000-luvulla runsaasti, muun muassa historiantutkijat Sari Katajala ja Ville Vuolanto ovat kirjoittaneet teoksen *Lapsuus ja arki - antiikissa ja keskiajalla* (2013). He muun muassa vertailevat teoksessa antiikin ja keskiajan käsityksiä lapsuudesta. He pyrkivät antamaan lapsille äänen huomioimalla lapsuuden eri merkitykset eri aikoina. Antti Malinen & Tuomo Tamminen julkaisivat lasten kaverisuhteita käsittelevän teoksen *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa* (2022). Jutta Ahlbeckin, Päivi Lappalaiseen, Kati Launiksen ja Kirsi Tuonelan teos

¹¹ Perämäki 2020.

¹² Vehkalahti, Jouhki, Lipkin, Sitomaniemi-San & Kuokkanen 2022, 10.

¹³ Vehkalahti, Jouhki, Lipkin, Sitomaniemi-San & Kuokkanen 2022, 14.

Childhood, Literature and Science: Fragile Subjects (2017) tarkastelee, miten lapsuutta käsitellään erilaisten kirjallisten lähteiden valossa. Miten länsimainen lapsi-kuva esittää lapsen viattomana sairauden ja pahan uhrina. Yksi lapsuuden historiaa käsitteleviä klassikko teoksia on Philippe Ariesin *Centuries of Childhood* 1960. Lisäksi keskeinen teos tässä pro gradu- tutkielmassa on Mikko Jauhon väitöskirja *Kansanterveysongelman synty – tuberkuloosi ja terveyden hallinta Suomessa ennen toista maailmansotaa* (2007). Se luo valoa tuberkuloosin hoitoon ja parantoloiden syntyyn. Miten tuberkuloosin hoito ja terveystieteet muuttuivat 1800-luvulta ennen toisen maailmansodan alkuun.

Keskeisin arkistotieteentutkimus, jota käytän tässä tutkielmassa on vuonna 2021 julkaistu teos *Archival Silences – Missing, Lost and, Uncreated Archives*. Sen on toimittanut Michael Moss ja David Thomas. Käytän teoksen kahta artikkelia: Polly Northin artikkeli ”Diaries and Silences” sekä Mette Seidelin ja Christian Larsenin ”The Voices of Children and Adolescents in Archives”. North tutkii päiväkirjojen luonnetta arkistoaineistona. Seidelin ja Larsen ovat perustelleet lasten ja nuorten äänien kuulumista arkistoaineistoista.¹⁴ Lapsuuden historian alkuvaiheessa painotettiin juuri lasten oman äänen tuomista esille, mikä on todettu olleen naiivi sekä romanttinen lähtökohta. Lasten tuottamat aineistot ovat kuitenkin niukat ja valikoidut. Ne vähäiset aineistot mitä on jäänyt ovat joko keski- tai yläluokkaisten lasten tuottamia.¹⁵ Tutkimani tytöt ovat nimenomaan keski- ja yläluokkaisesta perheestä. Mossin ja Thomaksen teoksessa nousee myös ajatuksia, ettei arkistojen hiljaisuuksien purkaminen välttämättä auta saamaan tarvittavia vastaksia. Toisaalta teoksen artikkeleissa pohditaan, onko edes mahdollista poistaa arkistojen hiljaisuuksia.

Tavanomaisempaa on ollut, että viranomaisarkisto, erilaiset instituutiot kuten lastensuojelu ja koululaitos ovat tuottaneet aineistoa, jota on käytetty tutkittaessa lapsuutta. Lasten omat tuottamat aineistot ovat jääneet vähälle. On tietenkin hyvä muistaa erityisesti, kun tutkitaan lasten tuottamia aineistoja, että ne eivät ole välttämättä todenperäisiä. Niihin on voinut vaikuttaa moni asia lapsen vanhemmista vallitsevaan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin.

Arkistojen hiljaisuuteen liittyvää tutkimusta löytyy myös Outi Hupaniitun ja Ulla-Maija Peltosen toimittamasta teoksesta *Arkistot ja kulttuuriperintö* (2021). Siinä pohditaan muun muassa, miten arkistoaineistot ja vallankäyttö on ollut 1800-luvulta 2000-luvulle keskeisimpiä näkökulmia. Peltonen on tuonut ensimmäisenä Suomessa esille arkistojen hiljaisuuden

¹⁴ Seidelin & Larsen 2021, 188.

¹⁵ Vehkalahti, Jouhki, Lipkin, Sitomaniemi-San & Kuokkanen 2022, 22.

julkaisussaan ”Arkistojen hiljaisuudet” (2015). Arkistojen hiljaisuus on noussut tärkeäksi tutkimusaiheeksi 1990-luvulta lähtien. Tähän on vaikuttanut juuri kiinnostus vähemmälle huomiolle jääneiden aiheiden esiin nousu. On pidetty tärkeänä, että vähemmistöön kuuluvat sekä niin sanotusti arkisemmat asiat saavat myös äänensä kuuluviksi.

Päiväkirjoihin lähdeaineistona perustuvia tutkimuksia on tehnyt muun muassa kulttuurihistorioitsija Maarit Leskelä-Kärki, joka on käyttänyt paljon päiväkirjoja lähteinään. Esimerkiksi Leskelä-Kärjen teos *Toisten elämät: kirjoituksia elämäkerroista* (2017) sekä yhdessä Karoliina Sjön ja Liisa Lalun kanssa toimitetussa teoksessa *Päiväkirjojen jäljillä: Historiantutkimus ja Omasta Elämästä Kirjoittaminen* (2020). Näistä ensimmäisessä teoksessa käsitellään muun muassa elämäkertakirjoittamiseen liittyviä kysymyksiä, kuten kenestä ylipäättänsä tehdään tutkimusta ja millaiset henkilöt jäävät unohduksiin. Teoksessa pohditaan lisäksi kenellä on oikeus kirjoittaa toisen elämästä. Keskiöön nousevat naisten elämäkertakirjoittamisen historia. Jälkimmäisessä teoksessa käsitellään, miten erilaiset päiväkirja-aineistot ovat jääneet vähemmälle huomiolle historiantutkimuksessa ja miten sairastaminen ja päiväkirjoihin kirjoittaminen voi antaa erilaisia merkityksiä kirjoittajalle.

2 Tuberkuloosiin sairastuneiden lasten kokemukset päiväkirjoissa

Lapsuuden tutkimus on laajentunut nykyisin lapsikeskeisiin tutkimusmenetelmiin. Toisin sanoen ajatellaan, että lapsia pitäisi tutkia heidän omilla ehdoillaan ja siten, että lasten toimijuus nostetaan esille. Tämän vuoksi onkin tärkeä pohtia, tutkitaanko esimerkiksi menneisyyden lasten toimintaa ja heidän arkiympäristöjään vai ennemminkin erilaisia aikuiskäsityksiä lapsuudesta.¹⁶ Antti Malinen ja Tuomo Tamminen ovat tutkineet suomalaisten lasten kaverisuhteita ja huomauttaneet, kuinka tutkiessa lapsuutta, oma lapsuus asetetaan usein normiksi, jota vasten peilataan mennyttä ja nykyisyyttä. Yhteiskunta ja kulttuuri luovat lapsuudelle kuitenkin aina omanlaisensa olosuhteet.¹⁷ Kiinnostus niin sanotusti tavallisia ihmisiä ja arjen historiaa kohtaan oli Aholan mukaan vuoteen 1993 mennessä yleistä. Hän nostaa esiin esimerkiksi vuonna 1990 SKS:n ja Kalevalaisten naisten liiton järjestämän *Satasärmäinen nainen -elämäkertakeruun*. Ahola itse alkoi koota päiväkirjatekstejä antologiaansa varten vuonna 1989. Anna Makkonen on kirjoittanut tähän antologiaan jälkisanat.¹⁸ Hän ja Ahola olivat myös tutkimani päiväkirjakeräyksen takana.

Lapsen maailmaa jäsentävät ennen kaikkea leikki ja mielikuvitus. Nämä kiinnittyvät lähiympäristön yksityiskohtiin, materiaalisuuteen sekä aisteihin. Esineiden ja materiaalisuuden avulla on mahdollista kertoa vaikeista kokemuksista ja lapsen maailmassa monitahoisista ja abstrakteista kauhuista sekä peloista kuten sodasta, tai eriarvoisuuden kokemuksista.¹⁹ Sotien välisenä aikana tuberkuloosi oli pelätty sairaus Suomessa. Aikuisista lähes jokainen oli saanut tartunnan, mutta vain 5–10 prosenttia tartunnan saaneista sairastui. Toiseen maailmansotaan saakka se oli yleisin yksilöity kuolinsyy.²⁰ Anssi Männistön ja Ville Kivimäen teoksessa *Sodan särkemä arki* (2016) huomautetaan, että vaikka ilmapommitukset olivat kotirintamalla voimakkaimpia kokemuksia, nuoremmat lapset eivät käsittäneet todellista vaaraan, vaan seurasivat äidin reaktiota. Toisaalta, jos lapsilla säilyi perusturva, saattoivat he kokea sodan suurena seikkailuna.²¹

¹⁶ Vehkalahti, Jouhki, Lipkin, Sitomaniemi-San & Kuokkanen 2022, 13.

¹⁷ Malinen & Tamminen 2022, 24.

¹⁸ Ahola 1993, 11; 13.

¹⁹ Koskinen-Koivisto & Hytönen 2022, 152–153.

²⁰ Leskelä-Kärki & Salmela 2016, 94.

²¹ Männistö & Kivimäki 2016, 89.

2.1 Tuberkuloosin sairastaminen parantolan suojissa

Anna sairastaa tulirokon ennen keuhkotautiin sairastumista, ja hänen ensimmäinen päiväkirja, jota tutkin on vuodelta 1926. Se on nimenomaan kokonaan sairaalassa kirjoitettu, mustakantinen vihko. Hän aloittaa kyseisen päiväkirjan luetteloimalla ja kuvailemalla sairaalan henkilökuntaa sekä potilaita. Anna kirjoittaa tämän päiväkirjan kokonaan lyijykynällä. Hän toteaa ensimmäisessä päiväkirjamerkinnässään, kuinka on ollut sairaalassa jo viikon, ja miten aika onkin mennyt mukavasti siellä hauskojen ihmisten ansioista. Ilmeisesti siellä ollaan kiinnostuneita Annan taustasta ja ollaan tietoisia hänen isänsä työkuvasta. Aikaa hän kuluttaa siellä lukemalla muun muassa Bertha Ruckin romaania vuodelta 1925 *Kuolematon tyttö*. Annan mukaan sairaalassa syödään vähän väliä ja ihmettelee, jos ruoka loppuisi sieltä kesken. Hänen mielestä on myös hauskaa, että kaikki potilaat saavat joka päivä paketin kotoa.²²

Anna on kirjoittanut päiväkirjansa suomen kielellä. Näitä päiväkirjoja on kahdeksan kappaletta ja seitsemän niistä on kirjoitettu mustiin, vahakantisiin vihkoihin, joiden reunat on punattu. Yksi päiväkirjoista on pieni ja vaaleanruskea. Yhteen päiväkirjaan Anna on kirjoittanut sairaalahenkilökuntaan kuuluvien nimiä sekä huonetovereiden nimiä, minkä näköisiä he ovat ja mitä mieltä hän on heistä. Yksi vihoista sisältää lauluja. Kaikissa päiväkirjamerkinnöissä ei ole päivämäärää. Yhdessä päiväkirjassa, joka on merkitty vuodelle 1930 ja vain typetyksiä. Tässä pienessä mustassa vihossa on Annasta otettu mustavalkoinen kuva. Hän istuu hetakkamaisella sängyllä hymyillen. Vihkossa on myös Annan etu- ja sukunimi sekä neljän sivun verran typetyksmerkintöjä, piirros Annan kehkoista ja erilaisia merkintöjä kuten kirjoitettu nestettä ja ilmaa. Lisäksi Annan kuolinilmoitus. Anna kuoli sen mukaan 7.7.1932 ja hänen viimeinen päiväkirjamerkintä on 18.1.1930. Tähän päiväkirja-aineistoon kuuluu myös valokuvia Annasta, hänen perheestä sekä lemmikeistä. Lisäksi aineistossa on tytön kuolinilmoitus sekä lyijykynällä piirretty pieni piirros keuhkoista.²³ Kuolinilmoitus ja valokuvat on todennäköisesti lisätty aineistoon kuuluvaksi jonkun omaisen toimesta.

²² 8.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²³ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Kylpyhetki on Annalle epämiellyttävä. Hän kirjoittaa, kuinka se on ensimmäinen ja viimeinen kylpy ja hiusten pesu siinä laitoksessa. Hiuksia tukistettiin pesussa Annan mukaan liian rajusti. Hänellä on omia pehmeitä yöpaitoja, joissa on silkkinauhoja, mutta hän ei saa sellaisia pitää, vaan hänen pitää laittaa laitoksen kovalta tuntuva yöpaita. Kotoa hän saa paketin, jossa on suklaarasia, hedelmiä, perheen koiran karvoja, vaaleanpunaisia kirjekuoria ja -papereita sekä Annan pyytämä kirja: *Vähän enemmän Eevasta*²⁴. Hän toteaa sen olleen taas suuri paketti. Hän kuvailee sairaalaa kuin vankilaksi ja odottaa hetkeä, kunnes hän pääsee vapaaksi maaseudulle olemaan vapaa. Hän ihmettelee, miksi hänen täytyy vielä maata sängyssä, vaikka hänellä ei ole ollut kuumetta ja kuvailee sitä ihmisräkkäykseksi.²⁵ Anna ilmeisemmin pyytää kirjoja luettavaksi ja lukee niitä ahkerasti. Hänen sairastaessa lukeminen tulee mitä ilmeisemmin tärkeäksi ajanvietteeksi, joka vie ajatukset muualle sairaalasta.

Aika on alkanut kulumaan hitaammin, sillä hänen huonetoverinsa on päässyt jo jalkeille. Anna itse on lukenut jälleen ja mainitsee lukeneensa Hilja Valtosen romaanin vuodelta 1926 *Nuoren naisen varaventiilikirjan*. Hän kuulee, kun hoitaja kysyy toiselta hoitajalta, milloin Anna pääsee pois ja siihen toinen hoitaja vastaa, että älä puhukkaan siitä vielä. Anna saa kuitenkin pian päivämäärän milloin hän pääsee ylös. Ilmeisesti hän on viimeinen, joka on tullut laitokselle ja täten viimeinen, joka pääsee jalkeille. Anna toteaa tämän olevan surkeaa.²⁶

Hän turvautuu päiväkirjan kirjoittamisen ja kirjoittaa kirjoittavansa, kun ei ole muutakaan tekemistä. Anna kokee, että hänellä on taas kuumetta, vaikka sitä ei oltu hänen kirjoitushetkellä vielä mitattu. Ilmeisesti sairaalassa on monenlaisia tauteja liikkeellä. Annan huonetoverilla on niin sanottu punainen koira eli vihurirokko. Lääkäri toteaa Annalle, että onneksi Annalla on ollut jo punainen koira. Anna toivoo, että olisi ollut sairaalassa silloin kun sairasti punaista koiraa, jotta ei olisi tarvinnut olla siellä niin kauan. Hän toteaa, että pääsee ilmeisesti pois 13. toukokuuta eli joutuu olemaan vielä kuukauden. Tästä hän ei pidä ja toteaa edelleen sairaalan olevan kuin vankila. Hän kuitenkin kokee fyysisen vointinsa olevan hyvä.²⁷ Pian hän iloitsee, kuinka on päässyt vihdoinkin jalkeille.²⁸ Hän toteaa olevansa kuin toinen ihminen ollessaan ylhäällä.²⁹

²⁴ Mary Marckin romaani vuodelta 1918.

²⁵ 10.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²⁶ 11.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²⁷ 14.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²⁸ 22.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²⁹ 23.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Aika kuluu Annan mukaan hienosti, kunnes hän kirjoittaa, ettei osastolla saa pitää enää hauskaa. Syynä tähän on että, eräs tyttö on kuolemaisillaan. Lisäksi yksi hänen huonetovereistaan on päässyt kokonaan pois, joten hän kokee olonsa yksinäiseksi, koska on yksin nyt huoneessaan.³⁰

Kotiinpääsyn lähestyessä Anna kirjoittaa odottavansa lääkärin tulevan kertomaan, milloin hän pääsee kotiin. Hän tietää, että jos hän pääsee määrättyinä päivinä kotiin niin lääkäreiden pitäisi tulla tiettyinä päivinä kertomaan se. Odottaminen valvottaa Annaa, ja hän saa ensin kieltävän vastauksen. Anna kirjoittaa päiväkirjaansa, kuinka on epäreilua, että muut pääsevät pois.³¹ Lopulta Anna pääsee kuin pääseekin pois sairaalasta ja on sovittuna päivänä kotona.³² Anna vietti lopulta sairaalassa puolitoista kuukautta. Päiväkirjaan kirjoittaminen vaikutti olevan tärkeä ajaviete, mihin hän pystyi myös jakamaan omia ajatuksia ja odotuksia paranemisen suhteen. Annalla tuntui myös olevan hänen ikäisiä kavereita, joista sai kenties vertaistukea. Lisäksi hän vaikutti olevan kova lukemaan ja mainitsi ainakin lukeneensa kolme romaania puolentoista kuukauden aikana.

Suomen sisällissota päättyi toukokuun 15. päivä vuonna 1918. Se oli kestoaltaan lyhyt, mutta sen seurauksena vasta itsenäistynyt Suomi oli jakaantunut kahtia. Sodan jälkeisiä haasteita olivat nälkä sekä keväällä 1918 Eurooppaan levinnyt influenssapandemia, jota kutsuttiin espanjantaudiksi.³³ Suomeen saatiin oppivelvollisuuslaki sisällissodan jälkeen. Ajatuksena oli, että demokratian vaatimat kansalaistaidot saataisiin opetettua kaikille. Laki tuli voimaan 15. huhtikuuta 1921. Koulumaailmaan astuessa lapsi tuli myös tietoisemmaksi osaksi yhteiskuntaa. Tähän vaikuttivat vaatteet, kieli, vanhempien työ tai vaikka se mitä lasten eväsläpöiden välissä oli. Koulussa muodostui erilaisia ryhmiä lasten välillä ja jopa opettajakin saattoi luokitella oppilaansa perhetaustansa mukaan köyhiin ja rikkaisiin, kunnottomiin ja kunnollisiin.³⁴ Oli hyvin tavallista, että silloin kun maa ei ollut jään ja lumen peitossa, käveltiin ilman kenkiä. Jonkin vaatteen puute, kuten kenkien, oli yksi näkyvimmistä eroista lasten välillä 1920- ja 1930-luvuilla. Köyhäinavusta saadut kengät, jotka olivat tehty usein

³⁰ 30.4.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

³¹ 10.5.1926 & 11.5.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

³² 13.5.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

³³ Malinen & Tamminen 2022, 111.

³⁴ Malinen & Tamminen 2022, 109.

kovasta rasvannahasta, saattoivat pitää tietynlaista ääntä, jolloin kantajan perhetausta saattoi paljastua.³⁵

Anna eli aikana, jolloin Suomi oli juuri itsenäistynyt ja sen seurauksena maassa vallitsi puutteen ja nälän aika. Sisällissodan jälkeisten pulavuosien jälkeen myös 1930-luvun alussa Suomessa elettiin lamavuosia. Lama kesti Suomessa tuolloin vuodesta 1928 noin vuoteen 1933. Muihin teollistuneisiin maihin verrattuna vaikutus oli keskimääräinen, mutta Yhdysvaltoihin ja Saksaan verrattuna lievä. Laman seurauksena palkat laskivat, työttömyys nousi ja yleinen niukkuus sekä säästäväisyys lisääntyi.³⁶ Toisaalta tällöin oli jo luotu jonkinlaista yhteiskunnan rakentamaa turvaverkkoa köyhimmille. Lisäksi maassa vallitsi alkoholin myymiseen koskeva kieltolaki.³⁷ Kuten Saara Tuomaala on todennut väitöskirjassaan, suomalaista lapsuutta muovailtiin valkoisen Suomen arvojen pohjalta. Koulutus ja oppivelvollisuus näyttivät toteuttavan parhaiten lapsikansalaisuutta. Suomalaisideologian katsottiin olevan 1920-luvulla sekä synnynnäistä että toteutuvan lapsuudesta saakka yhteiskunnallisella kasvatuksella ja ohjauksella. Oppi- ja asevelvollisuuden myötä lasten terveydentila nostettiin julkiseksi kysymykseksi, minkä seurauksena sen kohentumista vaadittiin. Valtion tehtäväksi määriteltiin lasten fyysisen terveyden suojeleminen ja kehittäminen. Painotus siirtyi ennaltaehkäisyyn ja seurantaan sekä hygienian merkitys kodin ja lasten hoidossa korostui.³⁸

Mikko Jauho on kirjoittanut väitöskirjassaan *Kansanterveydenongelman synty* (2007) tuberkuloosin muodostumisesta kansanterveysongelmaksi sen taudinaiheuttajakakteerin kuvaamisesta vuonna 1882 toiseen maailmansotaan saakka. Merkittäviä tutkimuksia ja keinoja nujertaa tuberkuloosi alkoi syntyään 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä. Huomio alkoi keskittymään koteihin ja perheisiin. Keskeistä oli siis ymmärtää, miten tuberkuloosi tarttui. Alettiin yhä syvällisemmin käsittää, kuinka pisaratartuntana saattoi sairastua tähän. Se saattoi siis tapahtua muun muassa ihmisten puhuessa toisilleen. Leviämistä ja tartuntaa käsiteltiin pitkään kahdella eri tavalla eli aiemmin mainitulla pisaratartuntana sekä niin sanottuna pölyteorianana. Tässä pölyteoriassa tuberkuloosiin sairastuneen yskös kuivui esimerkiksi lattialle ja kun tätä kohtaa raaputettiin

³⁵ Malinen & Tamminen 2022, 127.

³⁶ Virkkunen 2010, 11.

³⁷ Salmi 2016, 24; 27; 47.

³⁸ Tuomaala 2004, 251-254.

harjalla, levisi se pölynä ilmaan ja tällöin levisi. Tätä testattiin marsuille. Molemmat teoriat henkilöityivät saksalaisiin tutkijoihin. Pölyteoria henkilöityi Georg Cornetin (1858–1915) ja pisaratartunnan kehitti Carl Flugge (1847–1923).³⁹

Keskustelua herätti kumpi näistä tartuntatavoista olisi merkittävämpi. Vastakkainasettelulla on leviämisen estämiseen liittyvää käytännön merkitystä. Pölyteoria ohjasi ympäristön laaja-alaiseen puhdistamiseen, kun taas pisaratartunta kohdistui kapeammin ihmisten välisiin suhteisiin tartunnankantajien lähiympäristössä. Pölyteoria keskittyi siis jo syntyneiden ja ympäristössä kiertävien sekä eristystä paenneiden tartunta-aineiden eliminointiin. Pisaratartunta keskittyi uusien tartunnan lähteiden löytämiseen, eristämiseen ja hoitamiseen. Se perustui yksilöivään väliintuloon, kun taas pölyteoria perustui yhteisön yleiseen puhtaanapitoon. Molempia kuitenkin yhdisti ajatus tuberkuloosin leviäminen yskösten kautta. Erona kuitenkin oli se, kuinka pitkään tuberkuloosibasillien ajateltiin elävän. Pölyteorian mukaan basillit saattoivat elää kauan nurkissa ja saattoivat kulkeutua kauas alkuperäisestä lähteestä.⁴⁰

Anna on päässyt pois sairaalasta ja on aloittanut samalla uuden päiväkirjan. Se on muista hänen päiväkirjoista poiketen vaaleanruskea ja kaikista pienin. Sen kanteen on kirjoitettu nimiä sekä keitä nämä henkilöt ovat. Kanteen on myös liimattu valkoinen paperi ja siihen kirjoitettu, ”kesäkuu 1926”. Anna aloittaa kirjoittamalla, kuinka on ollut uimassa veljensä kanssa. Hän kirjoittaa kylmistä olosuhteista ja on ilmeisesti maaseudulla, sillä hän kirjoittaa erään lehmän ammuvan.⁴¹ Anna jatkaa päiväkirjaa toteamalla, että on yhtä kylmä kuin edellisen kerran kirjoitti. Hän myös puhuttelee päiväkirjaa kirjoittaessaan, kuinka päivämäärästä jo näkee, että on kulunut monta päivää edellisestä kirjoituksesta. Anna toteaa, että tässä talossa on tätä nykyä vain kaksi neitiä ja kaksi palvelijaa. Hän kirjoittaa, että äiti ja veli ovat tällä hetkellä Helsingissä isää vastassa. Anna viittaa äitiinsä mamma ja isäänsä pappa sanoilla. Hän asuu ilmeisesti Turun lähetyvillä, sillä toteaa, että hänen pitää mennä vanhempiaan vastaan Turkuun seuraavana päivänä ja laittaa sisarensa kanssa paikat valmiiksi, mitä äiti ei kerennyt. Hän kirjoittaa vielä samaan päiväkirjamerkintää kylmyydestä, kylmistä jaloista ja siitä, että toivottavasti juhannuksena ei olisi näin kylmää.⁴²

³⁹ Jauho 2007, 132.

⁴⁰ Jauho 2004, 132–134.

⁴¹ 9.6.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁴² 18.6.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Anna kirjoittaa sekä kodissa että sairaalassa. Hänen teksteissään näkyy sairastaminen, sairaalassa oleminen sekä kuoleman pohtiminen enemmän kuin toisessa päiväkirja-aineistossa. Syy tälle voi olla se, että Annan sairastuminen vie aikansa tai kenties se todetaan aiemmin kuin Marjatan sairastuminen. Lisäksi tässä vanhemmassa päiväkirja-aineistossa näkyy vanhempien poissaolo. Tyttö viettää paljon aikaa sairaalassa, mutta myös ollessaan kotona, hän kirjoittaa ikävöivänsä isäänsä, joka matkustaa paljon työn vuoksi. Molemmissa teksteissä vilisee erilaisia henkilöiden nimiä, mutta tässä vanhemmassa aineistossa ihmisten nimet ovat tunnistettavia. Tämä tyttö kasvoi selkeästi varakkaassa perheessä, jonka lähipiiriin kuului paljon nimekkäitä ihmisiä Suomen yhteiskunnasta.⁴³

Annan perhetaustastaan kertoo, se että hänen isänsä kuva löytyy *Suomen Kuvalehdestä*. Anna kirjoittaa, että hänen selailemaan *Suomen Kuvalehteen* on listattu kaikki Japanissa olevat suomalaiset. Tämän pienen vaaleanruskean päiväkirjan viimeisenä merkintänä on Annan toteamus, että äiti ja muut tulevat huomenna.⁴⁴ Annan hyväosainen perhetausta tulee monin tavoin ilmi. Hän muun muassa toteaa, että koska pääsee Turkuun laulujuhliin niin hänen täytyy miettiä mitä hän pukee päälle.⁴⁵

Seuraava päiväkirja on taas mustakantinen vihko. Se jatkaa vuodesta 1926. Ensimmäiselle sivulle on liimattu ilmeisesti Annasta mustavalkoinen kuva. Kuva vaikuttaa siltä, että se on otettu jossain valokuvaamossa vaatteiden, asennon ja taustan vuoksi. Alle on kirjoitettu lyijykynällä ”kuva v:lta -25”. Käsiälä vaikuttaa edellisen vihon käsiälää selkeämmältä ja on kaunokirjaimin kirjoitettu.⁴⁶ Anna kirjoittaa, kuinka on juuri tullut automatkalta Steningen huvilaan. Automatkan tarkoitus oli Annan mukaan todistaa, että hänen veljensä oli viettämässä juhannusta Steningen huvilassa. Paluumatkalla he kävivät osuuskaupassa, josta Anna kirjoittaa ostaneensa päiväkirjan, johon nyt kirjoittaa. Hän puhuttelee päiväkirjaansa ja toteaa ostaneensa ”sinut”. Hän kirjoittaa, kuinka huvilassa on aika vähän väkeä tällä hetkellä, sillä moni perheenjäsen on jossain muualla. Veli menee pian Haminaan ja on siellä jouluun saakka. Annan isä on kuitenkin palannut kesäksi kotiin ja hän toteaa, kuinka lehdissä on kirjoitettu perheen tapahtumista kuten siitä, että vanhin tytär on saanut lapsen.⁴⁷

⁴³ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁴⁴ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁴⁵ 3.7.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁴⁶ 26.6.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁴⁷ 26.6.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Anna kirjoittaa, kuinka oli itkenyt koko päivän, koska hänen äitinsä oli kertonut, että hän ja Annan isä aikovat matkustaa seuraavana tiistaina Helsinkiin. Anna toteaa, että on ”vallan ikävää”, että äiti matkustaa niin paljon tänä kesänä, hän ei ole ollut kotona tuskin viikkoakaan. Anna kirjoittaa, että äiti aikoo matkustaa elokuussa ympäri Suomea.⁴⁸ Kulttuurihistorioitsija Kaisa Vehkalahti on tutkinut kasvatustieteisiin sijoitettujen tyttöjen kirjeitä ja kuinka koti sekä kodin ikävä näyttäytyy niissä. Kotiin liittyikin vahvasti siellä olevat ihmiset kuten äiti ja isä. Yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäävät kaikki perheenjäsenet mukaan lukien sisaret. Kuitenkin muistot kodista, mutta myös oma erilainen nuoruus aiheuttavat katkeruutta.⁴⁹

Lapsuuden historian tutkiminen ei ole Historioitsija Sarah Mazan artikkelin ”The Kids Aren’t All Right: Historian and The Problem of Childhood” (2020) mukaan koskaan noussut samankaltaiseksi trendiaiheeksi kuten sukupuolentutkimus. Eräänlainen merkittävä käänne on kuitenkin tapahtunut lapsuuden historian kirjoittamisesta lapsen äänen mukaanottamiseen lähteiden avulla. Ongelmana on kuitenkin juuri se, että lapsista on jäänyt lähteitä vain vähän. Historiantutkijat saattavat myös projisoida omia näkemyksiään lapsuuteen täten unohtaen lasten omat kokemukset. Maza näkee myös ongelman toimijuus-käsitteen (engl. *agency*) kanssa, voiko lapsilla olla ylipäättänsä toimijuutta ja näkee sen enintään rajoittuneena. Hän kirjoittaa, kuinka on ongelmallista kirjoittaa lasten toimijuudesta liittäen heidät muihin vähemmistöryhmiin. Eräänlaisen ongelman luo aika eikä ikä, sillä lapsuus on ohimenevä vaihe. Lapsuudesta siirrytään aikuisuuteen. Toisen lähtökohdan lapsuuteen on tuotu ajatus lapsuuden performatiivisuudesta sekä sen, että lapsuutta on tutkittu materiaalisuuksien kuten lelujen kautta. Lapsia saatetaan käyttää välineinä suurien historiallisten teemojen käsittelyssä.⁵⁰

Yhdysvaltalainen historioitsija Steven Mintz kommentoi Mazan artikkelia otsikolla ”Children’s History Matters”. Siinä hän esittää, kuinka lapsuuden historian tutkimisella on tärkeä ja merkittävä osa historian tutkimusta. Mintz toteaa, kuinka lapsuuden kokemus on yhteydessä merkittävästi byrokraattiaan erilaisten ikään liittyvien säännösten mukaan. Lapsuuden historian tutkijoilla on täten paljon tarjottavaa muiden alojen tutkijoille ja tutkimuksille. Hän myös kirjoittaa, kuinka on tärkeä ymmärtää historian tutkimuksen kannalta

⁴⁸ 27.6.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁴⁹ Vehkalahti 2003, 245.

⁵⁰ Maza 2020, 1261; 1263; 1271–1273.

sitä, miten juuri tässä ajassa erilaiset käyttämiseen liittyvät erilaisuudet ovat tulleet ilmi kuten autismin kirjojot, ADHD eli tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö, dyslexia eli lukemisen erityisvaikeus ja pähkinäallergia. Hän myös esittää, kuinka muun muassa erilaisista tilastoista sekä päiväkirjoista saadaan lapsien kokemuksia tallennettua ja käytettyä lähteinä tutkiessa lapsuutta. Lapset ovat helpompia ulkopuolisille vaikutuksille, mutta ovat kuitenkin sosiaalisia toimijoita. Lasten toimintakyky ja itseilmaisuu on mahdollista ottaa tosissaan historian tutkimuksessa.⁵¹

Anna jatkaa kolmatta päiväkirjaansa, mutta kuten hän kirjoittaa, edellisestä kirjoituskerrasta on kaksi kuukautta. Kesä on mennyt, ja hän on aloittanut kolmannen luokan. Hän on antanut päiväkirjalle nimen: Pelle.⁵² Erilaiset taudit jylläävät Annan arjessa, sillä hän kirjoittaa kaipaansa erästä luokkakaveria. Luokkakaveri on ollut poissa koulusta jo yli viikon keltataudin vuoksi. Pian Anna kuitenkin kirjoittaa, että tämä on jälleen koulussa.⁵³

Annan päiväkirjakirjoittaminen saattoi kulkea käsikädessä koulunkäynnin kanssa, sillä hän kirjoittaa, kuinka on hauskaa saada jutella sinun eli päiväkirjan kanssa. Hän toteaa kirjoittavansa, vaikka koulu alkaa vasta seuraavana päivänä.⁵⁴ Anna kertoo saaneensa kirjeen isältään kouluun, jossa se oli laitettu luokan taululle muiden lasten ihmeteltäväksi. Erityisesti japanilaiset postimerkit kiinnostivat muita lapsia. Hän kirjoittaa saaneensa päänsärkyyn aspiriinia sekä ehkä illalla vielä ”gutaa”.⁵⁵ Anna on liimannut vihkon loppuun lisää lehtisiä, jotta se kestäisi kesään saakka. Lehtiset ovat pienempiä kuin vihon omat sivut sekä väriltään valkoisempia.⁵⁶ Hän kirjoittaa jääneensä pois koulusta, sillä hänen puhekykynsä on huonontunut. Sukulaislääkäri oli määrännyt Annan hengittämään maaseudun ilmaa.⁵⁷

Annan seuraavan päiväkirjan kanteen on liimattu samaan tapaan valkoinen lappu, jonka päälle on kirjoitettu vuosi 1927 sekä juhlat. Ensimmäisiä sivuja on revitty jonkin verran irti. Ensimmäiselle sivulle on kirjoitettu neljäs syyslukukausi 1927 ja seuraavalla sivulla onkin vihkon ensimmäinen merkintä syykuun ensimmäiseltä päivältä. Kuten Anna toteaa, on koulu

⁵¹ Mintz 2020, 1287; 1290–1291.

⁵² 17.9.1926. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁵³ 16.10.1926. KL27515. 23.10.1926. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁵⁴ 16.1.1927. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁵⁵ 7.2.1927. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁵⁶ 8.2.1927. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁵⁷ 17.3.1927. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

jälleen alkanut, ja on ollut tunteellista nähdä vanhoja tovereita.⁵⁸ Anna kirjoittaa käyneensä kodittomien lasten hyväksi järjestetyillä juhlissa, jopa kahdessa saman illan aikana. Ensimmäisessä hän toteaa olleen tosi vähän ihmisiä sekä tylsää.⁵⁹ Tähän vihkoon ei ole kirjoitettu paljoa. Toisaalta sivuja on myös revitty. Vihkon loppupuolella on lyijykynällä tehty sivun kokoinen piirros. Se esittää ilmeisesti pihapiiriä, jossa on pihaan johtava tie sekä rakennuksia ja puita. Takakannen sisäpuolella on lyijykynällä kirjoitettu numero seitsemän.⁶⁰

Seuraavan Annan päiväkirjan kanteen on kirjoitettu vuosi 1928 sekä ainakin, että isä tulee kotiin, Annan etunimi, sairaus ja yllättäen vuosi 1931. Vihkon välistä pilkistää myös leivinpaperintapainen suikale. Ensimmäiselle sivulle onkin liimattu kaksi mustavalkoista valokuvaa. Molemmat saattavat esittää Annaa. Molemmissa valokuvissa kuvan nainen on pukeutunut tyylikkäästi 1920-luvun muotiin. Ensimmäisessä valokuvassa kuvan nainen poseeraa laiturilla seisten aurinkovarjoa pidellen. Toisessa valokuvassa nainen on puistossa ja pitelee hymyillen ilmeisesti ilmapalloa kädessään. Pienen hatun alta pilkistää lyhyt polkkatukka ja hänellä on polviin ulottuva takki sekä pieni laukku toisessa kädessä.⁶¹ Tämän vihkon ensimmäinen merkintä on 2. maaliskuuta 1928. Hän kirjoittaa lukeneensa lapsille suunnattua lehteä, *Pääskystä*, koko päivän.⁶² Annan käsialaa muuttuu pikkuhiljaa selkeämmäksi sekä teksti on muotoiltu selkeämmin sisennettyihin kappaleisiin. En kuitenkaan saa tämän vihkon etukannen käsialasta kokonaan selvää.

Anna joutuu olemaan poissa koulusta äitinsä kehotuksesta, koska Annalla on ollut kuumetta yöllä sekä kova nuha. Hän kertoo lukeneensa sekä olleen edellisenä päivänä elokuvissa katsomassa John Gilbertiä. Sairastelustaan huolimatta hän toteaa, että pitäisi harjoitella saksan kielen kirjoituksiin. Hän kirjoittaa vihkoon muutaman saksan kielisen lauseen.⁶³ Kuitenkin jo kahdeksas päivä maaliskuuta Anna kirjoittaa olleensa jälleen elokuvissa katsomassa *Kasakkaruhtinaan panttivankia*-elokuvaa⁶⁴.⁶⁵ Annan perhetaustastaan kertoo myös se, kuinka pohtii, etteikö tiedä menisikö mieluummin oopperaan vai leffaan.⁶⁶

⁵⁸ 1.9.1927. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁵⁹ 5.7.1927. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶⁰ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶¹ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶² 2.3.1928. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶³ 8.3.1928. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶⁴ Alkuperäisnimeään *Surrender* valmistui vuonna 1927. Sen oli ohjannut Edward Sloman ja sai Suomen ensi-iltansa 26.2.1928. Ks. Elonet: https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_181733

⁶⁵ 8.3.1928. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶⁶ 12.5.1928. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Anna tottuu äitinsä poissaoloon, sillä kirjoittaa äidin taas lähdettyä maaseudulle ja se on vain esimakua kesästä.⁶⁷ Yksinäisyys painaa Annaa, sillä hän luettelee, kuinka kaikki ovat jossain, ja hän on yksin.⁶⁸ Seuraava päiväkirjamerkintä pomppaa vuoteen 1931 11. marraskuuta. Väliin jää noin kaksi ja puolivuotta. Anna itse selittää tauon siten, että päiväkirja, jota hän nimittää nyt Bartolomeoksesi, voi kuvitella Annan prinsessa Ruususeksi, joka on nyt herännyt unesta.⁶⁹

Seuraavan Annan päiväkirjan kanteen on kirjoitettu ”1929–1930”, ”pappa kotiin”, Anna Kilaan lepäämään. Ensimmäiselle sivulle on liimattu mustavalkoinen valokuva. Kuvan alle on kirjoitettu lyijykynällä Annan nimi, kuvassa olevan koiran nimi sekä kuvassa olevan taaperoikäiseltä vaikuttavan lapsen nimi. Kuvassa on siis Anna, koira ja taaperoikäinen lapsi. Anna ja lapsi pitävät koiraa halausotteessa. Kuvan taustalla näkyy puita. Annalla on valokuvassa kesämekko päällä.⁷⁰ Anna kirjoittaa, kuinka ei ole tottunut siihen ajatukseen vielä, että hänen isänsä on kahden viikon päästä kotona.⁷¹

Joulukuun 22. päiväkirjamerkinnän välissä on pieni muistilapun kokoinen vihreä lappu, johon on kirjoitettu ”verta ysköksissä” ja ”isä on tullut juuri kotiin”. Päiväkirjamerkintä on pitkä verrattuna Annan muihin päiväkirjamerkintöihin. Anna kirjoittaa ensin juhlista, johon hän halusi kovasti mennä. Sitten hän kirjoittaa, kuinka veriyskösten jälkeen lääkäri kävi Annan luona, hänen mielestensä aivan liian usein, sillä lääkäri ei antanut Annan nousta sängystä. Päästyään viimein vuoteesta Anna toteaa olonsa heikoksi, mutta sen johtuneen vain siitä, että on ollut vuoteenomana kaksi viikkoa. Hän kirjoittaa, kuinka ei aluksi ymmärtänyt sitä, että hän oli se, joka oli nyt makaamassa ja jonka täytyisi mennä kesällä johonkin lepäämään. Terveystilastaan Anna kirjoittaa, että hänen toisessa keuhkossaan on haava.⁷²

”Yöllä sitten jo ihan pelästyksestä itkin, kun huomasin sylkäisseeni suuren punaisen verikasan. Aamulla tein siitä lyhyesti hyvin lyhyesti raportin mammalle, joka sähköihtyneenä soitti Ahavalle –

⁶⁷ 19.5.1928. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶⁸ 31.5.1928. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁶⁹ 11.11.1931. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷⁰ KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷¹ 18.11.1929. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷² 22.12.1929. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

No niin, sitten minulle sanottiin, että minun täytyi maata ihan hiljaa ja hengittää vähän. Eikö kuulunut jo ihan lopullisen heikolta ja traagiselta!”⁷³

Sairastuessaan Annalle oli kerrottu, ettei hän saa rasittaa itseään liikaa koulussa ja hänen pitää välttää lääketieteen lukemista. Anna toteaa, kuinka tämä tapahtuma tulee vaikuttamaan hänen elämäänsä ainakin vähäksi aikaa. Hän kirjoittaa, kuinka kokee olonsa heikoksi ja kuumeiseksi. Kuume olisi kamalaa Annan mielestä, koska sen vuoksi joutuisi olemaan taas sängyssä ja vielä joulun lähestyessä. Erilaista joulua Anna toteaa joutuvansa viettämään, sillä hän ei pääse jouluostoksille, eikä voi olla koulussa viimeisinä päivinä eikä myöskään pääse pikkujouluihin. Hän kirjoittaa olleensa fysiikan kokeissa ennen sairastumistaan kaula kipeänä ja päästä särkien. Anna päättää kyseisen päiväkirjamerkinnän siihen, että hänen kuumeensa yrittää tulla.⁷⁴

Annaa kielletään menevän kouluun kevätlukukautena, mikä harmittaa häntä. Ilmeisesti Annan päiväkirjaan kirjoittamista estää se, että kodissa on vain yksi mustepullo, joka on hänen isänsä ahkerassa käytössä. Anna pohtii mitä vaihtoehtoja hänelle jää nyt kun kevätlukukausi jää tekemättä. Hän voi joko käydä kuudennen luokan uudelleen samaan tapaan tai hän voi jättää koulun kokonaan ja odottaa miehen saamista. Anna toteaa, ettei semmoinen olisi häntä varten ja päättelee, että kymmenen vuoden päästä sekä miehiltä että naisilta odotetaan vähintään ylioppilaan arvoa ja että hän olisi hyvin vanhanaikainen, jos hän vain tekisi käsitöitä ja haaveilisi. Sellaiseksi Anna ei haluaisi missään nimessä tulla.⁷⁵

Saksan katsotaan olevan parantoloiden alkuperämaa. Ajankohdasta on kuitenkin erimielisyyttä, mutta Saksassa sijaitseen *Sleesia*-parantolan on katsottu olevan ensimmäinen. Se laajennettiin vuonna 1862 keuhkotautiparantolaksi. Suomeen Karjalan kannakselle perustettu ensimmäinen parantola *Halila* oli venäläisten suosima lomakohde. Se oli yksityinen parantola. Säätyläisten vanhaa kylpyläkulttuuria muistuttava parantola erottui kuitenkin sillä ajatuksella, että ilmaston katsottiin mieluummin olevan viileä kuin lämmin tuberkuloosin hoidossa. Lisääntynyt tuberkuloositietoisuus tarkoitti omien tuberkuloosiparantoloiden rakentamista, kun aikaisemmin he saattoivat olla samassa muiden

⁷³ 22.12.1929. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷⁴ 22.12.1929. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷⁵ 6.1.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

kylpyläkulttuurista viettävien kanssa.⁷⁶ Annalle kerrotaan, että hänet todennäköisesti määrätään johonkin parantolaan. Häntä jututtava lääkäri oli Annan mukaan herttainen ja kehui, että Annan keuhkoissa oleva vika on vähäpätöinen. Hänet määrätään kuukaudeksi maaseudulle, josta Anna tuntuu ilahtuvan suuresti, sillä kertoo siunailleensa sinne pääsemistä.⁷⁷

Pian sairastumisen jälkeen Anna kirjoittaa, kuinka häntä harmittaa jättää koulu ja se että muut hänen luokkalaisensa etenevät, kun taas hän jää luokalle. Hänen isänsä on kuitenkin painottanut sitä, että Anna pääsee jatkamaan koulua eikä tämä tarkoita koulun kokonaan jättämistä kesken.⁷⁸ Annan perheessä on monin tavoin varaa pitää huolta Annasta. Maaseudulla Anna kertoo, että on muun muassa hoitanut kissoja, mikä on käynyt työstä, eikä aika siellä ole käynyt pitkäksi. Hän toteaa, että olisi voinut kuvitella, että aikaa olisi jäänyt enemmän päiväkirjan kirjoittamiseenkin, mutta näin ei ole ollut erityisemmin.⁷⁹

Annan isä on viipynyt maaseudulla ja ilmeisesti ajatuksena on, että Annalle rakennettaisiin leikkitupa. Sen tarkoitus ei ole Annan mukaan olla siis leikkimistä varten, vaan sen tarkoitus on edistää Annan terveyttä. Hän kertoo, että se rakennetaan Mäntymäki-nimiselle paikalle ja sen läheisyydessä tulee olemaan mäntyjä, joista Anna ilahtuu. Hän päättää kuitenkin tämän päiväkirjamerkinnän siten, että hänen keuhkoissansa tuntuu kuumotusta, joten hänen on parasta mennä lepäämään. Anna kirjoittaa, kuinka hänen äitinsä ei pidä siitä, että Annan keuhkoissa kuumottaa.⁸⁰ Annan perheessä havupuiden parantavasta vaikutuksesta oltiin näennäisesti tietoisia. Onkohan leikkituvan ollut tarkoitus muistuttaa parantoloiden halleja? Epäselväksi kuitenkin jää rakentuuko leikkitupa, sillä Anna ei mainitse siitä enempää.

Anna ilahtuu hänen siskonsa lähettämästä kirjeestä, jossa Anna kuulee paljon hänen sukulaisten ja tuttujen kuulumisia. Anna tulkitsee erään siskonsa kirjoittaman kuvauksen sillä, että hän puhuu Annasta ja Annan liikarasitukselle. Hän kirjoittaa myös hauskaasti, kuinka historiankirjoittajat voivat panna ylös, että Anna palelsi poskensa ollessaan kävelyllä seitsemän asteen lämmössä.⁸¹

⁷⁶ Jauho 2007, 223-225.

⁷⁷ 6.1.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷⁸ 16.1.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁷⁹ 26.1.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸⁰ 26.1.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸¹ 1.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Anna kirjoittaa ja ihmettelee, kuinka oli alkanut itkemään, kun hänen äitinsä oli käskenyt syömään kananmuna sekä puuro. Hän kirjoittaa, kuinka oli yritellyt pitää kyyneliään, mutta ne olivat vain tulleet. Hänen vanhempansa olivat olleet ihmeissään.⁸²

Anna kirjoittaa nyrjäyttäneensä ranteensa hieman, koska oli ollut hiihtämässä ja kaatunut hiihdettyään mäkeä alaspäin. Hän kirjoittaa, kuinka kirjoittaa pelkän kuuvalon voimin ja se luo salaperäisen tunteen. Tämä kuitenkin rikkoutuu, kun hänen äitinsä tuo suuren öljylampun Annalle. Isä on Annan mukaan taas lähtenyt.⁸³ Hän mainitsee, että taloa siivotaan ahkerasti joka viikko, mutta erityisen paljon sitä on tehty nyt kun eräitä vieraita saapuu useampana päivänä. Hänen äitinsä on jutellut Annalle hänen ainaisesta lukemisestansa. ”– kuinka paljon sinä mahdatkaan tietää, kun aina vain luet.”⁸⁴ Anna kirjoittaa, kuinka hänen äitinsä hääriä paljon talossa, vaikka lääkäri oli sanonut, että äidinkin pitää levätä maalla. Isän pitäisi tulla taas pian. Äiti laittaa ikkunan auki ja käskää Annaa puurolle.⁸⁵ Vieraita käy paljon ja Anna kirjoittaaakin, että hänen sunnuntainen rauhansa rikkoutuu.⁸⁶ Hän vaikuttaa ainakin kirjoitusten puolesta käsitelleensä sairastumisensa ja eristäytymisen hyvin. Täysin eristäytynyt hän ei vaikuta olevan. Vieraita näyttää silti käyvän, vaikka Anna on keuhkotautiin sairastunut.

Anna kirjoittaa, kuinka on ollut puolitoista kuukautta maalla ja on enää alle viikko, kun hän menee Helsinkiin, vaikka Anna luuli, että jäisi ikuisuudeksi maalle. Päiväkirjamerkintä loppuu siihen että, Anna sai pienen kissanpennun viereen ja nyt on aika mennä ulos raittiiseen ilmaan.⁸⁷ Anna kirjoittaa iloisesti kuinka jumalalliselta keväinen sää on vaikuttanut ja odottaa Helsinkiin lähtöä kovasti.⁸⁸

Laskiaisena lumi sulanut melkein kaikki pois, eikä siis Anna pääsee hiihtämään niin kuin on yleensä laskiaisena aikoihin tehnyt. Anna viettänyt aikaa kavereiden kanssa ja kuullut koulujuttuja. Odottaa Helsinkiin menoa, vaikka miettii, mitä siellä tekee. Ovat siellä yhden tai

⁸² 10.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸³ 11.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸⁴ 14.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸⁵ 22.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸⁶ 24.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸⁷ 27.2.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁸⁸ 3.3.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

kahden viikon ajan.⁸⁹ Odotus on kova sekä Annan terveyttä kohtaan että lähtöä maalta Helsinkiin. Tätä ennen hän tapaa lääkärin.⁹⁰

”Minä olen siis nyt juuri Seppäsen tuomion edessä. Toivokaamme ja uskokaamme kaikki, että Seppänen ei löydä minussa muuta kuin, terveyttä ja hyvää!”⁹¹

Annan seitsemännen päiväkirjan kanteen on kirjoitettu vuosi 1930, ”Impivaaran tasavalta”, ”elokuussa 1931”, ”5 kk parantolassa”, ”kotona välillä”.⁹² Anna on joutunut parantolaan. Mustepullo on vaihtunut lyijykynään. Hän on ilmeisesti ollut jo jonkin aikaa parantolassa, sillä hän luettelee parantolan henkilökuntaa. Annalla on myös huonetoveri, joka vaikuttaa hänen mielestä kivalta. Hän kirjoittaa, kuinka monet ovat olleet parantolassa vuoden ja Anna vasta kolme kuukautta. Tämä kauhistuttaa Annaa, sillä hänen pitäisi olla kesä kotona. Annaa myös järkyttää se, että hän ei saa syödä samassa pöydässä kuin missä on aikaisemmin ruokaillut. Tämä on Annan mukaan paras pöytä. Häneltä oli otettu verikokeita sekä verenpaine, jonka jälkeen hän sai mennä ulos kävelemään. Annalla vaikuttaa olevan pinna kireällä, sillä hän kirjoittaa räjähtävänsä.⁹³

Parantoloissa potilaita makuutettiin erityisissä halleissa ulkoilmassa säästä riippumatta. Näiden hallien tarkoituksena oli lisätä hengityksen syvyyttä ja elvyttää sydänlihasta. Parantoloiden sijainnilla oli sinänsä merkitystä ja ne sijoitettiin mielellään puhtaaseen luontoon korkealle vuoristoon tai ylängöille. Lasten suojaaminen tuberkuloosilta tuli yhdeksi päätehtäväksi. Tarkoitus oli erottaa lapset ja tuberkuloosiin sairastuneet toisistaan. Tämä johti hoitokotien siirtoloiden perustamiseen. Parantoloita perustettiin, jotta voitaisiin eristää lapset, mutta myös opettaa hygieenisiä elintapoja.⁹⁴ Anna kuitenkin toteaa muutama päivä myöhemmin, ettei räjähtänytkään. Hän kirjoittaa tuovansa mitä herttaisimmat terveiset Impivaarasta, jossa hän makasi kaksi tuntia.⁹⁵ Anna on saattanut nimetä makuuhallin itse Impivaaraksi. Kannessa lukee muutakin, mutta en saa käsialasta selvää.

⁸⁹ 4.3.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹⁰ 4.3.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹¹ 4.3.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹² KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹³ 17.4.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹⁴ Jauho 2007, 137-138; 244.

⁹⁵ 19.4.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Anna kirjoittaa, kuinka häntä raivostuttaa olla parantolassa. Päiväkirjansa lisäksi hän kirjoittaa kirjeitä muun muassa äidilleen. Hän toivoo päiväkirjassaan kotiin pääsyä, mutta pahoin pelkää, että joutuu odottamaan kuukausia. Kuitenkin samaan päiväkirjamerkintään hän kirjoittaa, kuinka on iltaisin alkanut viettämään aikaa huonetoverinsa kanssa ja mainitsee, että oli ollut myös jokseenkin kivaa, kun hän oli pelannut Fortunaa huonetoverinsa ja jonkun kolmannen henkilön kanssa.⁹⁶ Fortuna oli Suomessa suosittu peli ja sitä mainostettiin sekä lapsille että aikuisille sopivana. Pelin tuotanto alkoi Suomessa vuonna 1926, vaikka se muistutti kepin ja kuuliensa kanssa jo tehtyjä pelejä. Sitä alettiin myydä ulkomaillekin vuonna 1929.⁹⁷ Anna kirjoittaa parantolassa ollessaan lyijykynällä, kun hän on pääasiassa kirjoittanut päiväkirjoihinsa kotonaan mustekynällä. Kenties tämä vaikuttaa siihen, että hänen käsialaansa on hankalampaa lukea. Anna kirjoittaa lyijykynällä epätarkemmin ja onhan teksti myös haaleamman väristä kuin muste. Pelihetket kavereiden kanssa tuntuvakin vievän Annan ajatukset muualle, eikä parantolassa olo vaikuta olevan niin ikävää kuin mitä Anna välillä kirjoittaa.

Anna tarkkailee muita ihmisiä ja kirjoittaa heistä mitä hän tietää sekä millaisen vaikutelman he antavat Annalle. Hän tietää kirjoittaa muun muassa, että eräältä ilmeisesti samanikäiseltä pojalta on poistettu toinen keuhko ja että häntä on Annan mukaan ”typetetty eli annettu happea” kahdeksan kertaa. Annan mielestä hän ei kuitenkaan näytä sairaalta, vaan ”söötiltä”. Tämän olisi siis poika itse kertonut Annalle ja joillekin muille. Annan oma luokkataustansa tulee esille, kun hän miettii miten muutoin kuin rahvaanomaisiksi kutsuisi eräitä potilaita. Toisaalta hän kirjoittaa, etteivät he ole puhtaasti rahvaanomaisia.⁹⁸

” – on täällä kuulemma joku insinööri, pari kolme studentia, kansakoulunopettajia, kapellimestari, kanttori ja koululaisia. Ei sitä heti ensisilmäyksellä uskoisi, mutta aina niitä sentään sukeltaa uusia arvonimiä esiin. Jaa-a, nyt minua käskettiin pyyhkiä pölyt kuka olisi uskonut!”⁹⁹

Anna mainitsee, kuinka oli juuri tullut hallista ja oli saanut olla siellä arvoisan ylilääkärin määräyksestä. Annan mukaan halli tekee hyvää ja kertoo saaneensa toisen poskensa rubiininpunaiseksi. Anna näyttää myös viihtyvän parantolassa paremmin; hän toteaa, kuinka

⁹⁶ 20.4.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹⁷ Suominen 2023, 106-107; 116.

⁹⁸ 20.4.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

⁹⁹ 20.4.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

sinne kuuluu hyvää. Hän viettää aikaa seurusteluhuoneessa, jossa on ilmeisesti viulu ja flyygeli. Lisäksi hän kirjoittaa, kuinka oli nauranut eilen pitkästä aikaan paljon.¹⁰⁰ Parantoloiden sijainnille asetettiin tiettyjä vaatimuksia. Maanperän olis hyvä olla hiekkamaata. Ilmalla oli keskeisiä vaatimuksia, esimerkiksi sen piti olla kuivaa, puhdasta sekä otsonipitoista ja tomutonta. Tämän vuoksi parantolan piti sijaita kaukana ajoteistä. Rungas auringonpaiste ja vähäiset sateet katsottiin hyväksi. Sen tuli kuitenkin sijaita vesistön lähelle turvatakseen vesihuolto. Parantolan piti olla suojassa erityisesti pohjois- ja itätuulilta. Korkeuseroja sisältä maasto olisi hyvä, koska potilas voisi näin harjoittaa keuhon kävelyretkillä. Havumetsä sekä luonnonkaunis maiseman katsottiin myös rauhoittavan potilaan mieltä.¹⁰¹

Parantolassa näyttää olevan kaikenlaista. Anna ihmettelee, kuinka siellä pystyy myös katsomaan elokuvia. Hän kirjoittaa ja ihmettelee huonetoverinsa hyviä arvosanoja sekä korkeaa keskiarvoa. Hän toivoisi, ettei huonetoveri olisi niin kunnianhimoinen, vaan että heillä olisi samanlainen asenne opintoja kohtaan. Muuten hän näyttää pitävän huonetoveristaan.¹⁰² Yksityisistä parantoloista siirryttiin rakentamaan kansanparantoloita, sillä tautiin sairastui yhä useampi. Aluksi köyhempiä sijoitettiin yksityisparantoloiden vapaaisiin paikkoihin, mutta pian alettiin rakentamaan köyhemmällekkin väestölle omia parantoloita. Nämä poikkesivat yksityisistä parantoloista olemalla karumpia, koska ajateltiin etteivät ne saaneet poiketa köyhien ihmisten kotioloista. Katsottiin, että jos köyhä ihminen menisi parempiin parantoloihin se voisi vaikuttaa hänen mielentilaansa kun hän pääsisi kotiin.¹⁰³

Anna kirjoittaa, kuinka hänen pitäisi mennä kauppaan maksamaan hänen kuumemittarinsa ja sylkykuppi sekä saada niin pian kuin mahdollista hallille jokin, jonka kirjoituksesta en saa selvää. Hän kokee hankalaksi mennä kauppaan, sillä ei tiedä sen aukioloaikoja eikä tiedä ketään, joka menisi hänen puolestansa osuuskauppaan. Kuitenkin myöhemmin selviää, että kun eräs hoitaja kertoo Annalle, että hänen isänsä on jo maksanut kaiken ja että hoitaja voi hakea tarvikkeet kaupasta. Tämä helpottaa suuresti Annaa.¹⁰⁴

¹⁰⁰ 20.4.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁰¹ Jauho 2007, 232.

¹⁰² 21.4.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁰³ Jauho 2007, 226-228.

¹⁰⁴ 23.4.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Annan koti-ikävä ilmenee myös, kun hän ensin kirjoittaa lukeneensa kirjoittamansa vihon ja tulleensa siihen tulokseen, että vihko on kuiva ja tylsä ja että päiväkirja on suoraan verrannollinen kirjoittajaansa. Hän toteaa, että ei ole kirjoittanut sellaisista asioista, jotka olisivat jännittävämpiä. Tämän päiväkirjamerkinnän Anna on kirjoittanut musteella ja kirjoittaakin, että on saanut mustevälineet lainaksi ja on siitä mielissään. Hän kuitenkin kirjoittaa haluavansa kotiin ja että häntä itkettää.¹⁰⁵ Päiväkirjakirjoittajan henkilökohtaiset kosketukset ulottuvat niin kynän valinnasta erilaisiin merkintöihin. Päiväkirjaan kirjoittaminen on mielletty sisäänpäin kääntyneen ajattelun ilmentymistä.¹⁰⁶

Annan odottaessa mustepulloa päivät kuluvat, eikä hän kirjoita päiväkirjaansa, kunnes aloittaa päiväkirjamerkinnän siten, ettei voinut odottaa mustepulloa, vaan hänen oli pakko kirjoittaa. Ja hän kirjoittaa tämän lyijykynällä. Kuitenkin samalle päivälle tekstiä ilmestyy musteella kirjoitettuna. Hän kirjoittaa selkeästi selvemällä käsialalla musteella kuin lyijykynällä ja ilmeisesti innostui kirjoittamaan musteella, sillä Anna kirjoittaa pidemmän pätkän, useamman sivun verran tekstiä. Annan aikaa rytmittävät ruokailuajat kuten teehetki sekä muiden ikäistensä kanssa viettämä aika. Anna kirjoittaa ihastuksistaan sekä mieltii kevään tullen että olisi mukava löytää seurustelukumppani parantolasta ja hän pohtii erilaisten poikien ulkonäköä sekä sosiaalista taustaa mieltiessään itselleen sopivaa kumppania.¹⁰⁷

Anna kirjoittaa olostaan aika ajoin ja pohtii eräänä päivänä mistä hänen tylsä ja hermostunut olotilansa johtuu. Hän mainitsee aluksi, ettei ole tänään saanut yhtäkään pakettia tai kirjettä, vaikka oli sellaista odottanut. Siiten hän kirjoittaa, että olotila voi johtua myös siitä, että hänen kuumeensa on noussut ja hän on jälleen laihtunut viime viikolla.¹⁰⁸

”Ja sitten minua rupeaa hermostuttamaan ainainen pikkuinen kuumeeni ja laihtumiseni. (Viime viikolla laihtuin taas 5’00 gr.) Enhän minä millään tällä pelillä voi parantua, ja minä kun tahtoisin kotiin, pian, kotiin!”¹⁰⁹

¹⁰⁵ 26.4.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁰⁶ North 2021, 213.

¹⁰⁷ 4.5.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁰⁸ 7.5.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁰⁹ 7.5.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Anna jatkaa kirjoittamista kirjoittaen, ettei hänen tällaisia haluaisi kirjoittaa, vaan eräästä illasta, kun hän oli huonetoverinsa kanssa seurustelleet ja pelanneet jälleen Fortuna-peliä.¹¹⁰ Anna kirjoittaa Impivaarasta ja impivaaralaisuudesta useaan kertaan.¹¹¹ Hän ei avaa sitä sen enempää, mutta mahdollinen selitys tälle löytyy kenties Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä tarinasta*. Impivaaralla voidaan siis viitata eräänlaiseen eristäytyneeseen paikkaan, jonka Anna vertaa siihen parantolaan, jossa hän on.

Anna kirjoittaa itkeneensä hallissa ja olleensa jo aamulla masentunut, sillä on äitienpäivä ja oli keskusteltu ja laulettu äideistä niin että Annalle oli tullut itku. Aamulla hoitaja oli tullut puhumaan Annan laihtumisesta. Hän kokee, ettei voi sille mitään ja ymmärtää tilanteen liiankin hyvin. Hän toteaa syövänsä niin paljon kuin jaksaa, eikä hänen ruokahalunsa ole olemattomissa. Hän pyytää päiväkirjaansa lohduttamaan häntä sekä sitä, että pääsisi kotiin lepäämään ja lihomaan. Anna kirjoittaa, ettei hän voi mennä kotiin, sillä hänen perheensä on nähnyt vaivaa saadakseen Annan parantolaan ja maksaneet kaiken. Kotona Annan vointi vain huononesi, eikä hän osaa pitää itsestään huolta. Tämä aiheuttaisi vain lisää surua Annan perheelle.¹¹²

Anna ei kirjoita päiväkirjaansa kesän aikana ja paljastaa, että hän on muuttunut sisäisesti ja on nykyään tyypipotilas sekä tällä hetkellä sänkypotilas. Hän kuitenkin toteaa, ettei tunne itseään sen sairaammaksi kuin ennen, vaan päinvastoin. Hän paljastaa, että hänellä on paljon mielenpäällä erilaisia ajatuksia, mutta ei kirjoita niistä, sillä hänen kirjoituksensa keskeytyy; Annalle ilmoitetaan, että saa mennä seurusteluhuoneeseen seuraamaan peli-iltaa. Anna kuitenkin ehtii kirjoittaa, että enää hän ei ole yhden hengen huoneessa, vaan kahden huoneessa.¹¹³

Jälleen kerran Annan kirjoituksesta on taukoa ja hän toteaa, kuinka hänellä taisi jäädä jokin asia kertomatta. Hän ei jatka tästä, vaan kertoo olleensa nyt toista päivää jalkeilla ja tulleensa juuri röntgenistä. Hän miettii, että onkohan hänen keuhkonsa supistuneet ja vaikka ne eivät olisi niin ei sillä ole väliä tällä hetkellä. Anna kirjoittaa olleensa osastolla kahvikesteillä sekä tiedossa olisi syntymäpäiväjuhlat lasten parantolassa.¹¹⁴ Päiväkirjakirjoittamiseen liittyy

¹¹⁰ 7.5.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹¹ 7.5.1930. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹² 11.5.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹³ 26.8.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹⁴ 1.9.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

monella tapaa erilaiset tauot ja epäsäännöllisyys. Tällöin näihin taukoihin piiloutuu erilaisia hiljaisuuksia kirjoittajan elämästä. Kirjoittaminen voidaan aloittaa eri syistä ja kirjoittajasta riippumatta päiväkirjoihin kirjoitetaan vaihtelevista aiheista. Toinen voi kirjoittaa siihen ollessaan surullinen, kun taas toinen voi vältellä isojen elämänmuutosten kirjoittamisesta.¹¹⁵

Annan terveydentila näyttää kuitenkin heittelehtivän, sillä reilu viikko edellisestä kirjoituksesta hän kirjoittaa, kuinka kokee olonsa omituiseksi, posket punoittavat sekä häneltä mitattiin lämpöä. Hän kirjoittaa, kuinka hänen ajatuksiinsa tunkeutuvat ajatukset sairauden etenemisestä. Hän toivoo, ettei hänen keuhkoihinsa tulisi vettä ja että saisi elää. Anna kirjoittaa myös, että hän haluaisi kirjoittaa enemmän, mutta ei ilmeisesti ehdi tai saa.¹¹⁶

Annan viimeinen päiväkirjamerkintä on jälleen tauon jälkeen ja siinä Anna toteaa, ettei voi sille mitään, että tapaamiset päiväkirjan kanssa harvenevat. Hän kirjoittaa olevansa edelleen Satalinnan parantolassa ja on ollut siellä viisi pitkää kuukautta.¹¹⁷ Anna kuoli 7.7.1932. Hänen kuolinilmoitus on liimattu yhden päiväkirjan sivulle.¹¹⁸ Hallussani olevien päiväkirjojeni mukaan hänen viimeiset puolitoista vuotta jää siis ilman päiväkirjamerkintöjä.

2.2 Tuberkuloosin sairastaminen toisen maailmansodan aikana tytön päiväkirjoissa

Tuberkuloosi vallitsi vielä toisen maailmansodan aikana Suomessa vailla tehokasta lääkettä tai rokotusta. Sairaus puhkesi tyypillisesti joko varhaislapsuudessa tai aikuisikään siirryttäessä. Sairastuminen vaaransi lapsen koulunkäynnin tai vanhemman sairaustuessa taloudellinen tilanne saattoi kärsiä pahasti. Kaiken tämän lisäksi tuberkuloosiin liittyi voimakas stigma, sairastuessaan se leimasi joko yksilön tai perheen likaiseksi, tautilaiseksi tai vaaralliseksi.¹¹⁹

Ensimmäiset tuberkuloosiparantolat perustettiin Suomeen vuosina 1901–1903. Hoitona käytettiin aluksi niin sanottua hygieenisdieettistä yleishoitoa, mikä tarkoitti potilaan olotilan vahventamista levon, ruuan, kevyen liikunnan ja säännöllisen elämän avulla. Kuitenkin jo

¹¹⁵ North 2021, 215.

¹¹⁶ 11.9.1930. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹⁷ 18.1.1931. KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹⁸ KL27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹¹⁹ Hakosalo 2016, 94-95.

1920-luvun jälkipuoliskolla tuberkuloosia alettiin hoitamaan kirurgisilla toimenpiteillä, vaikka hoidon teho olikin heikkoa. Parantolat eristivät sairaan muusta väestöstä sekä valistivat potilaita terveellisempään ja vastuullisempaan elämäntapaan. Näiden lisäksi keskiluokkaiset terveystieteet tulivat potilaille tutuiksi. Pian toisen maailmansodan jälkeen koettiin suuri läpimurto tuberkuloosipotilaiden hoidossa, kun tehokkaat lääkkeet ja rokotukset ulottuivat koko väestöön ja erilaisia joukkotarkastuksia toteutettiin maassa.¹²⁰ Molemmat tutkimani tytöt; Anna sekä Marjatta menehtyivät tuberkuloosiin ennen kuin Suomeen saatiin riittävän tehokas hoitomuoto. Toisaalta heidän sairastumisten välillä on suurin piirtein vuosikymmen väliä, joten ymmärrys tuberkuloosista oli kuitenkin muuttunut.

Omaiset lahjoittivat Marjatan päiväkirjat ja ilmeisesti hänen siskollansa oli osansa päiväkirjojen päätyemisestä SKS:n päiväkeruu hankkeeseen. Marjatan vanhemmat olivat kansakoulun opettajia, ja isä kirjoitti myös päiväkirjaa. Heidän isänsä alkuperäisiä päiväkirjoja ei kuitenkaan Marjatan sisko tohtinut antaa SKS:lle. Ne hän halusi pitää itsellään, mutta nämä isän päiväkirjat on kuitenkin mikrofilmattu.¹²¹ Marjatta oli aloittaessaan päiväkirjojen kirjoittamisen vuonna 1939 11-vuotias ja kirjoitti päiväkirjoja kuolinvuoteensa saakka 1944 noin viiden vuoden ajan, jolloin hän oli 15-vuotias. Nämä vuodet sijoittuvat talvi- ja jatkosodan aikaan Suomessa; talvisota alkoi 30. marraskuuta 1939 ja päättyi 13. maaliskuuta 1940 ja jatkosota alkoi 25. kesäkuuta 1941 ja päättyi 19. syyskuuta 1944.¹²² Tämän vuoksi hänen päiväkirjansa tarjoavat mielenkiintoisen katsauksen nuoren tytön elämään sodan aikaisessa Suomessa. Hänen päiväkirjojaan on yhteensä viisi, näistä ensimmäinen alkaa paria päivää ennen talvisodan alkua. Marjatta kuoli tuberkuloosiin alkuvuodesta 1944 ja oli Annan tavoin myös hoidettavana parantolassa.

”Nyt tänään on tapahtunut kauheita. Venäläisiä lentokoneita on ”liioitellut” Helsingin, Viipurin ja Lahden päällä ja myös pudottaneet pommia. Eikö ole kauheeta? Tänään meillä on lomaa.”¹²³

Näin Marjatta kirjoitti ensimmäisille päiväkirjansivuille. Hän kirjoitti samalle päivälle muutamasta muusta arkisesta asiasta todeten, ettei sen ihmeellisempää ole tapahtunut tänään. Hän aloitti päiväkirjansa kirjoittamisen 28. marraskuuta 1939 ilmeisesti koulussa, sillä hän

¹²⁰ Hakosalo 2016, 94–95.

¹²¹ KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹²² Talvisota, <https://fi.wikipedia.org/wiki/Talvisota> (haettu 1.9.2025). Jatkosota, <https://fi.wikipedia.org/wiki/Jatkosota> (haettu 1.9.2025).

¹²³ 30.11.1939. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

mainitsee olevansa koulussa sekä kirjoitti, että päiväkirja on ostettu samana päivänä. Päiväkirja on Marjatan ensimmäinen viidestä SKS:lle arkistoidusta ja arkistolle lahjoitetusta päiväkirjasta. Se on musta, vahakantinen vihko, jonka päälle on kirjoitettu 1939–1941. Muut hänen päiväkirjansa on numeroitu. Marjatan päiväkirjamerkinnot ovat muutamasta virkkeestä muutama sivuun. Hän kirjoittaa kavereistaan, perheestään, koulunkäynnistä, osallistumisestaan erilaisiin työtehtäviin sekä sairastumisestaan tuberkuloosiin.¹²⁴ Marjatan päiväkirjoja vallitsee erilainen arki kuin Annalla. Marjatan sairastuessa tuberkuloosiin on sota ja koko hänen päiväkirjojen aikana vallitsee toinen maailmansota. Parantolaan hän päätyy päiväkirjojensa loppu puolella. Hän sairastaa tuberkuloosia melko lyhyen aikaa Annaan verrattuna. Kaikki nämä tekevät hänen päiväkirjoistansa mielenkiintoisen kokonaisuuden, vieläpä sen vuoksi, että ne ovat samalla kasvutarina. Marjatta kasvaa päiväkirjojensa myötä, ja hänen päiväkirjansa ovat mielenkiintoinen kertomus sairastumiseen ja sotaan lapsen näkökulmasta.

Phillippe Arièsin teos *Centuries of Childhood* on käsitetty monin tavoin lapsuuden historiaa uranuurtavista teoksista. Siinä Ariès määrittelee lapsuutta pääosin kuvataiteen ja kirjallisuuden avuin lähtien antiikista 1960-luvulle. Sen merkittävimpiä oivalluksia oli lapsien näkeminen ajan kanssa muunakin kuin vain pieninä aikuisina. Se avasi monia uusia näkökulmia lapsuuden tutkimiseen. Ja ennen kaikkea se nostatti lapsuuden historian tutkimisen muiden tutkimusaiheiden joukkoon.¹²⁵

Sosiaalishistoriallinen perhetutkimus nousi 1960–1970-luvuilla viitekehukseksi, kun tutkittiin lapsuutta. Sosiaalisiin teemoihin liittyi tuona aikana moni tarve nostaa suurmiesten sijaan niin sanotusti unohdettujen väestöjen historiaa esiin. Koettiin, että historiaa tulisi kirjoittaa alhaalta eli ruohojuuritasolta ylöspäin (engl. history from below). Tuona aikana koettiin erilaisia poliittisia liikehdintöjä niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissa. Syntyi ajatus; miten perheet, lapset ja nuoret saataisiin osaksi historian kirjoitusta. Sosiaalishistorioitsija Linda Pollock oli ensimmäisiä tutkijoita, joka nosti esille lapsien puute kirjoitetuista tulkinnoista. Hän huomautti, että aineistot kuten kirjeet ja päiväkirjat puutuivat käytettävistä lähteistä. Tähän aikaan liittyi suomalaiselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan painottua lapsuuden instituutioihin kuten koulutukseen ja hyvinvointivaltion historiaan.¹²⁶ Malinen ja Tamminen

¹²⁴ KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹²⁵ Ariès 1960 (1962).

¹²⁶ Vehkalahti 2022, 41; 43 & 46.

kirjoittavat, kuinka sukupuolinen jakauma on ollut merkittävä, kun on etsitty tyttöihin kohdistuvaa aineistoa. Esimerkiksi ennen 1970-lukua tutkijat olivat kiinnostuneita pääasiassa poikiin kohdistuvista aineistoista.¹²⁷

1990-luvulla nähtiin vielä konstruktivistista lapsuutta käsittävä lapsuuden tutkimus. Korostettiin menneisyyden monitulkintaisuutta. Samalla kun historian tutkimus liikkui lähemmäs muita tieteenaloja kuten kulttuurintutkimusta ja yhteiskuntatieteitä. Nykyään korostetaan lapsen omaa toimijuutta. Toimijuuden korostaminen nousi 2000-luvun alusta liikkeelle. Tämä luo kuitenkin omat haasteensa, sillä lasten omia tuotoksia on vähän, ja ne keskittyvät ylempien sosiaaliluokkien lapsiin. Kuitenkin voidaan sanoa, että lapsuuden tutkimus on vakiinnuttanut asemansa, eikä aihetta välttämättä nähdä pelkästään marginaalissa elävien tutkimisissa.¹²⁸

Marjatan ensimmäisen päiväkirjan ensimmäiselle sivulle on kirjoitettu Marjatan oikea etu- ja sukunimi, puhelinnumero sekä kaksi osoitetta, johon toisen viereen on lisätty ”muutettu”. Lisäksi etusivulle on kirjoitettu, että vihko on ostettu 28.11.1939 sekä suurin kirjaimin päiväkirja numero 1 v. 1939–1940. Etusivulta käy ilmi myös, että Marjatta käy Lahden tyttökoulua ja on toisella luokalla. Sivulle on kirjoitettu 1. luokka ja 2. luokka. 2. luokan eteen on kirjoitettu nyt.¹²⁹ Päiväkirjojen kirjoittaminen voidaan aloittaa usein elämän merkittävän ajankohdan taitteessa. Esimerkiksi syntymäpäivänä, jolloin päiväkirja on voitu saada lahjaksi. Päiväkirjojen kirjoittaminen on katsottu olleen eurooppalaisessa perinteessä erityisesti nuorille tytöille sopivaksi.¹³⁰ Näiden perusteella voi ajatella, että koulukäynnillä oli merkittävä osuus siinä, että Marjatta aloitti päiväkirjojen kirjoittamisen. Kenties sitä kirjoitettiin myös koulussa.

Enimmäkseen Marjatta kirjoittaa tavallisesta arjesta, johon sisältyy koulunkäyntiä, kotitöissä avustamista sekä ihmissuhteita. Perhe ja koulukaverit ovat vahvasti läsnä päiväkirjoissa. Sota näkyy hänen päivämerkinnöissään, mutta lapsen näkökulmasta. Marjatta on ilmeisesti pikkulotissa ja mainitsee ainakin osallistumisen pikkulottien pallopeleihin.¹³¹ Hän myös kirjoittaa ensimmäisessä päiväkirjamerkinnässään 28. marraskuuta 1939, kuinka oli käynyt

¹²⁷ Malinen & Tamminen 2022, 28–29.

¹²⁸ Vehkalahti 2022, 49 & 55–56.

¹²⁹ 1939–1941. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹³⁰ Perämäki 2020, 53.

¹³¹ 16.6.1942. Klo: 22,30. KL 27501. 18.6. 1942. Klo:22,50. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

”kerjäämässä¹³²” siskonsa kanssa matonkuteita, ja he olivat saaneet pyykkikorin aivan täyteen. Nämä oli tarkoitus antaa lotille.¹³³ Lapsia opastettiin työntekoon vanhempien tai sisarusten opastamina. Maailmansotien välisen ajan köyhyyden kokemuksia tutkinut Gia Virkkunen toteaa väitöskirjassaan *”Köyhyydestä ei puhuttu, sitä vain elettiin.” – Köyhyyden kokemus ja selviytyminen 1930-luvun pulan oloissa Suomen maaseudulla* (2010) tyttöjen työnteon alkaneen varhaisessa vaiheessa. Jo alle kouluikäisinä tytöt saattoivat huolehtia perheessä sekä kodin ulkopuolella erilaisista askareista. Työhön saatettiin ryhtyä joko yksin, sisarusten tai äidin kanssa. Tyypillisempiä töitä olivat polttopuiden keruu, marjojen poiminta omaan käyttöön ja myyntiin, karjan rehu kerääminen ja varastointi, veden kuljettaminen ja kantaminen karjalle ja kotitalouteen, sisarusten hoitaminen sekä puiden pilkkominen ja kasvimaiden hoito. Pyykinpesun ja veden kantamisen on tutkittu olleen kodin raskaimpia töitä.¹³⁴

Työhön osallistuminen näkyy Marjatan päiväkirjoissa moneen kertaan. Hän kirjoittaa esimerkiksi, kuinka hänen käsistään huomaa, että on ollut kaksi tuntia kitkemässä tai että on ollut myymässä ilmapuolustusarpoja. Arvat olivat 50 markkaa kappale ja he saivat yhteensä 600 markkaa. Palkaksi Marjatta sai 3 karamellia. Lisäksi hän on kirjoittanut samalle päivälle käyneensä kahden kaverin kanssa tarkistamassa katiskat, joista ei kuitenkaan tullut yhtään kalaa.¹³⁵ Työnteko on siis Marjatalle kovin tuttua, eikä hän ainakaan kirjoita siitä sillä tavalla, että se olisi jollain lailla ikävää. Sodasta hän kirjoittaa jonkin verran ja on tietoinen esimerkiksi sensuurista.

Marjatta kuuntelee esimerkiksi kotonaan radio-ohjelmaa, jossa haastatellaan venäläistä upseeria ja pohtii päiväkirjassaan, puhuuko upseeri totta.¹³⁶ Hän saa kirjeen, jossa kerrotaan, että satamaa on pommitettu. Hän ihmettelee päiväkirjassaan, kuinka sensuuri ei ole siivonnut sitä kohtaa yli. Hän ilmeisesti lähettää kirjeen, jossa hän kertoo jonkin rakennuksen yläkerran palamisesta ja miettii päiväkirjassaan vetääkö sensuuri sen yli kirjeestä. Hän kirjoittaa myös, että hänen isänsä on mennyt kenttäpapiksi, ja toteaa, kuinka Lahtea on pommitettu. Tähän hän ei kirjoita sen suurempia ajatuksia kuin vain sen olevan murheellista.¹³⁷ Marjatta on siis

¹³² 28.11.1939. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS

¹³³ 28.11.1939. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹³⁴ Virkkunen 2010, 170–171.

¹³⁵ 17.6.1942. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹³⁶ 5.12.1939. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹³⁷ 27.1.1940. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

tietoinen sensuurista ja siitä, että kirjeenvaihtoa valvotaan. Tämä voi vaikuttaa hänen kirjeidensä sisältöön, mutta päiväkirja voi mahdollisesti olla henkilökohtaisempi, sellainen jolle pystyy avautumaan enemmän. Toisaalta, vaikka sota tulee ajoittain kovin lähelle Marjattaa, hän ei kirjoita sen aiheuttamista huolista paljoa. Tämä voi kertoa toisaalta hänen kotinsa ilmapiiristä, mikä voi olla hyvinkin rauhallinen.

Anna-Leena Perämäki on tutkinut juutalaisvainoista kärsiviä nuoria naisia ja heidän suhdettaan päiväkirjoihin väitöskirjassaan *Kirjoitettu vaino: Selviytymiskeinot juutalaisvainoista nuorten naisten päiväkirjoissa 1940-luvun Ranskassa ja Alankomaissa* (2020). Päiväkirjat näyttäytyvät nimenomaan selviytymiskeinoina, mutta tarjoavat normaalioloissakin terapeutista ja ajan järjestämiseen liittyvää merkitystä. Päiväkirjan kirjoittaminen vaatii omaa tilaa ja aikaa. Hankalissa olosuhteissa kuten sodan keskellä on kuitenkin mahdollista järjestää tällaista aikaa. Kirjoittaminen voi auttaa jäsentämään aikaa ja toisaalta auttaa kirjoittamaan muistiin tapahtumia.¹³⁸ Tilan kokemisesta voidaan kertoa, kuinka sosiaalinen, mentaalinen sekä fyysinen tila ovat toisistaan riippumattomia. Ihmisen kokemismaailma on kiinni tilassa ja paikassa. Paikka voidaan määritellä siten, että se on subjektiivisesti ymmärretty ja koettu. Toisaalta sen kokeminen ja ymmärtäminen koostuu myös aina jaettujen kokemusten ja yhteisen kulttuurin kautta. Tilan ja paikan käsitteitä on täten haastava määritellä.¹³⁹

Päiväkirjojen henkilökohtaisuudesta voi kertoa se, että Marjatta on liimaillut niihin erilaisia lappuja. Esimerkiksi hän on liimannut leipäkortin 12 *8B päiväkirjaan ja toteaa, että nyt käytetään leipäkorttia.¹⁴⁰ Leipäkortti b merkitsi kevyen työntekijän ja 8–12-vuotiaiden lasten valtion myöntämää leipäkorttia.¹⁴¹ Hän tuntuu suhtautuvan sodan tuomiin muutoksiin toteavasti, eivätkä sodan tuomat muutokset herätä hänessä suuria tunteita. Tämä kertoo ehkä juuri siitä, kuinka nuori Marjatta oli, ja miten hänen ympärillensä olevat aikuiset ihmiset vaikuttavat häneen suuresti.

Henkilökohtaisuudesta voi myös kertoa se, että Marjatta puhuttelee päiväkirjaansa välillä. Hän kirjoittaa esimerkiksi, kuinka on vakaasti päättänyt kirjoittaa päiväkirjaansa joka päivä

¹³⁸ Perämäki 2020, 42.

¹³⁹ Laitinen 2004, 1; 8.

¹⁴⁰ 26.6.1940.KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁴¹ Elintarvikkeiden säännöstely Suomessa toisen maailmansodan aikana. Haettu 31.7.2025.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Elintarvikkeiden_säännöstely_Suomessa_toisen_maailmansodan_aikana

tai ainakin joka toinen päivä, eikä pysty ymmärtämään, miten on voinut unohtaa kirjoittamisen. Hän kirjoittaa, kuinka pyytää polvillaan rukoillen anteeksi päiväkirjaltaan sitä ettei ollut kirjoittanut siten kuin oli aikonut.¹⁴² Päiväkirjoissa näkyy eräänlainen lapsenomainen asenne sekä päiväkirjaansa että sotaan kohtaan. Hän ei kirjoita hirveän syvällisesti sotaan liittyvistä tuntemuksista, vaan ne tuntuvat olevan sellaisia mitä hän on kuullut. Toisaalta hänen arkeensa sota ei vaikuta niin suorasti ja asenne esimerkiksi leipäkortteja kohtaan on leikkisä hänen sisältäessä ne päiväkirjaansa.

”Nyt on sota, taas samaa vihollista vastaan. Saksan armeijan kanssa. Me taistelemme voittoon ja vapauteen.” ”Kausalaa on pommitettu. Yksi henkilö sai surmansa ja yksi haavoittui. —”¹⁴³

Ilmeisesti Marjatalle tuttu aikuinen haavoittui pahasti ja hänen lapsensa kuoli. Marjatta kirjoittaa kuinka lapsi sai sirpaleen kaulaan, ja että onneksi aikuinen jäi eloon.¹⁴⁴ Näin Marjatta kirjoittaa näinkin dramaattisesta asiasta, asiapitoisesti sekä toteavasti. Kaiken kaikkiaan Marjatan käsitys sodasta on melko positiivinen. Jollain lailla myös Marjatta ylläpiti rohkaisevaa mielialaa sodasta huolimatta päiväkirjoissaan. Hänen melko yksityiskohtainen tieto siitä, miten ihminen on saanut surmansa ei ainakaan Marjatan päiväkirjoissa herätä sen laajempia tuntemuksia.

Historiantutkija Antti Malinen on kirjoittanut artikkelissa ”Rauhaa rauhattomuuteen: luonnon ja eläinten merkitys vaikeissa oloissa eläneiden lasten elämässä, n. 1946–1960”, kuinka luonnolla ja eläimillä oli positiivinen vaikutus lasten hyvinvointiin toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa. Malisen aineisto perustui SKS:n laatimaan kyselyaineistoon *Perheissä jatkunut sota?* -keruuseen. Malinen toteaa, että kodin ahdistava ilmapiiri on noussut keskeiseksi teemaksi toisen maailmansodan jälkeistä lapsuutta käsittelevässä muistitiedossa. Erilaisia turvattomuuden tunteita kuten pelon ja jännityksen kokemuksia nostattivat useimmiten lasten vanhemmat, mutta myös saman talouden muut läheiset. Ahdistava tunnetila saattoi nousta yksinkertaisimmillaan asumisen ahtaudesta toisin sanoen jatkuvasta toisten ihmisten läheisyydestä. Muita syitä saattoi syntyä esimerkiksi vanhempien sairaudet, huoli heidän jaksamisestaan, ja perheenjäsenten riitely sekä uhkaava, aggressiivinen tai väkivaltainen käyttäytyminen, jonka taustalta saattoi löytyä mielenterveyden- ja

¹⁴² 2. 1942. KL27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁴³ 15.7.1941. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁴⁴ 15.7.1941. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

päihdeongelmia. Lasten ja aikuisten välisen puhumisen puute korostui Malisen mukaan lasten jännittyneisyydellä.¹⁴⁵

Malinen esittää, että vaikeissa kotioloissa eläneet lapset omaksuivat monesti käyttäytymismallin, jota voidaan kuvata ympäristön jatkuvana tarkasteluna ja valppauden ylläpitona. ”Pitämällä yllä valppautta lapset pyrkivät ennakoimaan turvattomia hetkiä ja myös ehkäisemään erilaisten riitojen kehittymistä jo ennalta.” Muistitietoaineistot kuitenkin näyttävät, että lapset hakivat rauhaa kuormittavista tilanteista luonnosta ja eläimistä.¹⁴⁶

Ystävät, uskonto, luonto, elokuvat ja kirjat ovat nousseet joissain aiemmissa lasten resilienssiä ja selviytymiskykyä (*coping*) käsittelevissä kirjallisuudessa lasta suojaavina tekijöinä. Nämä nousivat myös Malinin tutkimuksessa.¹⁴⁷ Sinänsä henkilökohtaisista asioista kirjoittaminen voi tuntua siltä kuin pääsisi päiväkirjan kirjoittajaa hyvinkin lähelle. Kuitenkin on muistettava, että kirjoittaja on sidottu omaan aikaansa ja paikkaansa eli vallalla olleisiin kulttuurisiin käytäntöihin sekä opittuihin tapoihin kirjoittaa päiväkirjaa.¹⁴⁸ Karoliina Sjö ja Maarit Leskelä-Kärki ovat kirjoittaneet päiväkirjoista historian tutkimuksessa, kuinka kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta päiväkirjoissa ovat läsnä sekä yksittäisen ihmisen päivittäinen arjen dokumentaatio että historiallisen ajan laajempi kulku.¹⁴⁹

Marjatan toinen päiväkirja on valkoinen paksukantinen vihko, jonka kansissa on sinisiä ja punaisia kukkia. Sen kanteen on kirjoitettu *2. 1942* ja sen sisäsivulle on kirjoitettu *Paljon onnea 14-vuotiaalle Eero*. Ensimmäiselle sivulle on kirjoitettu *Joka päivä*, Marjatan nimi sekä *8.4.1942*.¹⁵⁰ Se kuinka paljon sota vaikutti suoraan Marjatan arkeen on vaikea arvioida, mutta ainakin yhdestä hälytyksestä hän kirjoittaa. Ehkä sen vuoksi, että se tapahtui yöllä, teki siitä jollain lailla merkittävän.

”Hälytys!?!?!?! Ajattele, että hälytys keskellä yötä!?! Ei voi auttaa. Ei me menty minnekkään, vaan pantiin vähitellen vaatteet päälle, ja Toini-täti oli vartiassa. Jos olisi surissut, oltas menty sitten. – Nyt

¹⁴⁵ Malinen 2017, 24–25.

¹⁴⁶ Malinen 2017, 25.

¹⁴⁷ Malinen 2017, 25.

¹⁴⁸ Perämäki 2020, 32.

¹⁴⁹ Sjö & Leskelä-Kärki 2020, 13.

¹⁵⁰ 2. 1942. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

minua rupeaa väsyttämään ja täytyy alottaa riisutua. Tai mutsi sanoi: ”Älkää ottako kaikkia kampsuja vege päältäanne, jos sattuu tulemaan uusi.”¹⁵¹

Marjatan kolmas päiväkirja on ruskeakantinen vihko, jonka kanteen on kirjoitettu 3. 1942–43. Hänen neljäs päiväkirja on jälleen kukallinen ja jonka kanteen on kirjoitettu 4. 1943. Etusivulle on ilmeisesti leikattu jostain lehdestä *Kesän, 1943, varrella kertynyttä* sekä *no1*. Viidennessä eli viimeisessä päiväkirjassa on jälleen kukalliset kannet ja kanteen on kirjoitettu 5. 1943–44. Sen etusivulle on leikattu ja liimattu lehdestä kirjaimia ja sanoja *no2, kaiken karvaista, om sommaren ja 1943*. Marjatan pätkittäinen sairastelu vaikuttaa alkavan kolmannen päiväkirjan aikana huhtikuussa 1943. Hän sai tuberkuloosi diagnoosin syyskuussa 1943 ja kuoli tammikuussa 1944.¹⁵²

Severi Savonen, Suomen tuberkuloosin vastustamisyhdistyksen sihteeri ja asiamies kirjoitti vuonna 1931 tuberkuloosia selventävän kirjan, sillä hän koki, että sellainen puutui Suomesta. Teos käsittää melko laajasti tuberkuloosia tautina, sen historiaa, hoitomenetelmiä sekä kotona että mitä valtio tekee asialle. Kirjassa on paljon kuvia aikuisista ja lapsista, jotka ovat sairastuneet erilaisiin tuberkuloosin muotoihin.¹⁵³ Annan päiväkirjojen kirjoittamisaikaa voi myös kuvailla nousevan oikeistoradikalismien ja kansallisen hehkun ajaksi. Nämä jyräsivät 1920-luvun loppuun mennessä liberaalimman, avoimemman ja kansainvälisemmän politiikan sekä uutta etsivän ja kokeilevan kulttuurin.¹⁵⁴ Samalla aikaan liittyi erilainen ruumiin ja terveyden käsitys. Esimerkiksi *Suomen Kuvalehti* julkaisi vuoden 1930 kesäkuun numerossaan kokonaisen aukeaman Dresdenin Hygieniamuseon terveysnäyttelylle. Jutun kirjoittajan Tohtori K. Taskisen motto on: ”Terveys on yksilön elämän onni, kansan voima ja mahti sekä ihmisen suurin ominaisuus”.¹⁵⁵ Parantoloita rakennettiin paljon 1920-luvulla ja etenkin 1930-luvulla.¹⁵⁶

Savonen toteaa, kuinka keuhkotauti eli ”valkoinen rutto” on nykyajan valtatauti. Yleisimmiksi oireiksi hän kuvailee muun muassa laihtumisen, kuumeen ja verisen yskän.¹⁵⁷ Savonen on kirjoittanut myös yhdessä Artturi Salokannelin kanssa tytöille ja pojille suunnatun

¹⁵¹ 11.5.1942. Klo. 1,30. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁵² KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁵³ Savonen 1931.

¹⁵⁴ Immonen, Mäkinen & Onnela 1992, 11.

¹⁵⁵ Mäkinen 1992, 20.

¹⁵⁶ Jauho 2007, 229.

¹⁵⁷ Savonen 1931, 9; 69–70.

terveysoppaan, jonka ensimmäinen painos annetaan vuonna 1935 kansakoulun päättäneille lapsille. Siinä keuhkotauti on saanut oman osion ja lisäksi ohjeistetaan kuinka muun muassa yskitään oikein.¹⁵⁸ Ensimmäisen maailmansodan aikaan tuberkuloositartunnoissa koettiin piikki niiden esiintyvyydessä Britanniassa.¹⁵⁹ Lääketieteellisessä aikakauslehdessä *Duodecim* on kuvailtu mitä nykypäivänä tiedetään tuberkuloosista. Taudin kuvaan kuuluu se, että se voi olla pitkään oireeton.¹⁶⁰

”Olen hieman pipi. Kurkku on kauhean tulehtunut. Kuumetta ei onneksi ole. Tänään meidän piti laulaa kuorossa meidän koulun juhlissa, muttei siitä tulekaan mitään. – En tiedä, menenkö koko juhliin. Se olisi tylsää, jos mä tulisin pipiksi oikein pahasti.”¹⁶¹

Marjatta kirjoittaa kolme päivää 15-vuotissyntymäpäivänsä jälkeen olevansa kipeä. Hänen kuorokaverikin on sairastunut.¹⁶² Kirjoittaminen itsessään voi vahvistaa kirjoittajaa, antaa laajemman perspektiivin, hiljentää pelkoja ja siirtää huomion ruumiista sanoihin. Täten se voi etäännyttää sairaudesta. Sairaudesta kirjoittaminen voi ikään kuin olla kirjoittajan todistus siitä mitä on tapahtunut.¹⁶³ On siis mahdollista, että hän on sairastunut jo tällöin tuberkuloosiin, sillä hän sairasteli tasaiseen tahtiin syyskuuhun saakka. Silloin lääkäri totesi, että Marjatalalla olevan tuberkuloosi, ja tämä päätyi parantolaan. Kovin pahasti Marjatta ei tässä vaiheessa sairastunut, vaan, kuten kirjoitti, hän tunsu olevansa vain vähän kipeä.

Tuberkuloosin lisäksi muut taudit kuten tuhkarokko jylläsivät Marjatan lähipirissä. Hän kirjoittaa käyneensä erään perheen luona, jossa lapset olivat tuhkarokossa, eräs oli melkein terve, toinen oli sairastanut sen jo ja pari muuta olivat pahemmassa kunnossa kuin sairastuneet lapset.¹⁶⁴ Marjatta kirjoittaa hänen viimeisimmän eli viidennen päiväkirjansa alkuun sopivaksi koetun lyhyen runon, joka käsittelee kuolemaa. Hän mitä ilmeisimmin viittaa runolla hänen olotilaansa, jota hän kuvailee väsyneeksi.¹⁶⁵ Hän onkin ollut kipeänä paljon heinäkuun aikana ja on osallistunut silti peltotöihin.¹⁶⁶ Pari päivää myöhemmin

¹⁵⁸ Savonen & Salokannel, 1935.

¹⁵⁹ Bryder 1988, 70.

¹⁶⁰ *Duodecim*. Tuberkuloosi. 15.11.2024.

¹⁶¹ 11.4.1943. Klo 12,20. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁶² 11.4.1943. Klo 12,20. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁶³ Hapuli 2020, 178-179.

¹⁶⁴ 19.5.1943. Klo 14,05. KL27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁶⁵ 15.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁶⁶ 9.7.1943; 12.7.1943; 13.7.1943; 15.7.1943; 17.7.1943; 18.7.1943. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

Marjatan olotilanne pahenee, sillä hänellä on pahaa oloa sekä kuumetta. Hän totesi olleensa sängyssään koko päivän ja saaneensa keitettyä vettä, voileipiä, tuoretta hiivaleipää sekä kaakaota. Nämä maistuvat Marjatalle, mutta hän ei ole tässä vaiheessa kotona ja toteaa, kuinka on ikävä kotia.¹⁶⁷ Marjatta menee ilmeisesti kesäksi Helsinkiin jonkun perheen luokse auttamaan kotitöissä. Hän on päässyt tutun ihmisen kautta kesätöihin, sellaisen joka oli Marjatan seurana edellisenäkin kesänä.¹⁶⁸ Huonovointisuus jatkuu seuraavaan päivään ja tällöin Marjatta kirjoittaa että menee kirkonkylään mennessä samalla lääkärin vastaanotolle. Lääkəriin meno on ilmeisesti ollut erään toisen henkilön määräys, johon Marjatta on todennut, että olisihan se hyvä tietää miksi yskä ei mene pois.¹⁶⁹

Lääkärin vastaanotolla Marjatalta kyseltiin kaikenlaista, ensimmäisenä lääkäri halusi tietää Marjatan nimen, syntymäajan sekä mistä on kotoisin ja Marjatan nykyisestä oleskelutilasta. Tämän jälkeen Marjatta riisutui housusillen, jolloin lääkäri kysyi kauanko Marjatan yskä on kestänyt tai onko hänellä ollut kuumetta tai onko pistänyt. Lisäksi kyseltiin, onko siellä talossa, jossa Marjatta on tai naapurissa ollut yskää. Lääkäri kysyi myös onko suvussa ollut keuhkotautia tai kataria. Katari-sanana perässä on kolme kysymysmerkkiä. Suolen toimivuudesta kysyttiin. Ja ovatko kuukautiset olleet säännölliset, milloin viimeksi ne ovat olleet ja milloin ne alkoivat. Onko Marjatta muuten ollut terve. Onko ripulia esiintynyt. Lääkäri oli vielä kysynyt, että onko yskän aikana olotila vaihdellut kylmän ja lämpimän välillä. Marjatta kirjoittaa, että lääkäri kyseli vielä lisää kysymyksiä, mutta ei kirjoita niistä sen enempää. Vastaanottokokemus oli ilmeisesti Marjatan mielestä melko miellyttävä, sillä toteaa huoneen, jossa lääkäri vastaanotti hänet, oikein sopivaksi tutkimuhuoneeksi sekä itse lääkärin ystävälliseksi ja luottamusta herättäväksi. Lääkäri oli kirjoittanut jonkinlaisen reseptin ja määrännyt Marjatan 2–3 päivän vuodelepoon. Hän oli myös määrännyt takaisin vastaanotolle parin viikon päähän, ellei yskä olisi hellittänyt. Lääkärin vastaanottoläkäynti maksoi 40 markkaa Marjatalle.¹⁷⁰ Terveyskirjaston nettisivuilla mahakatarri viittaa mahan tulehdustilaan, erityisesti limakalvojen tulehdustilaan.¹⁷¹

Ennen bakteriologian aikakautta ajateltiin, ettei tuberkuloosia esiinny juurikaan lapsuudessa. Tähän liittyi se, että sitä oli vaikea todeta lapsilla. Lapsilla lämpötila saattoi vaihdella

¹⁶⁷ 17.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁶⁸ 1.6.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁶⁹ 18.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁷⁰ 19.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁷¹ Mahakatarri, Terveyskirjasto, (haettu 1.4.2025).

muutenkin, joten kuumeen seuraaminen oli haastavaa. Muut lastentaudit saattoivat sekoittaa tuberkuloosin toteamiseen tai lapset saattoivat sairastaa tuberkuloosin yleistä muotoa, johon ei liity vakavia patologisia muutoksia ruumiinosassa tai elimessä. Taudin yleisyys pienillä lapsilla todettiin bakteriologisten testien tukemien ruumiinavausten myötä sekä tuberkuliinikokeiden osoittamina. Pian huomattiin, että levinneisyys oli 12–15-vuotiailla melkein yhtä yleistä kuin aikuisilla. Erimielisyyttä herätti ajatus, että työväenperheissä levinneisyys olisi yleisempää kuin varakkaampien perheiden lapsilla.¹⁷²

Seuraavana päivänä lääkärissä käynnin jälkeen Marjatta kirjoittaa olleensa koko päivän sängyssä, lukeneen ja syöneen. Hän vaikuttaa melko optimistiselta ja toteaa lääkärin olleen kunnan lääkäri, sillä lääke, jota lääkäri oli määrännyt ei ollut pahan makuista.¹⁷³ Seuraavana päivänä Marjatta kirjoittaa vähän vain toteakseen, että on ollut koko päivän ikävässä kuumeessa. Hän lisää leikkisästi sen olleen raportti sängystä.¹⁷⁴ Sitä seuraavana päivänä Marjatta kuitenkin jo kirjoittaa olleensa koko päivän ylhäällä ja syöneensä mustikoita ja herneitä paljon. Tästä hän miettii meneekö hänen vatsansa niistä sekaisin, kun pitäisi olla varovainen. Hän aikoo kirjoittaa kotiin, että on ollut vuoteessa, vaikka häntä neuvotaan ettei kirjoittaisi siitä.¹⁷⁵ Seuraavana päivänä Marjatta kirjoittaa jälleen olleensa ylhäällä koko päivän ja kirjoittaneen neljä kirjettä. Oloa hän kuvailee kuitenkin huonoksi, joten ei kirjoita sen enempää ennen kuin tulee terveeksi.¹⁷⁶ Tuberkuloosin taudin kuvaan kuuluu, että tulee niin sanotusti parempia kausia, jolloin oireet eivät välttämättä ole niin esillä, eikä ihminen tunne välttämättä olevansa niin kipeä.¹⁷⁷

Marjatalta kysellään onko hän kirjoittanut kotiinsa sairastelusta, johon Marjatta toteaa että tietenkin on ja että kyllä hänen perhe ymmärtää tilanteen. Hänen olotilansa vaikuttaa kohenevan, sillä hän kirjoittaa, että olisi heinän korjuuta, eikä hän jaksaisi olla nuhassa. Marjatta uskoutuukin tällöin kertomaan erään salaisuuden, jonka Marjatta kirjoittaa ettei ole kertonut sitä kenellekään ei edes kirjoittamansa päiväkirjan edeltäjiin, ainoastaan äidilleen. Marjatta kirjoittaa, kuinka eräs hänen tuntema henkilö on paljastanut hänelle sairastavansa kaatuvatautia¹⁷⁸. Hän toteaa kuinka kukaan Lahdessa ei saisi tietää tästä, muutoin tätä

¹⁷² Jauho 2007, 136–137.

¹⁷³ 20.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁷⁴ 21.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁷⁵ 22.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁷⁶ 23.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁷⁷ Tuberkuloosi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, (haettu 26.3.2025).

¹⁷⁸ 25.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

henkilöä alettaisiin vieroksua.¹⁷⁹ Kenties Marjatan oma sairastelu sai hänet kirjoittamaan tällaisesta asiasta, jota pitää suurena salaisuutena.

Marjatta palaa taas työntouhuun ja kertoo, kuinka meni myöhään kerätä mustikoita ja on taas hirveän väsynyt. Heinätöihinkin hän palaa ja kertoi talloivansa vain heinää kuorman päällä, mikä oli hänen mielestään helppoa hommaa.¹⁸⁰ Marjatta saakin kirjeitä kotoaan ja paljastaa, kuinka hänen äitinsä on huolissaan hänen yskästään. Hän ehdottaa Marjatalle, kuinka voisi palata kotiin, sieltäkin löytyisi töiden tekemistä.¹⁸¹ Töiden jatkuttua samassa paikassa Marjatan olotila huononee jälleen, vaikka toteaa että on ollut samaan aikaan oikein hauskaa. Marjatta kirjoittaa menevänsä seuraavana päivänä lääkäriin.¹⁸²

Lääkäri toteaa Marjatalle, että keuhkoissa röhisee edelleen ja että hänen olisi mentävä Turun lääninsairaalaan selvittämään mikä Marjatalle on. Marjatta kirjoittaa ajattelleensa kun kuuli keuhkojen röhisevän, että se olisi katarri. Hän ilahtuu kysyessään hintaa maksaa vasta sitten kun tuo lausunnon Turusta. Marjatta ilahtuu myös kun hänellä on seuraa laivalla matkustaessa. Tuodesaan tämän tiedon majapaikkansa tädille, tämä tieto ei yllätä tatiä ja ehdottaa että Marjatta voisi samalla palata kotiin. Perheeltä tullessa kirjeessäkin toivotaan, että Marjatta tulisi kotiin sairastamaan. Marjattaa ilahduttaa ajatus kodista ja siitä, että ei tarvitse matkustaa yksin. Häntä harmittaa hieman kun hän joutuu lainaamaan rahaa tädiltä.¹⁸³

Seuraavana päivänä Marjatta kirjoittaa syöneensä onnen karamellin, jonka toivoo tuovansa onnea tulevalle kuukaudelle ja tervehtyvänsä. Häntä mietityttää mihin hän menee röntgeniin ja luettelee, kuinka paljon hänellä on tavaraa mukanaan kun lähtee kotiin. Kotiinpaluu tuntuu Marjattasta hyvältä, mutta häntä harmittaa kun häntä hoitava lääkäri ei ottanut maksua ja nyt hän on lähdessä kotiin.¹⁸⁴ Viimeisenä päivänä työskentelypaikassaan Marjatta kirjoittaa, kuinka on jo pakannut suurimman osan tavaroistaan ja aikoo viettää viimeisen päivän ulkosalla, joten ei kirjoita sen enempää. Hän kirjoittaa myös eräästä kaveristaan siellä, kuinka hän on mököttänyt ilmeisesti Marjatan aikaista lähtöä. Tähän Marjatta kirjoittaa toteavasti, kuinka hänen ystävänsä pitäisi itsenäistyä ja tulla toimeen.¹⁸⁵ 15-vuotias Marjatta on kesän

¹⁷⁹ 24.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸⁰ 25.7.1943 & 26.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸¹ 28.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸² 30.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸³ 31.7.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸⁴ 1.8.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸⁵ 2.8.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

aikana ilmeisen mielellään ollut töissä ja kokee kenties itse tulleen itsenäiseksi. Sairastelu ei ole hidastanut hänen työntekemistä. Päiväkirjaan kirjoittamiseen tulee Marjatalalla taukoa seuraavaksi kolme kuukautta, sillä hänelle on vihdoon selvinnyt mikä hänellä on.

”Niin! Nyt olen saanut sen inhon taudin – keuhkotaudin.”¹⁸⁶

Marjatta kirjoittaa seuraavaksi parantolassa ja onkin kirjoittanut *Parantolassa* väliotsitkon päiväkirjaansa. Hän kirjoittaa tullessaan parantolaan 9.8. eli pian kotiinpaluun jälkeen. Hänellä ilmeni kuumetta heti kun saapui kotiin ja seuraavana päivänä lääkäri määräsi hänet nopeasti parantolaan. Hän toteaa sen olleen kauheata kun joutui samantien lähtemään kodista. Kaksi ensimmäistä kuukautta Marjatta kirjoittaa olleensa sängyssä ja toteaa saavansa kolmannen hallin. Ruokahalu on Marjatalalla ilmeisesti hyvä, koska toteaa syövänsä kuin hevonen. Lisäksi hän kirjoittaa, kuinka tohtori on oikein kiva.¹⁸⁷ Hallilla Marjatta viittaa todennäköisesti tähän niin sanottuun hallimakuuseen, joka kuului myös Annan tuberkuloosin hoitamiseen.

”Tohtorin kävi ja sanoi, että jos ei typetys onnistu, on tyttö mennyttä kalua. Kovin olivat kotona toivottomia, mutta menipä se vain ohi se kova kuume ja tulehdus.”¹⁸⁸

Marjatta aloittaa seuraavan päiväkirja-avauksen iloisesti toteamalla, että sataa valkoista lunta. Hän jatkaa, että on oikein mukavaa olla hallissa sillä puut ovat valkoiset ja lunta pyryttää. Hänestä on jännää, sillä seuraavana päivänä on punnitus ja miettii onko hän lihonut.¹⁸⁹

Marjatta odottaa kotiinpääsyä ja joulun lähestyessä hän toivoo pääsevänsä kotiin. Hän kirjoittaa, kuinka olisi suuri pettymys jäädä parantolaan.¹⁹⁰ Lääkäreiden mukaan suljetut parantolat olivat potilaiden oman edun mukaisia. Heidän mukaan tuberkuloosipotilaiden mielentila oli levoton ja impulsiivinen. Suljetun tilan siis katsottiin suojelevan potilaiden ulkopuolisilta vaikutuksilta. Oireet vuorottelivat lievän ja ärhäkän välillä, mikä aiheutti lääkäreille päänvaivaa. Suljetussa parantolassa potilaita pystyttiin myös valvomaan paremmin.¹⁹¹

¹⁸⁶ 9.11.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸⁷ 9.11.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸⁸ 9.11.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁸⁹ 12.11.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹⁰ 5.12.1943. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹¹ Jauho 2007, 225-226.

Uuden vuoden Marjatta aloittaa toivomalla Jumalalta, että Suomeen saapuisi rauha ja että hän parantuisi. Hän kuitenkin pohtii onko se jo liikaa toivottu. Hän kirjoittaa, ettei voisi vuodessa tullakaan täysin terveeksi. Hän jatkaa, että edes toinen keuhko voisi tulla terveeksi, koska tyytety kestää niin kauan. Sitten hän pohtii, kuinka voisikin toivoa vain toisen keuhkon parantumista, sillä hänelle aiotaan tehdä hermoleikkaus. Hän kirjoittaa leikkauksesta, että se on vain pieni leikkaus, jota ei kannata pelätä ja sen tekee eräs kuuluisa lääkäri. Marjatta uskoo leikkauksen menevän hyvin. Lisäksi hän kirjoittaa saaneensa huonetoverilta nekun uudenvuoden kunniaksi.¹⁹²

Viimeisissä päiväkirjamerkinnöissä Marjatta kirjoittaa pikkusiskonsa käyneensä ja toivoo, että hän pysyisi terveenä ja jaksaisi lukea kovasti. Häntä väsyttää ja merkintä jää lyhyeksi.¹⁹³ Seuraavana päivänä Marjatta kuitenkin jo kirjoittaa enemmän ja kertoo olleensa ylhäällä ja pelanneensa muiden parantolassa olleiden potilaiden kanssa. Hän jopa kirjoittaa eräästä häntä hieman nuoremasta pojasta, kuinka hän ehkä on kiinnostunut hänestä, mutta poika ei valitettavasti ole Marjattasta kiinnostunut.¹⁹⁴ Seuraavana päivänä Marjatta kirjoittaa kokemastaan surusta ja heikosta olost. Hän pohtii, että hänen on parempi terveytensä kannalta olla sängyssä, mutta hän tulee niin herkäksi ja surullisesti, jos hänen täytyy olla yksin. Sen vuoksi hänestä on mukavampaa viettää aikaa muiden kanssa ruokasalissa. Hän toteaa olevansa niin herkkä, vaikka ei näytä sitä ulospäin. Häntä surettaa, miten paljon huolta hän kokee aiheuttavansa vanhemmilleen.¹⁹⁵

Marjatan viimeinen päiväkirjamerkintä on muutamaa viikkoa ennen hänen kuolemaansa. Hän kirjoittaa olleensa parantolassa jo viisi kuukautta. Hän toteaa lukeneensa päiväkirjansa alkuosaa ja kirjoittaa, että on ollut jo silloin sairas.¹⁹⁶

”Luin äsken tämän alkuosan. Olen ollut sairas jo silloin. Vähän väliä oli väsyttää, väsyttää. Voi kun olisin hoksannut tulla kotiin jo heti, kun äiti pyysi. Se on kai niin, että minuun piti tulla tämä ja kestää – tai lähteä.”¹⁹⁷

¹⁹² 1.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹³ 2.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹⁴ 3.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹⁵ 4.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹⁶ 9.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

¹⁹⁷ 9.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

Hän päätyy pohtimaan ja toivomaan, kuinka saisi olla vielä maanpäällä. Marjatta kirjoittaa kuoleman jälkeisestä elämästä ja siitä, että pääseekö hän taivaaseen. Hän toteaa olevansa syntinen, mutta jos on tarpeeksi katuva niin saa anteeksi. Hän miettii osaako hän ja uskooko hän oikein.¹⁹⁸

¹⁹⁸ 9.1.1944. KL 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

3 Lasten kirjoittamat päiväkirjat arkistojen hiljaisuuden näkökulmasta

Polly North kirjoittaa artikkelissaan ”Diaries and Silence”, kuinka päiväkirjoja käsitellään monin eri tavoin. Hän esittää, kuinka niin sanotusti tavalliset päiväkirjat ovat myös tutkimisen arvoisia. Tavallisten ihmisten ja vähemmistöön kuuluvien päiväkirjat ovat olleet arkistojen hiljaisuudessa. Päiväkirjoihin saatetaan suhtautua eri tavoin. Kirjoittajat saattavat hävittää päiväkirjoja pois tai omaiset eivät välttämättä halua säilyttää päiväkirjoja samalla tavalla kuin esimerkiksi valokuva-albumeja. Joissain tapauksissa perilliset saattavat hävetä päiväkirjan sisältöä.¹⁹⁹ 1990-luvulla nähtiin erilaisten omaelämäkerrallisten tuotosten buumi, johon kuului muun muassa päiväkirjakokoelmien keräily. Maarit Leskelä-Kärki on todennut, että elämäkerta on tapa katsoa ihmistä. Tähän liittyy samalla katse, jossa on myös valtaa. Kertojan ja kerrottavan välille syntyy elämäkertaan liittyviä eettisiä ongelmakohtia liittyen erilaisiin oletuksiin ja tulkintoihin toisen elämästä. Toinen puoli liittyy siihen, että esimerkiksi päiväkirjoja ei ole kenties tarkoitettu julkisiksi. Leskelä-Kärki huomauttaa, että on erilaista kirjoittaa suurvaltahallitsijasta kuin tavallisesta ihmisestä. Lisäksi se aika, jolloin kirjoittaja on elänyt vaikuttaa eettisiin pohdintoihin. Onko esimerkiksi kirjoitetun omaisia elossa?²⁰⁰

Keskityn toisessa luvussa pohtimaan enemmän arkistoon liittyviä näkökulmia painottaen arkistojen hiljaisuuden käsitettä. Tällä viitataan arkistoissa vähemmän näkyville jääneiden aineistojen merkitystä. Tutkimani aineistot päiväkirjat, että niiden kirjoittajat lapset ovat vähemmälle huomioon jääneitä, joita on alettu nostamaan esille viime aikoina. Päiväkirjat ovat päässeet osaksi arkistoaineistoa jo 1990-luvun alussa tai ainakin nämä nimienomaiset tutkimani päiväkirjat.

Tunnetuimmat ja varhaisimmat päiväkirjat ovat peräisin Japanista. Hovinaiset pitivät siellä 900-luvulla tyynekirjaa eli päiväkirjaa. Päiväkirjan saattoi piilottaa tyyneyn alle. Eurooppalaisen päiväkirjakirjoittamisen alku näyttää olevan erilaisissa asiakirjoissa; merenkävijöiden, löytöretkeilijöiden ja sotilaiden muistiinpanoihin. Tärkeä kehityksen etappi on 1600-luvun puritaanien päiväkirjat. Englantilaiset puritaanit, jotka vastustivat auktoriteetteja uskonnollisten syiden takia, kirjoittivat mietteitään päiväkirjoihin ja veivät tämän tavan Pohjois-Amerikkaan.²⁰¹ *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keräyksen ohjeissa

¹⁹⁹ North 2021, 208.

²⁰⁰ Leskelä-Kärki 2017, 15–16.

²⁰¹ Ahola 1993, 362.

todetaan, kuinka keräykseen lahjoitettiin tekstejä, joita kaikki eivät välttämättä luokittelisi päiväkirjoiksi. Ne liitettiin osaksi keräystä, jotta ihmiset näkisivät, kuinka erilaisia tekstejä ihmiset pitävät päiväkirjoina.²⁰²

3.1 Sairaskertomukset päiväkirja-aineistona

Tutkimani päiväkirja-aineistot sisältyvät vuonna 1992 alkaneeseen *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -hankkeeseen. Lähdin etsimään päiväkirja-aineistoja SKS:n arkistossa ensin kirjallisuuden kokoelmiin kuuluvasta punaisesta kansioista. Kansiossa on paljon muitakin kirjallisuuden kokoelmiin liittyvää aineistoa. Tutkimani aineisto luettelot löytyvät pah-pä nimetystä kansioista. Kansio sisältää vuoden 1992 päiväkirjakeräyksen luettelot, mutta myös muunlaisiin aineistoihin liittyviä tekstejä. Tutkimani keräyksen kohdalla ensimmäisenä on ohjeita tutkijoille sekä päiväkirjakeräyksen käyttöehdot. Tämän jälkeen päiväkirjakeräyksen käyttöehdot on jaoteltu naisten ja miesten välillä. Tässä jaottelussa ei ole kuitenkaan kaikkia, sillä miehiä on vain kolme ja naisia yhdeksän. Tässä luettelossa on tarkemmin kirjattu käyttöehdoista tai osaan on kirjoitettu lyijykynällä, että käyttöehto on poistunut.

Tutkimani päiväkirjat eivät löydy tästä luettelosta vaan seuraavalla sivulla on merkitty luettelo 1. naiskirjoittajat kartuntaluettelon numeron mukaan (25.8.1994). Tässä luettelossa on 60 naiskirjoittajan päiväkirjoja. Ne on sukunimen mukaan aakkostettu. Osaan on kirjoitettu lyijykynällä tieto siitä, että ovatko ne mikrofilmattu. Tutkimani kahden aineiston kohdalle ei olla laitettu ylimääräisiä merkkejä. Tästä luettelosta näkyy kullekin aineistolle yksilöity numerosarja, nimet, elinvuodet, päiväkirjojen lukumäärä ja kirjoitusajankohta.

Luettelo 2. sisältää mieskirjoittajien luettelon. Näitä on 16 eli selkeästi vähemmän kuin naisten kirjoittamia aineistoja. Luettelot 3. ja 4. ovat samanlaisia kuin luettelot 1 ja 2, mutta ne on luetteloitu kirjoittamisvuosien mukaan. Näiden lisäksi aineisto on luetteloitu kirjoittajien syntymävuoden mukaan luetteloiden 5 ja 6 kohdissa. Aineistoa on melko tasaisesti 1800-luvun loppupuolelta painottuen toisen maailmansodan aikaan, jonka jälkeen päiväkirjojen määrä vähenee huomattavasti.

Näiden jälkeen on luettelo 7, joka on anonyymi luettelo naiskirjoittajista sisältäen aineiston kuvauksia. Näissä joissain on merkintöjä käyttöehdoista tai kuvauksia tarkemmin siitä mitä

²⁰² Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys, KL, SKS.

aineisto sisältää. Monet ovat aikuisten kirjoittamia tai muistelmia lapsuudesta. Esimerkiksi jossain on merkintä, että koko elämänkaarta on vaikea hahmottaa, koska merkinnät ovat niin satunnaisia. Näitä silmäillen keräyksessä olisi ainakin yhden tytön päiväkirjat ollut vielä. Toisaalta yksi yhdistävä tekijä tutkimillani aineistoillani on, että he kuolivat tuberkuloosiin. Luettelo 8 on mieskirjoittajien luettelo ja niiden tiivistelmät. Luettelo 9 sisältää lisiä päiväkirjakeräykseen ja nämä vaikuttavat olevan 1990-luvulla tulleita lisiä keräykseen. Tämän jälkeen keräys näyttää sammuneen tai ainakaan siihen ei ole tullut uusia päiväkirjoja. Olen ottanut valokuvat kahdesta tutkimastani päiväkirja-aineistosta. Ne löytyvät liiteosioista nimillä Annan päiväkirjat ja Marjatan päiväkirjat, tämän pro gradu -tutkielman loppuosasta. Todettakoon, että 23 henkilöä, jotka olivat lahjoittaneet päiväkirjansa keräykseen 22.8.1994 mennessä olivat tehneet sen vain lainatakseen päiväkirjoja.

Michael Moss ja David Thomas kirjoittavat johdannossaan teokseen *Archival Silences – Missing, Lost and, Uncreated Archives* (2021), kuinka arkistojen hiljaisuus sinänsä ei kaippaa suurta ymmärrystä teorisointiin, sillä se on selitettävissä hyvin arkisten asioiden pohjalta. Mieleen voi tulla kysymys: Miksi? Kun aineistojen puute havaitaan arkistossa. Kiinnostus arkistoaineistojen puutteeseen on noussut myös tutkimuksen saralla.²⁰³lue

Elämäkertaan liittyy Leskelä-Kärjen mukaan vahvasti vapauttava elementti, vaikka siihen liittyy samalla vallankäyttö suhteessa toiseen elämään. Elämäkerralla pyritään antamaan ääni toiselle, toisen identiteetin tuomiseksi esille.²⁰⁴ Outi Hupaniitty on kirjoittanut, kuinka kulttuuriperintöorganisaatioiden eli museoiden, kirjastojen ja arkistojen painotus on siirtynyt aineistojen kokoamisen ja säilyttämisen lisäksi aineistojen saattamiseksi aktiiviseen käyttöön sekä niiden aktiivinen vuorovaikutus yhteiskunnan kanssa. Tämä kehitys liittyy arkistoteoreetikko Terry Cookin kirjoittamaan neljän arkistollisen ajattelumalliin. Nämä liittyvät todistevoimaisuuteen, muistiin, identiteettiin ja yhteisöön. Nämä neljä ajattelumallia näkevät asiakirjat sekä arkistonhoitajan eri tavoin tai painottaen niiden roolia eri tavoin.²⁰⁵

Tähän samaan asiaan liittyen on Kirsi Vainio-Korhonen kirjoittanut Ruotsin ajalla eläneiden naisten kirjeiden ja päiväkirjojen rooleista julkisissa arkistoissa. Hän pohtii muun muassa mistä johtuu naisten kirjoittamien aineistojen vähäisyys arkistoissa. Kirjoittivatko he vain

²⁰³ Moss & Thomas 2021, 1-2.

²⁰⁴ Leskelä-Kärki 2017, 23.

²⁰⁵ Hupaniitty 2021, 22–23.

vähemmän kuin miehet? Tai minkä vuoksi naisten kirjoittamat aineistot kuten kirjeet ja päiväkirjat on jätetty ulkopuolelle, kun on rakennettu kansallista muistia? Oman osansa on saanut yksityiset arkistot, jotka on nähty viranomaisarkistoja vähemmän tärkeinä.

Yksityishenkilöiden ja perheiden arkistoja ei välttämättä pidetty edes niin sanotusti oikeina arkistoina. Tähän on liittynyt eräänlainen intiimiys, joka siis liitetään esimerkiksi yksityisarkistoihin eri tavalla kuin viranomaisarkistoihin. Monesti niiden naisten päiväkirjat päätyivät arkistoihin helpommin, joilla oli kuuluisia miespuolisia omaisia.²⁰⁶ Tässä kohtaa ainakin Annan päiväkirjat voisi luokitella siten, sillä hänellä oli tunnettuja miespuolisia sukulaisia, erityisesti hänen isänsä. Kuitenkin olisiko hänenkään päiväkirjansa päätyneet SKS:lle ilman päiväkirjakeräystä? Annan päiväkirjat odottivat kuitenkin 60 vuotta, että ne päätyivät arkistoaineistoksi.

Tutkimani aineisto eli päiväkirjat luokitellaan naisten kirjoittamiksi päiväkirjoiksi SKS:n luettelossa. Siellä ei siis ole erikseen lajiteltu lapsien kirjoittamia aineistoja. Tämä voi johtua siitä, että lapsien kirjoittama aineisto on sen verran pieni, että sitä ei olla koettu tarpeelliseksi erottaa aikuisten kirjoittamista päiväkirjoista. Toisaalta monien päiväkirjojen kohdalla lapsi ikään kuin kasvaa päiväkirjojen mukana aikuiseksi. Kuten toisen tutkimani päiväkirja-aineiston lahjoittaja kuvaa päiväkirjoja kasvutarinaksi. Lasten tuottamat aineistot kuuluvat kuitenkin vähemmälle tutkittujen aineistojen pariin. Tuntuu kuin lapset olisivat oma alalajinsa vaikkapa naisten kirjoittamissa aineistoissa. Toisaalta lasten kirjoittamiin aineistoihin kuten päiväkirjoihin liittyy omat haasteensa, minkä vuoksi niitä ei ole päätynyt arkistoaineistoksi. Yksi niistä voisi olla esimerkiksi kirjoitustaito.

Arkistojen hiljaisuuksien synnystä on esitetty eräänlainen nelipolvinen vaihe, jossa nämä hiljaisuudet syntyvät eri hetkissä: lähdeaineiston syntyhetki, arkiston muodostus syntyhetkellä, narratiivin tekohetki ja retrospektiivisen merkityksen hetki (historian tekeminen viime kädessä). Hiljaisuuksien kokonaan poistaminen ei välttämättä ratkaise mitään. Esimerkiksi digitalisaation esitetään synnyttävän laajemmin eriarvoistavia hiljaisuuksia, sillä varakkaammat yliopistot pystyvät hyödyntämään digitoituja aineistoja paremmin kuin köyhempien yliopistot pystyvät. Tämä tarkoittaa, että ei-kanoonissa ja ei-länsimaiset arkistot voivat pysyä piilossa ja saavutettomissa.²⁰⁷

²⁰⁶ Vainio-Korhonen 2021, 146–148.

²⁰⁷ Moss & Thomas 2021, 10-11. Katso tarkemmin Michel-Rolph Trouillot: *Silencing the Past: Power and The Production of History* 1995.

Katri Öster on kirjoittanut artikkelissaan ”Intiimien tekstien lumoissa – Katsaus päiväkirjojen maailmaan” (2008), kuinka päiväkirjat ovat mitä yksityisimpiä tekstilajeja, joita yhdistävät monesti minämuotoisuus, itsekeskeisyys, subjektiivisuus, poleemisuus, ristiriitaisuus, ratkaisuhakuisuus ja sovittelisuus. Teksti on usein myös hierarkiatonta ja katkelmallista sekä ulkopuolisen silmin saattaa vaikuttaa viimeistelemättömältä. Kirjoittaja saattaa keskittyä yksityiskohtiin, joten laajemmat perspektiivit jäävät huomiotta. Merkinnät ovat usein kronologisessa järjestyksessä, vaikka merkintöjä on voitu lisätä jälkikäteen tai kirjoittaja on voinut kirjoittaa useamman päivän tapahtumia samalla kertaa.²⁰⁸ Nämä toteutuvat Annan sekä Marjatan päiväkirjoissa. He ovat aloittaessaan päiväkirjojen kirjoittamisen nuoria lapsia, mutta he taitavat päiväkirjojen kirjoittamisen samalla lailla, vaikka heidän kirjoittamisensa välillä on vuosikymmen välissä. Toki tässä tulee ainakin Marjatan kohdalla se, että hän aloitti kirjoittamaan näennäisesti koulussa. Annan ensimmäinen päiväkirja on taas sairaalassa aloitettu, mikä voi viitata enemmän hänen henkilökohtaiseen tarpeeseen kirjoittaa kun taas Marjatta saattoi olla ohjatumpaa kirjoittaminen. Kirjoittihan hänen isänsä päiväkirjaa ja vanhemmat olivat opettajia.

Suomessa on kerätty ja julkaistu 1990-luvun alkupuolella tietoja erilaisissa arkistoissa kuten silloisessa Valtionarkistossa, maakunta-arkistoissa, yliopistojen käsikirjoituskokoelmissa, sota-arkistossa ja suurimmissa valtionapuja saavissa yksityisluontoisissa arkistoissa säilytettävistä naisten arkistoista ja kokoelmista sekä paljon naisten asiakirjoja sisältävien perheiden ja sukujen arkistoista. Näistä tehtiin selvitystyö, jonka tulokset julkaistiin vuonna 1994 ilmestyneessä teoksessa nimeltä *Naisia, asiakirjoja, arkistoja. Suomen naishistorian arkistolähteitä*. Teos sisältää tietoja yhteensä 1059 naisen arkistosta tai tyttöjen tai naisten sisältävistä perhe- ja sukuarkistoista. Vainio-Korhonen on todennut, kuinka Suomen Ruotsin ajan historia on olemassa olevien arkistokokoelmien näkökulmasta lähes kokonaan miehinen maailma. Arkistojen kokoelmien kertovat samalla 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen suomalaisen historian kirjoituksen kulmakivistä kuten sodat, politiikka ja konfliktit.²⁰⁹ Toisaalta hiljaisuudet voivat syntyä myös silloin, kun tutkija huomaa jonkinlaisen puutoksen aineistossa.²¹⁰

²⁰⁸ Öster 2008, 113.

²⁰⁹ Vainio-Korhonen 2021, 150–151.

²¹⁰ Moss & Thomas 2021, 11.

Ihmisillä on aina syitä unohtaa, muuttaa tai parannella menneisyyttä. Näitä on kutsuttu muistin politiikaksi. Kuolleiden ihmisarvoa on myös pohdittu, siten että tutkija myös joutuu punnitsemaan tutkimiansa henkilöiden ”oikeutta hiljaisuuteen”. Muistamista ei nähdä velvollisuutena tai pakkona. Nykyinen käsityksemme mielipiteen- ja sananvapauden pitää sisällään myös oikeuden olla vaihi.²¹¹ Kulttuurintutkija Kati Mikkola kirjoittaa, kuinka viime vuosina kiinnostus erilaisten vähemmistöjen ja aiemmin tutkimuksissa marginaaliin jääneiden ryhmien tutkimuksiin ja niitä koskevien aineistojen kartoittamiseen on lisääntynyt.²¹² Voidaan kysyä myös, kenen tietoa pidetään säilyttämisen arvoisena sekä arvokkaana? Arkistojen vastuu ja valta perustuvat siihen, että kulttuuria ei voi sellaisenaan säilöä. Toisin sanoen arkistoinnissa on kyse aina kulttuurin manifestoinnista: mitä jätetään valitsematta tai valitaan osaksi kokoelmia. Ne ovat koko ajan liikkeessä.²¹³ Arkistoinnissa on tehtävä valintoja minkälaisille aineistoille tai päiväkirjoille annetaan tilaa. Instituutiot ovat seisseet ja hiljentäneet päiväkirjojen edessä näennäisesti vartioiden niitä. Päiväkirjoilla, olivatpa ne kuinka ilmaisuvoimaisia tai ei, merkittävien henkilöiden kirjoittamia tai tavallisten ihmisten kirjoittamia, ne voivat puhua paljonkin kirjoittajasta tai siitä yhteisöstä, jossa kirjoittaja on.²¹⁴

Eräänlaisia muita hiljentämisen muotoja ovat, jos päiväkirjojen lahjoittaja on asettanut jonkinlaisia rajoituksia sille.²¹⁵ Mikkola nostaa esille SKS:n kielivähemmistöihin ja etnisiin vähemmistöihin liittyvän ongelman; aineistot ovat hajallaan ja tämän vuoksi vaikeasti löydettäväksi. Hän pohtii, kuinka joidenkin tausta saattaa jäädä osaltaan piiloon aineistojen hajanaisuuden vuoksi. Toisaalta hän pohtii, kuinka tällaisten vähemmistöjen aineistoja tutkittaessa, onko oleellista etsiä näitä aineistoja, jos heidän kuulumisensa vähemmistöön ei ole ollut oleellinen tai pääasiallinen tekijä kun ne päätyivät osaksi aineistoa.²¹⁶ Moni varmasti kirjoittaa päiväkirjoihin jossain vaiheessa elämänsä, mutta kuinka moni heistä säilyttää niitä? Tutkimassani päiväkirjakeruussa joillekin aineistoille oli esitetty eräänlaisia käyttöehtoja ja käyttörajoituksia. Näitä oli esimerkiksi nimien tai sitaattien kieltö tai muuttaminen. Tutkimiini päiväkirjoihin ei ollut kuitenkaan esitetty erityisiä käyttöehtoja. Minulle kuitenkin suositeltiin arkiston puolelta, että muuttaisin tutkimieni tyttöjen nimet. Ne siis olen muuttanut. Kuitenkaan kuten SKS:ltä todettiin, ei kaikkea voi piilottaa, eikä se ole

²¹¹ Vainio-Korhonen 2021, 159. Samoja aiheita pohti historiantutkija Merja-Liisa Hinkkanen jo vuonna 1995 Historiallisen aikakauskirjan artikkelissa ”Onko historian henkilöllä intimitteettisuoja?”.

²¹² Mikkola 2021, 172.

²¹³ Mikkola 2021, 185.

²¹⁴ North 2021, 209.

²¹⁵ North 2021, 209.

²¹⁶ Mikkola 2021, 197.

varmasti tarkoituksenmukaista. Annan päiväkirja-aineiston kirjoittamisesta on kohta sata vuotta aikaa ja Marjatan kirjoittamista päiväkirjoista yli 80-vuotta. Näin voin olettaa, ettei heillä välttämättä ole sellaisia omaisia enää elossa, jotka olisivat tunteneet nämä tytöt. Silti heidän aineistoihinsa liittyy eettisiä pohdintoja, vaikka heillä ei olisi lähiomaisia enää elossa.

Arkistojen hankintapolitiikka voi olla tietoista historiapolitiikkaa, joilla annetaan ääniä ja tuotetaan hiljaisuuksia. Tällä voi olla laaja-alaisia sekä kauaskantoisia vaikutuksia. Tietoisen hankintapolitiikan lisäksi arkistoaineistojen muodostumiseen liittyy yllätyksellisyys ja sattumanvaraisuus.²¹⁷ Aineistot kuten päiväkirjat voivat olla esimerkiksi niin huonossa kunnossa, että niitä ei jaeta käytettäväksi. Tämän lisäksi teksti voi olla niin epäselvää, että sitä ei pystytä lukemaan.²¹⁸ Eräänlaista hankintapolitiikkaa harjoitti myös SKS tutkimieni päiväkirjojen kanssa. Keräyksestä todetaan, kuinka määrärahojen loppuessa päätettiin, että kaikkia ei mikrokuvata. Karsinta tehtiin viiden suurimman päiväkirja-aineiston kohdalla. Yhteensä 149 päiväkirjasta mikrokuvattiin 20. Lisäksi todetaan, kuinka 11 muun lainaajan aineistot yhteensä 36 päiväkirjaa mikrokuvattiin melkein kokonaan lukuunottamatta joitain irtolappuja ja piirroslitteitä.²¹⁹ Päiväkirjojen digitalisointi toisaalta mahdollistaa nykyisin päiväkirjojen paremman luettavuuden. Tietokoneen toiminnoilla voidaan helpottaa tekstien luettavuutta, tekstiä saadaan esimerkiksi suuremmaksi.²²⁰

Tutkimani päiväkirjat on verrattain hyvässä kunnossa. Niihin on myös kirjoitettu pääosin selkeällä käsialalla, vaikka niissäkin on kohtia, jotka jäivät minulle epäselväksi. Ottaen myös huomioon, että molemmat kirjoittajat ovat lapsia, ei heidän teksteissään ole juurikaan epäselvyyksiä. Siellä sun täällä on kuitenkin kohtia, jotka on kirjoitettu epäselvästi. Muutamissa kohdissa lapsi ei tiedä, miten jokin sana kirjoitetaan, mutta kirjoittaa sen kuitenkin sillä lailla miten sen ymmärtää kirjoitettavan. Eron tekstin selvydessä huomaa erityisesti silloin kirjoittaako Anna tai Marjatta lyijykynällä vai mustekynällä. Musteella kirjoitettu teksti on selvästi kirjoitettu selvemmin. Marjatan vihot sisältävät kiiltokuvia²²¹,

²¹⁷ Mikkola 2021, 198.

²¹⁸ North 2021, 209.

²¹⁹ Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys, KL, SKS.

²²⁰ Henderson 2017, 163.

²²¹ 10.9.1940; 17.4.1942 & 17.7.1942. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

kuitin²²², leipäkortin²²³, tuttavien lyijykynäpiirroksen²²⁴, jonkun muun kirjoittaman tekstin²²⁵, Marjatan kirjoittaman pääsiäisruno²²⁶, työpaikkailmoituksen²²⁷, sanomalehdistä leikattuja sanoja ja kirjaimia,²²⁸ uuden päiväkirjan alkuun sekä kukan²²⁹. Päiväkirjojen loppua kohti hänen lisäämät erilliset asiat siis vähenevät. Marjattaa kirjoittaa selkällä käsialalla.²³⁰ Lyijykynällä hän kirjoittaa epäselvemmin.²³¹

Ulkoisten hiljaisuuksien lisäksi, voidaan ajatella päiväkirjojen sisältävän erilaisia hiljaisuuksia myös sisältäpäin. Tällaiset sisäiset hiljaisuudet voivat syntyä esimerkiksi silloin kun jätetään tahallaan jotain tietoa pois ja väistellään jotain tiettyä aihetta päiväkirjassa. Mikään päiväkirja ei edusta mitään tiettyä päiväkirjatyyppeä, vaan päiväkirjat edustavat erilaisilla ominaisuuksilla ja ovat täten muun muassa henkilökohtaisia. Päiväkirjankirjoittamista voidaan pitää eräänlaisena kehityskulkuna. Vaihtelevuuksien myötä päiväkirjat eivät voi välttyä ainakaan tällaisilta sisäisiltä hiljaisuuksilta.²³²

Päiväkirjojen liittyy myös eräänlainen luottamus. Sen tiedetään olevan henkilökohtainen ja jota ei saisi katsoa luvatta. Päiväkirjoihin luotetaan kirjoittajan omista tunteista ja luotetaan, että perhe tai ystävät eivät kajoa lukemaan näistä henkilökohtaisista ajatuksista. Joihinkin päiväkirjoiksi tarkoitettuun kirjoitukseen on tehty lukko, joka pystytään sulkemaan. Barbara Crowther ehdottaa, että päiväkirjoittamiseen liitetty salaisuus sekä lukolla pidettävä kiinni oleva päiväkirja kertovat jotain naisellisesta ominaisuudesta pitää salaisia ajatuksia tai että naisilla olisi salaisia ajatuksia ja ne ovat täten pidettävä salaisina.²³³ Tutkimani tyttöjen Annan ja Marjatan päiväkirjoissa ei ollut lukkoa ja heidän perheensä olivat hyvin tietoisia päiväkirjojen kirjoittamisesta, eivätkä he ainakaan maininneet, että kirjoittamista olisi paheksuttu. Toisaalta ainakin Marjatalalla oli epäilyksiä siitä, että hänen pikkusiskonsa olisi lukenut luvatta hänen päiväkirjaansa.

²²² 24.6.1940. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²³ 26.6.1940. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²⁴ 21.9. 1940. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²⁵ 9.9. 1940 & 20.11.1940. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²⁶ 17.4.1942. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²⁷ 16.7.1942. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²⁸ 4. 1943 & 5. 1943-44. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²²⁹ 9.6.1943. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²³⁰ Esimerkiksi 8.4.1943. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²³¹ Esimerkiksi 13.7.1943. Kl. 27501. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²³² North 2021, 213.

²³³ Crowther 1999, 202–204.

Lapsen päiväkirjakerjoittaminen voi olla merkittävä väline kasvaessaan aikuiseksi. Päiväkirjat auttavat lapsia jäsentämään omaa elämäänsä sekä luomaan omaa identiteettiä. Päiväkirjoja on jopa pidetty tunteiden ilmaisun totuuksina. Näin ollen päiväkirjoja on pidetty jonkinlaisina todisteina, kenties ajatuksena, että ihmiset ilmaisevat päiväkirjaansa totuuksia ja todellisia tunteita.²³⁴ Tutkimani tytöt luetaan päiväkirjakeruussa naisiksi. Heidän päiväkirjansa kuuluvat naisten päiväkirjoihin. En lue heidän päiväkirjojaan totuuksina, vaan tulkitseen heidän kirjoittamia merkintöjä. Mitä he tuberkuloosiin sairastumisesta ajattelevat ja siihen liittyvistä arjen muutoksista?

Päiväkirjan kirjoittamiseen voi liittyä eräänlainen salaisuus ja yksityisyys. Kirjoittamisen yhteydessä kirjoittaja luo itselleen yksityisen tilan ja hiljentää muun ympärillä olevan. Yleisesti päiväkirjoja ei ole tarkoitettu julkaistaviksi kenellekään. Niitä kirjoitetaan vahvasti itseä varten. Päiväkirja voidaan kyllä nimetä, jolloin päiväkirjaa kirjoitetaan päiväkirjalle itselle.²³⁵ Kuten aiemmin mainitsin tässä tutkielmassani, Anna on antanut päiväkirjalleen nimen *Pelle*.²³⁶ Marjattaa kutsuu myös eräässä vaiheessa päiväkirjaansa *Varaventiiliksi*. Hän kirjoittaa, kuinka on juuri lukenut kyseisen nimisen kirjan ja kutsuu nyt päiväkirjaansa täksi.²³⁷ *Nuoren opettajattaren varaventiili* oli vuonna 1926 ilmestynyt Hilja Valtosen kirjoittama romaani.²³⁸ Tosin vain lyhyen aikaa, eikä Annakaan kutsu hänen päiväkirjaansa Pelleksi toista kertaa.

Marjatan viiden päiväkirjan lisäksi aineistoon kuuluu vaaleanruskeankankaisen kannet omaava pieni vihko. Sitä ei ole numeroitu, eikä se sisällä päiväkirjoja, vaan se osoitettu Marjatalle 13-vuotissyntymäpäivälahjaksi ja se sisältää ilmeisesti onnentoivotusrunoja. Koska se ei selvästikään ole päiväkirja, en sisällä sitä tutkielmaani.

3.2 Lasten kirjoittamat päiväkirjat osana päiväkirjakeruuta

Päiväkirjoja on arkistoissa siirretty digitaaliseen muotoon yhä enemmän muun arkistoaineiston mukana. Päiväkirjoihin liittyy sama haaste kuin monella muulla aineistolla, joka ei ollut alun perin tarkoitettu julkaistavaksi digitaalisessa muodossa. Päiväkirjat ovat

²³⁴ Crowther 1999, 207; 214–215.

²³⁵ North 2021, 218.

²³⁶ 17.9.1926. KL 27515. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²³⁷ 4.4.1940. KL 27505. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keräys. SKS.

²³⁸ Nuoren opettajattaren Varaventiili.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Nuoren_opettajattaren_varaventiili#cite_ref-yksi_1-0, (haettu 3.9.2025).

itsessään jo sellaisia, että ne eivät välttämättä ole tarkoitettu julkaistavaksi. Niihin liittyy jo alun alkaen yksityisyyden piirre. Digitalisointi lisää päiväkirjojen ja muiden aineistojen saatavuutta yhä laajempaan käyttöön ja nimenomaan tutkittavaksi.²³⁹ Siiri Savinotko on kirjoittanut artikkelissaan ”Käsinkoskettava arkisto – Tiedontuotantoa arkistojen materiaalis-affektiivisissa sommetelmissa” (2025), kuinka käsinkosketeltava arkistoaineisto on vuorovaikutuksessa materian ja ruumiin kanssa. *Käsinkoskettavan arkiston* käsitteellä Savinotko viittaa materiaalisen arkiston kohtaamisen liittyviin affektiivisiin kokemuksiin sekä arkistossa toimimisen ruumiilliseen ulottuvuuteen. Hän tutkii, miten tiedontuotanto syntyy tällaisen arkistokokemuksen myötä. Käsien lisäksi hajuaiisti voi olla merkittävä tekijä, miten tutkija kokee tutkittavan aineiston. Ne auttavat pääsemään tunnetilaan. Käsinkosketeltava aineisto vaikuttaa tutkijaan ja tutkimustiedon muotoutumiseen.²⁴⁰

Lasten tuottamia arkistoaineistoja on melko vähän. Tutkimani kaksi päiväkirja-aineistoa eivät nouse esille *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruusta silmiin pistävästi muuten kuin että kaksi nuorta tyttöä on kirjoittanut ne ja että he sairastuivat tuberkuloosiin. Näitä päiväkirjoja ei ole digitoitu, mutta ne on mikrofilmattu. Usein yksityisarkistojen henkilökohtaisia aineistoja ei ole saatavina avoimesti eikä digitoituna. Mikrofilmaus oli yleensä varmuuskopio ja on voinut olla tapa suojata herkkää aineistoa. Tutkin näitä päiväkirjoja paikan päällä SKS:n arkistossa Helsingissä. En käyttänyt mikrofilmejä, vaan ainoastaan fyysisiä päiväkirjoja. Päiväkirjojen selailu ja se, että ne ovat käsinkosketeltavia toi jotenkin tutkimusaiheen tytöt lähemmäksi nykyhetkeä.

Britannian kansallisarkistossa on käytetty digitoituja päiväkirjoja *Operation War Diaries* -projektissa. Tämän tavoitteena on ollut, että lukijat tarkastelevat ensimmäiseen maailmansotaan liittyviä päiväkirjoja ja pääsevät itse luokittelemaan ja ikään kuin luomaan arkistokokoelmaa. Tähän on liittynyt erilaisia kysymyksiä tekijänoikeudesta, esimerkiksi kuinka pitkään päiväkirjat ovat saatavilla ja kuinka vapaasti sekä luetteloinnin luotettavuudesta.²⁴¹ Viimeisien vuosikymmenien aikana on arkistojen rooli on muuttunut aktiivisemmaksi sekä moninaisemmaksi. Sen ei ole enää nähty edustavan jonkinlaista totuutta, vaan ajattelu on edennyt enemmänkin subjektiivisen toimijan rooliin. Tutkija olettaa, kysyy sekä testaa, jotta mennyt saadaan eläväksi. Arkistot ovat tässä ratkaisevassa osassa.

²³⁹ Henderson 2017, 157.

²⁴⁰ Savinotko 2025, 26; 31-32; 40.

²⁴¹ Henderson 2017, 164-165.

Erilaisten dokumenttien puuttumiset sekä arkistojen hiljaisuudet ovat osa tutkimusta ja on syytä pohtia, mistä ne kertovat.²⁴²

Sinänsä *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu vaikuttaa osuneensa juuri sellaiseen ajankohtaan vuonna 1992, jolloin kiinnostus levisi koskemaan erilaisten vähemmistöjen, naisten, perheiden ja arjen historiaa. Tutkimieni päiväkirjojen kirjoittajat alkoivat eri syistä kirjoittamaan, kunnes sairastelu tuli osaksi heidän arkeaan. Tämän voi sanoa ainakin Marjatan kohdalta, joka sattui aloittamaan kirjoittamisen toisen maailmansodan aikaan ja sairastelu tuli osaksi hänen elämäänsä myöhemmin. Annan ensimmäinen päiväkirja viittaa siihen, että hän on ollut kulkutautisairaalassa hoidossa tulirokon vuoksi. Myöhemmin hän päätyi parantolaan tuberkuloosin takia.

Yksityisarkistoja tutkinut Ulla-Maija Peltonen on pohtinut henkilöarkistojen merkitystä artikkelissaan ”Kuka kelpaa historiaan?” (2021). Henkilöarkisto sisältää henkilökohtaista aineistoa, joka on jollain lailla omakohtaista ja subjektiivista tietoa omasta elämästä. Tällaisilla arkistoilla viitataan yleensä jonkun henkilön, suvun, yhdistyksen, perheen, seuran tai yrityksen toiminnasta syntyneitä arkistoja. Näitä yhdistävät myös se, etteivät ne ole välttämättä tarkoitettu julkaistaviksi. Tällainen arkistoaineisto sisältää usein ihmisen ajattelun tunteiden ja erilaisten pyrkimysten dokumentointia. Henkilöaineistojen muodostukseen ei ole olemassa erityisiä sääntöjä, mutta niihin liitetään tunnusomaisia piirteitä. Tietynlainen säännöttömyys on yksi näistä. Toiseksi arkistoaineistoa on voitu muokata jollain lailla, eli siitä on voitu poistaa esimerkiksi osia. Kolmanneksi ne ovat tietosisällöltään monipuolisempia kuin viranomaisarkistot. Mikä erottaa henkilöarkiston viranomaisarkistosta on yleensä aineiston luovutuksen vapaaehtoisuus kun taas jälkimmäiseen liittyy pakonomaisuus.²⁴³ Päiväkirja-aineistot joita tutkin tässä tutkielmassa ovat osa päiväkirjakeruuta. Ne eivät ole SKS:n arkistossa missään yksityisessä arkistossa, mutta sisältävät yksityiselle arkistolle tyypillistä aineistoa eli päiväkirjoja. Erikoiseksi tutkimani aineistot tekee, että ne ovat lasten kirjoittamia sairaskokemuksia osaltaan.

Henkilöarkiston aineistojen muodostumiseen liittyy monia syitä. Niitä ei luoda ainoastaan omaksi iloksi. Sosiaaliset tavat ja traditiot, kuten häät ja hautajaiset, merkkipäivät, erilaiset

²⁴² Hupaniittu & Peltonen 2021, 7-8.

²⁴³ Peltonen 2021, 211-212.

joukossa melko ainutlaatuinen aineisto. Mikä tekee siitä erikoisemman on se, että ne ovat päiväkirja-aineistoja eivätkä vain viranomaisten tai instituutioiden keräämiä aineistoja. Heidän äänensä pääsevät tällöin eri tavalla, yksilöllisemmin esille.

Yhdysvaltalainen valtiotieteen professori Kevin Olson kirjoittaa, kuinka voimme kirjoittaa henkilöistä, jotka ovat jääneet arkistojen ulkopuolelle ja eläneet alisteisessa asemassa. Hiljaisuudet arkistoissa eivät ole sattumia, vaan Olsonin mukaan todisteita siitä, että nämä ovat olleet alisteisessa asemassa. Miten nämä hiljaisuudet sitten puhuvat? Olisi liian yksinkertaista puhua vain ulkopuolelle jättämisestä. Arkistoissa voi olla ääniä ja jälkiä, joita ei olla noteerattu – ne ovat siis tavallaan sisällytetty, mutta eivät kuitenkaan läsnä. Pelkkä arkistosta puuttuminen ei ole tärkeää – huomiota vaativat myös ne, jotka ovat arkistossa, mutta joiden äänet eivät ole päässeet syystä tai toisesta kuuluviin. Huomionarvoista ei ole ainoastaan se, kuka puuttuu arkistosta, vaan myös se, kenen ääni arkistossa jää kuulumattomiin. Keskeistä on kysyä, miten tällaisia aineistoja sivuutetaan.²⁴⁷ Tällaisella ajattelulla tutkimani päiväkirja-aineistot sopivat hyvin sellaisen joukkoon, jossa ne ovat fyysisesti SKS:n arkistossa ja osana päiväkirjakeruuta, mutta ovat siellä naisten ja miesten kirjoittamien päiväkirjojen seassa. Ehkä syynä on myös ollut se, kuinka lasten tuottamat aineistot ovat olleet vasta tämän vuosituhannen silmissä mielenkiintoinen ja tutkittava tutkimusaineisto.

Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruusta ei ole julkaistu virallista keräysesitettä, mutta keräyksestä kirjoitettiin muutamia aikakaus- ja sanomalehtiartikkeleita.²⁴⁸ *Helsingin Sanomissa* on Jyrki Alkion kirjoittama artikkeli, jossa yhtä keräyksen alullepanijaa Anne Makkosta on haastateltu. Siinä todetaan ”tutkijoiden löytäneen tavallisen ihmisen tarinat” ja kuinka ”tutkijat ovat kiinnostuneita nykyisin runojen ja romaanien sijaan päiväkirjoista, kirjeistä ja matkakertomuksista”. Jutussa mainitaan, että ”tutkijat ovat kiinnostuneita niin uusista kuin vuosikymmeniä vanhoistakin päiväkirjoista”. Päiväkirjojen todetaan kuitenkin olevan ”hyvin epäluotettava aineisto”, vaikka artikkelin otsikko onkin ”Yksityisestä päiväkirjasta yleiseksi todistusaineistoksi”.²⁴⁹ *Anna*-lehdessä haastateltiin vuoden 1993 vuodenvaihteen jälkeen silloisen SKS:n arkistonjohtajaa Kaarina Lampeniusta. Artikkelissa ”Rakas päiväkirja” kerrotaan, kuinka päiväkirjat voivat olla merkittävä ja

²⁴⁷ Olson 2024, 92-93.

²⁴⁸ Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 19.8.2025.

²⁴⁹ Alkio 1992. Lehtileikkeitä 1992-1993. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

kulttuurihistoriallisesti arvokas esine. Artikkelin kirjoittaja Riitta Mäkelä kirjoittaa, kuinka ”päiväkirjat tuovat aikansa hengen yksityisen henkilön näkökulmasta”. Artikkelissa todetaan, ”ettei päiväkirjojen lahjoituksesta saa rahaa, ainoastaan hyvän mielen”. Se ei ole myöskään kilpailu. Lampenius toteaa, että ”päiväkirjoja voi lähettää arkistoitavaksi jatkuvasti, ilman minkäänlaista aikarajaa”. Artikkelissa kehoitetaan lahjoittamaan sekä naisten että miesten kirjoittamia päiväkirjoja, mutta mainitaan myös erikseen, että lapsuusaikaiset päiväkirjat ovat tutkijoille kiinnostavia myös. Artikkelin mukaan ”päiväkirjat päätyvät SKS:lle tallennettavaksi kirjallisuusarkistoon”. Tästä huolimatta tekijänoikeudet jäävät kirjoittajalle ja aineistolle voidaan asettaa tekijän halutessa aineiston käytölle ehtoja. Lähetysosoitteeksi on merkitty Suomalaisen kirjallisuuden arkisto. Keruuseen liittyvää tiedostelua voi artikkelin mukaan kysyä Lampeniukselta, Aholalta tai Makkoselta.²⁵⁰

Etenkin *Helsingin Sanomien* artikkelissa painotetaan päiväkirjojen käyttöä tieteellisessä tutkimuksessa. Siinä siis yritetään selventää minkälainen merkitys päiväkirjoilla lähteenä. *Anna*-lehden artikkeliin on kirjoitettu, ettei päiväkirjojen lähettämiseksi olisi minkäänlaista aikarajaa, vaikka myöhemmin nimenmaan *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruuseen niitä ei enää vastaanotettu. Artikkelissa on mainittu, että tutkijat toivovat naisten ja miesten päiväkirjojen lisäksi lapsuudessa kirjoitettuja päiväkirjoja. Tämä on mielestäni tärkeä huomio, että myös lasten kirjoittamat päiväkirjat kiinnostavat. Artikkelissa nostetaan myös tärkeä asia, kuinka päiväkirjoissa tuovat aikansa hengen yksityisen henkilön näkökulmasta, ja kuinka päiväkirja on kulttuurihistoriallisesti merkittävä esine. Artikkelissa myös selvennetään hyvin, ettei kyseessä ole kilpailu ja lahjoituksesta saa ainoastaan hyvänmielen ja varmasti kun artikkelissa painotetaan kulttuurihistoriallisen esineen merkitystä, se saa kenties ihmisen kokemaan, että hänen oma päiväkirjansa voisi olla tutkijoille kiinnostava. *Anna*-lehti on tietenkin naisille suunnattu aikakauslehti, joten vaikka siinä kehoitettiin miehiä ja lapsia lahjoittamaan päiväkirjansa, naisten kirjoittamia päiväkirjoja olikin eniten *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruussa.

ET-lehden vuoden 1993 ensimmäisessä numerossa ihmisiä kehoitetaan säilyttämään päiväkirjansa sekä lyhyesti tietoa *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruusta. Artikkelin on laitettu Lampeniuksen yhteystiedot eli puhelinnumero ja kirjallisuusarkiston osoite. Siinä mainitaan, kuinka sekä naisten että miesten päiväkirjat kiinnostavat, mutta tässäkin tutkijat

²⁵⁰ Mäkelä 1993. Lehtileikkeitä 1992-1993. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

toivoisivat myös lapsuuden aikaisia päiväkirjoja. Siinä painotetaan päiväkirjojen olevan ”kulttuurihistoriallisesti arvokkaita sekä osa pitkää kirjallista perinnettä”. Artikkelissa todetaan, että eritoten naistutkimus on ollut kiinnostunut päiväkirjoista viime aikoina. Päiväkirjan todetaan olleen ”naisille sekä sopeutumisen että kapinan väline”. Artikkelissa kerrotaan, että päiväkirjat tallennetaan SKS:n kirjallisuusarkistoon, mutta tekijänoikeudet jäävät kirjoittajalle tai sille, jonka hallussa aineisto on ollut ennen arkistoon luovuttamista. Artikkelissa todetaan kuitenkin, ettei päiväkirjaa ole pakko luovuttaa kokonaan, vaan sen voi lainata arkistoon kopioitavaksi.²⁵¹ *Suomen Kuvalehdessä* on Aholan mielipidekirjoitus koskien *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruuta. Hän kommentoi aikaisempaa kirjoitusta samassa lehdessä, jossa ihmeteltiin ilmeisesti päiväkirjojen tutkimuksen niukkuutta ja naisten päiväkirjojen vähättelyä. Ahola toteaa, että päiväkirjoja on lahjoitettu runsaasti ja, kuinka palautetta ehditään antamaan aikaisintaan syksyllä keräyksen suuren suosion vuoksi. Lisäksi Ahola kirjoittaa, että ”päiväkirjoja voi luovuttaa kesän loppuun saakka”.²⁵²

ET-lehdeässäkin on toivottu lapsuuden aikaisia päiväkirjoja. Ehkä keruun järjestäjät ovat huomanneet saavansa naisten kirjoittamia päiväkirjoja, mutta lasten kirjoittamat päiväkirjat ovat olleet odotettua pienemmät. Toisaalta artikkelissa todetaan, että nimenomaan naistutkimus on ollut kiinnostunut päiväkirjoista, joten se voi olla houkutteleva asia, että naiset kokevat päiväkirjansa menevän kulttuurihistoriallisen tutkimuksen käyttöön. Artikkelissahan tuodaan esiin päiväkirjojen kulttuurihistoriallinen merkitys. Kirjoituksessa mainitaan, kuinka päiväkirjoja ei ole pakko kokonaan luovuttaa, on kenties vaikuttanut joidenkin haluun jakaa päiväkirjansa. Osa keruun päiväkirjoista on vain mikrokuvattu. Ja ilmeisesti tutkijat eivät odottaneet, että niin moni lahjoittaisi päiväkirjansa, sillä päiväkirjoja voi luovuttaa kesän loppuun mennessä. Jonkinlaista palautettakin keruun tekijöiltä odotettiin.

Aamulehdessä haastateltiin syyskuussa 1993 jälleen Lampeniusta ja Makkosta. Artikkelin otsikko on ”Päiväkirja kuuluu myös miehen elämään”. Siinä todetaan, että ”mies voi kirjoittaa ajatuksistaan päiväkirjaan siinä missä naisenkin voi”. Lampenius ja Makkonen kertovat haastattelussa, millaisia päiväkirjoja keruuseen on lähetetty ja toisaalta millainen päiväkirja on tiedonlähteenä. Artikkelissa todetaan, että ”päiväkirja on ollut melko uusi tiedonlähde kirjallisuudessa”. ”Niin sanottu tavallinen ihminen on kiinnostanut tutkijoita vain vähän

²⁵¹ Ylipoussu 1993, 10. Lehtileikkeitä 1992-1993. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²⁵² Ahola 1993, 49. Lehtileikkeitä 1992-1993. Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

aikaa.” Lisäksi artikkelissa pohditaan voidaanko olla varmoja, että päiväkirja perustuu tositahtumiin. Aineistosta todetaan, että arkistoon lähetettiin hyvin erilaisia tekstejä. ”Eri-ikäisten ja jo kuolleiden tekstejä.”²⁵³ Ehkä tässä artikkelissa toivotaan saavutettavan miesten kirjoittamia päiväkirjoja ja kenties *Aamulehdessä* ne ajateltiin saavutettavan hyvin. Jälleen pohditaan, millainen päiväkirja on tutkimuksessa. Päiväkirjojen erilaisuus tulee esille sekä se, että osa päiväkirjojen kirjoittajista on kuollut.

Lasten ja nuorten ääniä arkistoissa tutkineet Seidelin ja Larsen tutkivat lasten ja nuorten kaltoinkohtelua, erityisesti sitä, miten aikuisuudessa näiden äänet voidaan tavoittaa. Voidaanko aikuisena täyttää lapsuuden hiljaisuudet arkistoaineiston avulla? Ja voidaanko lasten ääniä tavoittaa arkistomateriaalista? He määrittelevät lapsen äänen sisältävän muutakin kuin puhutun kielen. He ilmaisevat tämän englanninkielisellä sanalla *multivoicedness*. Se voidaan suomentaa moniäänisyydeksi. Heidän aineistoissaan lasten äänet määrittävät instituutioden ja vanhempien kautta. Lapset voivat tulkita vaikkapa haastattelutilanteet eri tavalla kuin mitä aikuinen on tarkoittanut. Nämä lasten äänet voivat aikuisissa herättää monenlaisia tunnereaktioita. Arkistot voivat tukea muun muassa aikuista kertomalla mitä voi odottaa ja mitä ei. Lisäksi he voivat kertoa, minkä vuoksi aineisto ei ole ollut saatavilla tai minkä vuoksi aineistoa ei ole säilytetty. Tämä voi lisätä ymmärrystä siitä, minkä takia lasten historia on niin tärkeä tutkimuksen kannalta.²⁵⁴

Hiljaisuuksia voi syntyä, vaikka yksilö puhuu, mutta hänellä ei ole tarvittavaa autoriteettiä takanaan. Toinen erilaisuus on Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa vakiintuneet kirjalliset aineistot, jotka ovat arkistoissa. Tällöin suullinen aineisto, jota esiintyy länsimaisen kulttuurin ulkopuolella jää toissijaiseksi. Suullista aineistoa ei täten nähdä samalla tavalla arkistoon säilytettäväksi aineistoksi kuin kirjallinen aineisto. Näitä ääniä hiljennetään jos ei aktiivisesti niin tietämättömyydellä.²⁵⁵

Hiljaisuus ei ole yhtä kuin äänettömyys. Se viittaa jonkinlaiseen ääneen. Hiljaisuutta voidaan lisätä aktiivisesti tai sitä voi ilmaantua, jos valtaa venytetään jonkin yksilön tai ryhmän ylle. Arkistoissa hiljaisuus syntyy, kun joltain marginaaliryhmiin kuuluvalta evätään pääsy arkistoon. Arkistotyöntekijät tekevät jatkuvasti valintoja aineiston vastaanottamisesta tai esille

²⁵³ Partti 1993.

²⁵⁴ Seidel & Larsen 2021, 186-187; 200-201.

²⁵⁵ Carter 2006, 218-219.

pääsystä.²⁵⁶ Tutkittaessa piilossa eläviä ilmiöitä, marginaalisten ilmiöiden aineisto voi olla sen verran hajallaan tai puuttua, mikä voi tuottaa haasteita tutkimukselle. Toinen haaste voi olla aineiston pirstaleisuus tai aineistoa voi olla hankala analysoida.²⁵⁷

Päiväkirjojen luovuttajille on lähetetty kysely päiväkirjojen kirjoittamisesta 11.8.1994. Kyselyyn on tullut 17 vastausta ja kysymyksiä on viisi. 1. Minkälaisissa tilanteissa olette kirjoittaneet päiväkirjaa? 2. Miksi? 3. Oletteko lukenut julkaistuja päiväkirjoja, päiväkirjaromaneja tai ystävienne julkaisemattomia päiväkirjoja? Jos muistatte kirjoittajien nimet, listatkaa ne tähän. 4. Onko lukemallanne kirjallisuudella ollut vaikutusta omaan kirjoittamiseen? 5. Ajattelitteko kirjoittaessaanne päiväkirjaanne mahdollisia lukijoita? Kenelle suuntaisitte kirjoituksenne? Vastaukset eivät ole kovin laajoja, koska vastauslomake on yksi a4:nen konekirjoituksella ja kaikki kysymykset ovat samalla sivulla. Suurinosa on vastannut käsikirjoittamalla.²⁵⁸ Kyselyn vastaukset eivät ole aikaisemmin olleet asiakaskäytössä, mutta ne on hiljattain päätetty liittää osaksi *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* keruuta. Tutkimieni tyttöjen lahjoittajat eivät olleet vastanneet kyselyyn. Kovin moni ei myöskään vastannut tähän kyselyyn. Varsinainen keräys päättyi vuonna 1994, joten voi olla, että kysely tuli jälkikäteen sen suuren suosion vuoksi.

Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruusen liittyviä muistiinpanoja on ilmeisesti vuodelta 1994. Aineistossa on henkilötietoja päiväkirjojen luovuttajista ja arkiston entisistä työntekijöistä. Tämän vuoksi SKS:n arkistonjohtajalta pitäisi kysyä lupa niiden käyttöön. Muistiinpanoja on säilytetty eripaikassa kuin kirjallisuusarkistossa, johon tutkimani *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu kuuluu. Ne ovat olleet hallintoon koskevissa paikoissa. Sekä nämä sisäiseen toimintaan liittyvät muistiinpanot ja kysely on vasta vuoden 2025 aikana löydetty. Ripotellen tullut tietoa keruuseen liittyen.²⁵⁹ Pro graduni aikataulullisista syistä en ehdi paneutua näihin muistiinpanoihin. Kuitenkin on mielenkiintoista, että keräykseen liittyvä konteksti on ollut niin hajallaan ja toisaalta kertookin siitä mitä on ja mitä ei ole pidetty oleellisena koskien keruuta.

²⁵⁶ Carter 2006, 219.

²⁵⁷ Häkkinen & Salasuo 2015, 12.

²⁵⁸ Kysely päiväkirjan kirjoittamisesta 1994. 17 vastausta kyselyyn. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. SKS.

²⁵⁹ Mervi Pirhonen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 10.9.2025.

Arkistojen hiljaisuuteen liittyy vaikeita kysymyksiä, kuten mistä tällaisia puutteita aletaan etsimään? Jos jokin puuttuu täydellisesti, miten voidaan tunnistaa tällainen puutos?

Eräänlainen menetelmä tunnistaa näitä puutoksia on esimerkiksi feministisessä tutkimuksessa käytetty termi *listening to silence*, jossa hiljaisuudet nähdään myös aktiivisena keinona.

Toinen feministisen kirjallisuudentutkimuksen keino on niin sanottu *vastakarvaan lukeminen*.²⁶⁰ Sillä tarkoitetaan menetelmää, jossa lähteiden laatijoiden asenteet puretaan sekä paljastetaan ääneen lausumattomia itsestäänselvyyksiä.²⁶¹

Arkistossa työskentelevät voivat tehdä monin eri tavoin mahdolliseksi marginaaliin jääneiden aineistojen pääsemiseksi laajempaan tietoisuuteen. Tämä voi toteutua muun muassa tekemällä aineistoja tunnetuksi tietämyksen avulla ja lukemalla aineistoa vastakarvaan sekä tunnistamalla hiljaisuuksia aineistojen joukosta. Marginaalin jäseniä voidaan ottaa mukaan kun tehdään aineistoa tutummaksi laajemmalle yleisölle.²⁶² Lasten omat kirjoitukset sairastumisestaan ovat omanlaisensa aineistonsa. Kuten aiemmin tässä pro gradussa on pohdittu: voidaanko lapsia mieltää samalla tavalla marginaaliin kuuluvaksi. Lapsuus on kuitenkin ohimenevä vaihe. Samoin voidaan pohtia toimijuuden näkökulmaa. Sinänsä lapsia voisi ottaa mukaan myös arkistoaineistojen pariin. Sellainen opettavainen ote on esimerkiksi museoissa jo otettu pitkälle mukaan. Lisäksi: mitä tällaiset sairaskertomukset, kuten tutkimissani päiväkirjoissa on tuberkuloosiin sairastuminen, valottavat aineistona? Toisaalta voidaan väittää, että se, miten lapset kokevat sairastumisensa, näkyy näissä päiväkirjoissa hyvin.

Hiljaisuuksien purkaminen ei välttämättä johda sellaisiin päätöksiin kuin mitä ihminen toivoisi. Nimittäin jos haetaan traagisten asioiden ehkäisemistä tai jonkinlaista parantumista. Arkistojen aineistolla voi olla tähän vain vähän vaikutusta. Marginaaliin kuuluvat henkilöt eivät välttämättä ole olleet ainoita, jotka ovat jääneet arkistojen hiljaisuuteen.

Arkistoaineistojen kirjallinen muoto on monin tavoin alkujaan luonut hiljaisuuksia. On kuitenkin tärkeää tuoda aineistoja arkistojen hiljaisuuksista näkyviin.²⁶³

²⁶⁰ Carter 2006, 223-224.

²⁶¹ Tuomaala 2004, 43.

²⁶² Carter 2006, 230-231,

²⁶³ Moss & Thomas 2021, 12; 22.

Tutkimani päiväkirja-aineistot eivät olleet järjestetty sisällön mukaan, vaan ne oli kuten jo kirjoitin lajiteltu kirjoittajan sukupuolen mukaan. Kirjoitusvuodet oli kuitenkin huomioitu, mutta ei kirjoittajan syntymävuosia eikä kuolinvuosia. Myöskään sisältöä ei oltu avattu hirveän paljoa.²⁶⁴ Ymmärrettävästi tähän on voinut vaikuttaa aineiston runsaus ja aika, jota ei kenties ole ollut hahmottaa aineiston sisältöä tarkasti. Ja kuten Ahola oli todennut *Suomen Kuvalehdessä*, lahjoitusten määrä oli yllättänyt tutkijat.

Historiantutkija Karoliina Sjö on kirjoittanut Kirsti Teräsvuoren sairauden kokemisen havainnoista päiväkirjoissaan artikkelissa ”Päiväkirjakertomus (sairaasta) itsestä ja elämästä – Kirsti Teräsvuoren vuosien 1916-1918 päiväkirjojen äärellä” (2020). Hän havainnoi, kuinka sairauden kokemuksta tuli päiväkirjojen yksi keskeisimmistä tarinan elementeistä. Teräsvuori sairasti sekä fyysisesti että psyykkisesti ja kirjoitti kokemuksistaan päiväkirjoihinsa. Hän lahjoitti ensimmäiset päiväkirjansa itse Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistolle vuonna 1974. Sjö kirjoittaa, kuinka Teräsvuori vaikutti kirjoittavansa lähes pakonomaisesti pysyäkseen elämässä kiinni. Samaan aikaan 1900-luvun alun naisihanteeseen kuului Suomessa ja muissa Pohjoismaissa ahkeruus sekä työnteko. Tämä yhdistyi kuitenkin etenkin ylemmissä sosiaaliluokissa tavaksi vetäytyä silloin tällöin syrjään erilaisten kipujen ja niin sanottujen naisten vaivojen vuoksi. Samaan aikaan Teräsvuori kirjoitti terveydestään, väsymyksestään ja erilaisista sairauden kokemuksista, mutta myös velvoitteista, joita piti hoitaa. Hän tunsu syyllisyyttä, ettei pystynyt väsymyksen vuoksi tekemään esimerkiksi ruokaa.²⁶⁵ Marjatta kirjoitti alkuvuonna 1944 viimeisinä merkintöinä päiväkirjaansa, että olisi ymmärtänyt lähteä aikaisemmin kesällä kotiin, eikä olisi vaan jatkanut työntekoa.²⁶⁶ Tämä ristiriitaisuuden piirre näkyy erityisesti Marjatan päiväkirjoissa, ehkä sen vuoksi, että hän eli sota-aikana, jolloin kaikkien työntekoa arvostettiin.

Moss ja Thomas esittävät teoksensa viimeisessä luvussa, kuinka arkistot voisivat arkistojen hiljaisuuksien valossa ehkäistä näitä hiljaisuuksia ja tuoda aineistoja paremmin esille. Arkistojen pitäisi olla rohkeampia ja tuoda epäkohtia ja hiljaisuuksia esille. Aineistojen kohdalla on otettava enemmän riskejä. Esimerkiksi kun tutkittiin Englannin uskonnollisia yhteisöjä, siinä otettiin huomioon kristinuskon lisäksi muita uskonnollisia yhteisöjä. Toisaalta aineistoista kävi ilmi, ettei kristinuskon lisäksi otettu muita uskonyhteisöjä huomioon samalla

²⁶⁴ Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

²⁶⁵ Sjö 2020, 137-138; 144.

²⁶⁶ 9.1.1944. KL 27501, Päiväkirjat tutkimuskäyttöön -keruu. SKS.

tavalla kuin kirstinuskoa.²⁶⁷ Tutkimieni päiväkirjojen kerronnallinen kaari kulkee vaihtelevasti sairastumisen aiheessa. Keruun tarkoituksena on ollut nimenomaan niin kutsuttujen tavallisten ihmisten kirjoituksia ja ajatuksia sen tarkemmin mihinkään aiheeseen keskittyen. Sen seurauksena kasaan on tullutkin varmasti useita, niin naisten, miesten kuin lasten kirjoittamia tekstejä. Ja niiden sisällään erilaisia sairastumiskertomuksia. Sairastaminen jos mikään panee ihmisen mielen introspektiiviselle matkalle ja tähän mikä parempi onkaan kuin kirjoittaminen päiväkirjaan.

Erään näkemyksen mukaan arkistot eivät kerrokaan totuutta historiastamme, vaan ne muodostavat jonkin idealisoidun mielikuvan niin kutsutusta kollektiivisesta historiasta. Tämä palvelee näkemystä, jonka mukaan valtaa arvostetaan enemmän kuin totuutta. Esimerkiksi Trumpin nousu vaikutusvaltaisimman viran johtoon totuuden huolista piittaamatta ja sosiaalisen median vauhdittamana oli tavalla tai toisella post-modernismin äärimmäinen hetki.²⁶⁸ Päiväkirjat syntyvät aineistona tavallaan vapaaehtoisesti ilman pakkoa. Ne ovat yleensä itseä varten kirjoitettuja, vailla välttämättä minkäänlaista lopputulemaa. Näihinkin päiväkirjoihin, joita tutkin, liittyy ja jää monenlaisia kysymyksiä. Esimerkiksi miksi päiväkirjoihin kirjoittaminen aloitettiin ja miksi ne päätettiin. Varsinkin Anna, joka lopettaa näennäisesti päiväkirjaan kirjoittamisen puolitoista vuotta ennen kuin hän menehtyy tuberkuloosiin, jää suureksi kysymykseksi: miksi hän ei kirjoittanut pidempään. Voi olla, että hänen vointinsa ja jaksamisensa ei riittänyt kirjoittamiseen tai hänen pitkä kirjoittamisen halu päättyi ja hän halusi keskittyä muihin asioihin tietäen, että on sairas.

SKS:n *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu kertoo paljon aikansa eli 1990-luvun ajan kiinnostuksesta arjen sekä vähemmälle huomiolle jääneiden tutkimusaineistojen noususta. Aineistot itsestään kertovat toisaalta 2000-luvulla nousseesta kiinnostuksesta lasten historiaan. Lisäksi ne liittyvät Suomen lähihistorian merkittävään kansanterveydelliseen haasteeseen tuberkuloosin selättämiseksi. Ilmeisesti Marjatan isä kirjoitti myös päiväkirjoja, ja ne tarjoaisivat mielenkiintoisen mahdollisuuden perheensisäisen päiväkirjakirjoittamisen tutkimukseen.

²⁶⁷ Moss & Thomas 2021, 235.

²⁶⁸ Moss & Thomas 2021, 239.

4 Loppupäätelmät

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu vuodelta 1992 sisältää suomalaisten yksityisiä päiväkirjoja. Kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelmaan kuuluvat päiväkirjat on kirjoitettu pääsääntöisesti vuosien 1905–1994 aikana. Ne on niin sanotusti tavallisten suomalaisten päiväkirjoja ja ne on karkeasti jaoteltu miesten ja naisten päiväkirjoihin. Osa päiväkirjoista on myös mikrofilmattu. Valitsin tutkittavaksi kahden nuorena kuolleen tytön päiväkirja-aineistot. Molemmat sairastivat tuberkuloosia, päätyivät parantolaan ja menehtyivät sairauteen. Anonymisoin tyttöjen nimet arkiston kehotuksesta. Anna (1914–1932) jätti jälkeensä kahdeksan päiväkirjaa vuosilta 1926–1930 ja Marjatta (1928–1944) viisi päiväkirjaa vuosilta 1939–1944. Marjatan aineistoon kuuluu myös kirjeitä, mutta jätin ne tämän tutkielman ulkopuolelle. Ne ovat Marjatalle lähetettyjä kirjeitä.

Tutkimuskysymykseni olivat, miten tuberkuloosiin sairastaminen näkyy Annan ja Marjatan päiväkirjoissa, ja miten arkistojen hiljaisuus käsite sopii lapsuudessa kirjoitettuihin päiväkirjoihin? Molempien kirjoittajien päiväkirjoissa käsitellään arkisten asioiden ja nuoren tytön elämän lisäksi sairastumistaan ja sen aiheuttamia tunteita. Toisaalta päiväkirjoissa näkyy, kuinka molemmat haluavat sairastumisensa sijaan keskittyä päiväkirjoissaan myös muuhun kuten koulunkäyntiin, työntekoon, ystävyys- ja perhesuhteisiin. Päiväkirjoihin kirjoittaminen on heidän omaa aikaansa, jolloin he voivat uskoutua ajatuksilleen. He myös sairastavat eri tavalla tuberkuloosia. Anna viettää parantolassa ja maaseudulla aikaansa sairastellen. Hän sairastaa ja kirjoittaa tulirokosta hänen ensimmäisessä päiväkirjassa. Marjatta taas viettää melko lyhyen aikaa parantolassa ja tuberkuloosi diganoosin jälkeen ei mene kuin puolisen vuotta että hän menehtyy. Hänen aikansa kuluu paljon työtä tehdessä. Tässä näkyy heidän erilainen sosio-ekonominen taustansa sekä se, että he elivät eri aikoina Suomessa.

Kaiken kaikkiaan tutkimani päiväkirjat sekä Annan että Marjatan tarjoavat mielenkiintoisen katsauksen lapsen päiväkirj kirjoittamiseen sekä tuberkuloosiin sairastumiseen. Nämä kaksi tyttöä kirjoittivat päiväkirjaansa erilaisen Suomen aikaan. Toinen 1920-luvulla ja toinen toisen maailmansodan aikana. Tämän aikana tuberkuloosin hoito oli myös muuttunut, vaikka molemmat päätyivät parantolaan hoitoon. Kuitenkin he kirjoittivat saman tyyppisistä hoitomenetelmistä kuten hapen tärkeydestä ja halliin menemisestä.

Arkisto-aineistona päiväkirjat näyttäytyvät mielenkiintoisena, sillä ne on lasten kirjoittamia. Osa *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruusta oli muistelmia omasta lapsuudesta, joten tällaiset lasten itsensä kirjoittamat päiväkirjat ovat varsinkin 2000-luvulla nousseet tutkimuksissa esille. Tutkimani päiväkirjat sopivat arkistojen hiljaisuus teemaan, sillä tällaiset lasten kirjoittamat aineistot ovat jääneet vähälle huomiolle. Edelleenkin lasten kirjoittamat päiväkirjat ja kirjeet ovat harvinaisia arkistoissa. Tutkimassani *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruussa lasten kirjoittamia päiväkirjoja ei nostettu esiin naisten ja miesten päiväkirjoista. Kuten tutkielmassani on todettu, lapsuus on ohimenevä vaihe. Anna on kirjoittanut päiväkirjansa 12-vuotiaasta 16-vuotiaaseen ja Marjatta 11-vuotiaasta 15-vuotiaaseen saakka. He siis kasvavat kirjoittaessaan päiväkirjoihinsa, mutta miellän heidän päiväkirjansa lapsuudessa kirjoitetuiksi. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruun järjestävät esittivät toiveensa aikaus- ja sanomalehdissä, että keruuseen lahjoitettaisiin myös lapsuudessa kirjoitettuja päiväkirjoja. Tässä on voitu tulla siihen ongelmaan, ettei ihmisillä ole ollut lapsuudessa kirjoitettuja päiväkirjoja jäljellä. Ja kuinka moneen lapseen nämä aikuisille tarkoitetut lehdet ovat saavuttaneet? Tai kuinka moni lapsi haluaisi lahjoittaa päiväkirjansa vielä ollessaan lapsi?

Lähteet

Alkuperäislähteet

- Ahola, Suvi: ”Päiväkirjoja arvostetaan, kerätään ja tutkitaan”. *Suomen Kuvalehti* 14/1993 (8.4.1993). Lehtileikkeitä 1992-1993. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS).
- Alkio, Jyrki: ”Yksityisestä päiväkirjasta yleiseksi todistusaineistoksi”. *Helsingin Sanomat*, 28.11.1992. Lehtileikkeitä 1992-1993. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS).
- Mäkelä, Riitta: ”Rakas päiväkirja”. *Anna* 4/1993 (26.1.1993). Lehtileikkeitä 1992-1993. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS).
- Partti, Krista: ”Päiväkirja kuuluu miehenkin elämään”. *Aamulehti* 257/1993 (20.9.1993). Lehtileikkeitä 1992-1993. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS).
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS), kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Kl. 27515. 1992. Kotelo 1.
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS), kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Kl. 27501. 1992. Kotelo 1.
- Ylipoussu, Ellinoora: ”Päiväkirjat talteen”. *ET-lehti* 1/1993. Lehtileikkeitä 1992-1993. *Päiväkirjat tutkimuskäyttöön* -keruu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS).

Kirjallisuus

- Ahola, Suvi: *Hiljaista Vimmaa – Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle*. Kirjayhtymä, Helsinki 1993.
- Ariés, Philippe: *Centuries of Childhood*. Kääntänyt Robert Baldick (1962). New York: Vintage Books. Ranskankielinen alkuteos 1960.
- Bryder, Linda: *Below the Magic Mountain – A Social History of Tuberculosis in Twentieth-Century Britain*. Clarendon Press, Oxford 1988.
- Carter, Rodney G.S.: *Of Things Said and Unsaid: Power, Archival Silences, and Power In Silence*. *Archivaria* 61, 2006, 215-33.

- Crowther, Barbara: *Writing as Performance: Young Girls' Diaries*. Teoksessa *Making Meaning of Narratives*. The Narrative Study of Lives, vol. 6. Edited by Josselson, Ruthellen & Lieblich, Amia. SAGE Publications, Lontoo 1999, 197–221.
- Hapuli, Ritva: ”Kiusatut ruumiit, piinatut mielet: havaintoja syöpäpäiväkirjoista”. Toimittanut Leskelä-Kärki, Maarit; Sjö, Karoliina & Lalu, Liisa: *Päiväkirjojen jäljillä – Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Vastapaino, Tampere 2020.
- Henderson, Desirée: *Reading Digitized Diaries: Privacy and The Digital Life-Writing Archive*. *Auto/Biography Studies* 33:1, 2017, 157-174.
- Hupaniittu, Outi & Ulla-Maija, Peltonen: *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Toimittaneet Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 268, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2021.
- Hupaniittu, Outi: ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Toimittaneet Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 268. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2021.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko: *Salattu, hävetty, vaiettu – Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimuseura, julkaisuja 161. Vastapaino, Tampere 2015.
- Immonen, Kari; Mäkinen, Katriina & Onnela, Tapio: ”Kaksikymmenluku – Oliko sitä?” Teoksessa *Vampyyrinainen ja Kenkkuiniemen sauna – Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Toimittanut Tapio Onnela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 574. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 1992.
- Jauho, Mikko: *Kansanterveysongelman synty – Tuberkuloosi ja terveyden hallinta Suomessa ennen toista maailmansotaa*. Tutkijaliitto, Helsinki 2007.
- Kaartinen, Marjo; Salmi, Hannu & Tuominen, Marja: *Maamme – Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Porvoo 2016.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Hytönen, Kirsi-Maria: ”Kerrostuneet tulkinnat: Vaikeat lapsuusmuistot muistitietohaastattelussa”. *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen – Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2022.
- Laitinen, Riitta: ”Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan”. *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*. Toim. Riitta Laitinen. *Cultural History – Kulttuurihistoria* 4, Turku 2004, 1–15.
- Leskelä-Kärki, Maarit: *Toisten elämät – Kirjoituksia elämäkerroista*. Avain, Vantaa 2017.

- Leskelä-Kärki, Maarit; Sjö, Karoliina & Lalu, Liisa: *Päiväkirjojen jäljillä – Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Vastapaino, Tampere 2020.
- Liippo, Kari: Tuberkuloosi. Lääketieteellinen Aikakauskirja *Duodecim* 2010;126(1):65–73.
- Malinen, Antti: ”Rauhaa rauhattomuuteen: luonnon ja eläinten merkitys vaikeissa oloissa eläneiden lasten elämässä, n. 1945–1960”. *Kasvatus & Aika* 11(1) 2017, 24–40.
- Malinen, Antti & Tamminen, Tuomo: *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Tallinna 2022.
- Maza, Sarah: “The Kids Aren’t All Right: Historian And The Problem of Childhood”. *The American Historical Review*, 125, (4), 2020,1261–1285.
- Mikkola, Kati: ”Vähemmistöjen roolit muuttuvassa arkistopolitiikassa”. Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Toimittaneet Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 268, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2021.
- Mintz, Steven. ”Children’s History Matters”. *The American Historical Review* 125(4), 2020, 1286–1292.
- Mäkinen, Katriina: ”Ihmeellinen kone – haave uudesta ihmisestä”. Teoksessa *Vampyyrinainen ja Kenkuuniemen sauna – Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Toimittanut Tapio Onnela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 574. SKS, Helsinki 1992.
- Männistö, Anssi & Ville Kivimäki: *Sodan särkemä arki*. WSOY, Helsinki 2016.
- North, Polly: ”Diaries and Silence”. Teoksessa *Archival Silences – Missing, Lost and Uncreated Archives*. Toimittaneet Michael Moss & David Thomas. Taylor & Francis Group. Routledge, Iso-Britannia 2021.
- Olson, Kevin: *Archival Silence: How do We Write the History of the Subaltern Who Cannot Speak?* *PS, Political Science & Politics*. 2024: 57(1), 92-94.
DOI:10.1017/S1049096523000525/
- Peltonen, Ulla-Maija: ”Arkistojen hiljaisuudet” Julkaisussa Anna Kanerva ja Ritva Mitchell (toim.) *Elävä aineeton kulttuuriperintö*. Hankkeen loppuraportti. Helsinki: Museovirasto. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2015, 183-188. Cuporen verkkojulkaisuja.
- Perämäki, Anna-Leena: *Kirjoitettu vaino: Selviytymiskeinot juutalaisvainoista nuorten naisten päiväkirjoissa 1940-luvun Ranskassa ja Alankomaissa*. Turun yliopisto 2020.
- Savinotko, Siiri: ”Käsinkoskettava arkisto – Tiedontuotantoa arkistojen materiaalis-affektiivisissä sommitelmissa”. *Elore* 32(1)2025, 25-44.
- Savonen, Severi: *Keuhkotautikirja*. Otava, Helsinki 1931.

- Savonen, Severi & Salokannel, Artturi: *Suomen tyttöjen ja poikien oma terveysopas*. Helsinki 1935.
- Seidelin, Mette & Larsen, Christian: "The Voices of Children and Adolescents in the Archives". Teoksessa *Archival Silences – Missing, Lost and, Uncreated Archives*. Toimittaneet Michael Moss & David Thomas. Routledge, Iso-Britannia 2021.
- Sjö, Karoliina: "Päiväkirjakertomus (sairaasta) itsestä ja elämästä – Kirsti Teräsvuoren vuosien 1916-1918 päiväkirjojen äärellä". Teoksessa *Päiväkirjojen jäljillä – Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Toimittanut Leskelä-Kärki, Maarit; Sjö, Karoliina & Lalu, Liisa. Vastapaino, Tampere 2020.
- Suominen, Jaakko: *Pajatsosta pöytätennikseen – Sotienvälisen Suomen pelit ja pelikulttuuri*. Gaudeamus, Tallinna 2023.
- Sundqvist, Anneli: "Archival Mediation – Studying Users' Interactions with Access Systems". Teoksessa *Research in the Archival Multiverse*. Toimittaneet Anne J. Gilliland, Sue McKemmish & Andrew J. Lau. Monash University Publishing. Clayton, Victoria, Australia 2017.
- Vainio-Korhonen, Kirsi: "Ruotsin ajalla eläneiden naisten kirjeet ja päiväkirjat julkisissa arkistoissa". Teoksessa *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Toimittaneet Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 288, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2021.
- Vehkalahti, Kaisa; Jouhki, Essi; Lipkin, Sanna; San-Sitomaniemi, Johanna & Kuokkanen, Tiina: *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen – Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2022.
- Vehkalahti, Kaisa: Tiedän paikan armahan... - Koti ja kodin ikävä 1900-luvun alun kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen kirjjeissä. Teoksessa *Kasvatustiede nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin*. Kasvatustieteiden tutkimuksia 14. Toim. Nieminen, Marjo & Vuorio-Lehti, Minna. Suomen Kasvatustieteellinen Seura, Turku 2003.
- Virkkunen, Gia: "Köyhyydestä ei puhuttu, sitä vaan elettiin" – Köyhyyden kokemus ja selviytyminen 1930-luvun pulan oloissa Suomen maaseudulla. *Bibliotheca Historica* 127. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.
- Öster, Katri: *Intiimien tekstien lumoissa – Katsaus päiväkirjojen maailmaan*. Sananjalka vol. 50 nro 1, 2008.

Tuomaala, Saara: *Työtätekevästä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi – Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Bibliotheca Historica 89. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004.

Muut lähteet

Elintarvikkeiden säännöstely Suomessa toisen maailmansodan aikana. Wikipedia. Haettu 17.8.2025.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Elintarvikkeiden_säännöstely_Suomessa_toisen_maailmansodan_aikana

Jatkosota. Wikipedia. Haettu 17.8.2025. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Jatkosota>

Mahakatarri, Terveyskirjasto. Haettu 1.4.2025. www.terveyskirjasto.fi/ltt04298

Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 20.3.2024

Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 19.8.2025.

Mervi Pirhosen (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 10.9.2025.

Nuoren opettajattaren Varaventiili. Wikipedia. Haettu 17.8.2025.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Nuoren_opettajattaren_varaventiili#cite_ref-yksi_1-0, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. www.Finlit.fi.

Risto Blomsterin (SKS) sähköposti Mari Kuismaselle 6.4.2023.

Talvisota. Wikipedia. Haettu 17.8.2025. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Talvisota>

Tuberkuloosi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 26.3.2025.

<https://thl.fi/aiheet/infektioaudit-ja-rokotukset/audit-ja-torjunta/audit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/tuberkuloosi>

Liitteet

Annan päiväkirjat (käännetty nurinpäin, sillä etukansissa on ihmisten nimiä ja paikan nimiä)

Marjatan päiväkirjat